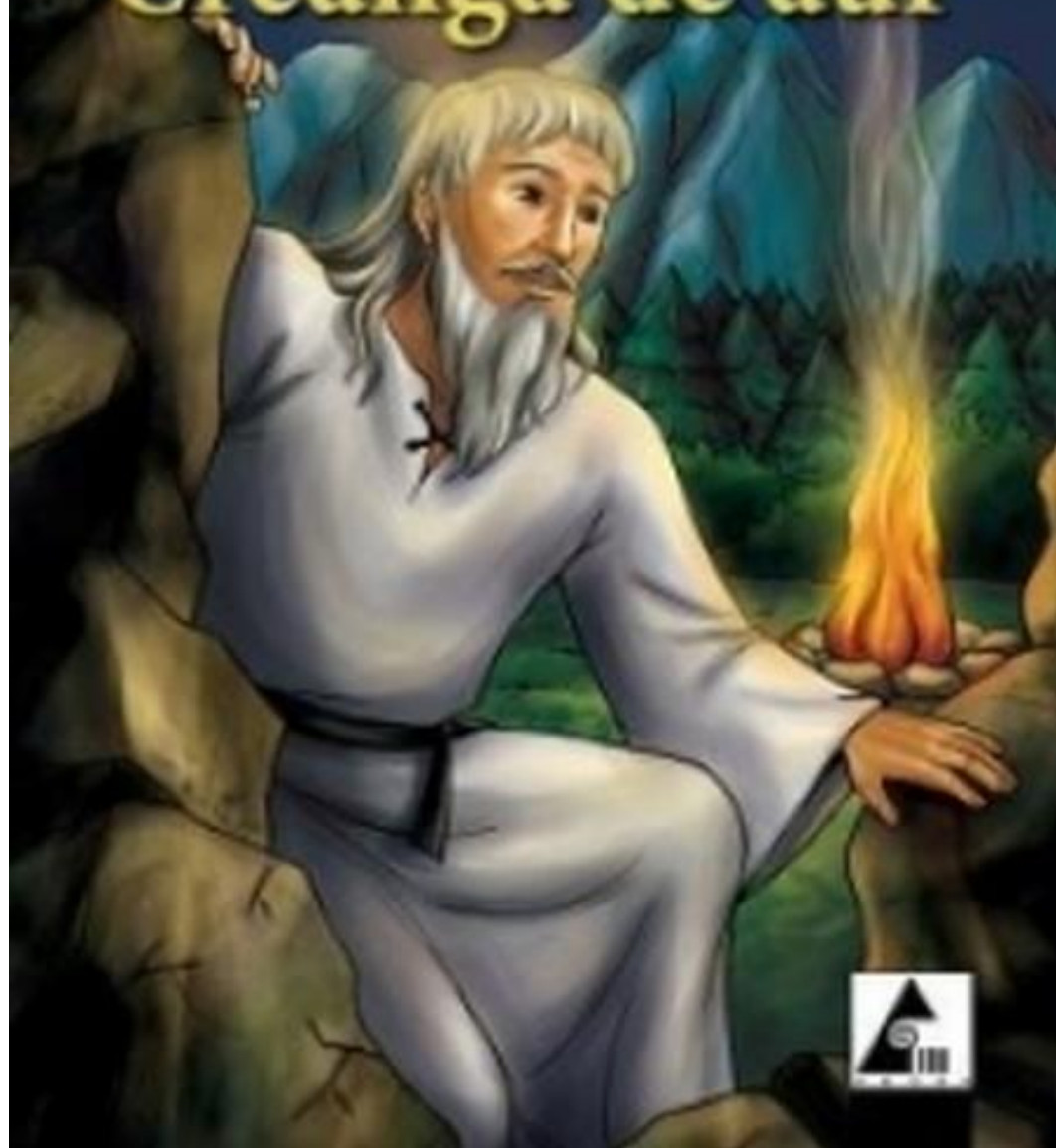

SADOVEANU

Creanga de aur

Mihail Sadoveanu

CREANGA DE AUR

Editura MINERVA
București - 1976

ISBN: 973-7923-30-8

Textul volumului este reprodus după *Creanga de aur, Măria sa puiul pădurii, Nunta domniței Ruxanda*, ediție îngrijită de Constantin Mitru, București, Editura pentru literatură, 1969

CAPITOLUL I

E vorba de părinții noștri de demult, iar stăruința bătrânului mag de odinioară e departe de a fi o simplă iluzie

În august 1926 profesorul nostru a organizat caravana ca și-n ceilalți ani, cu aceiași oameni și aceleași animale.

Ne-am continuat cercetările hotărâți, din simpatie pentru el, să-i suportăm din nou distracțiile și capriciile.

Domnu' Stamatîn (așa îi ziceam, deoarece era cu mult mai în vârstă decât noi) se prezenta ca un fel de țârcovnic firav, cu bărbuță rară și chelie precoce, care se uita foarte de aproape și atent prin ochelarii lui, disjungând și reclădind elementele; cu toate acestea era de mirare în ce distracții comice cădea uneori.

„Era cam săltat“, cum spuneau desigur muntenii care ne întovărășeau.

„E venit de pe ceea lume“, am auzit eu pe unul șoptind și ghiontind cu cotul pe cel de alături.

Ciudate, deasemeni pentru un savant ca el, mi se păreau efuziunile lui lirice, care aveau loc din când în când, la popasuri. Atunci era în stare să absoarbă până la două pahare de vin, după ce vărsa cu religiozitate picăturile pentru morți.

Era un om interesant, în orice caz, și lui i se datorește povestea care urmează. E o datorie de pietate să-l pomenesc aici. Destinul i-a fost să piară într-o râpă a acelor locuri sălbatice, într-o altă expediție, cea din 1930, la care n-am mai luat parte.

Atunci, în august 1926, după ce am trecut de Obârșii, brădetul și muntele au părut a se pustii cu desăvârșire. Din unele poieni înalte se vedea Oltul, din altele am văzut Mureșul; pe urmă am avut

impresia că ne desfacem total de vederea și sunetul lor; n-am mai privit decât cerul și n-am mai auzit decât șuietul sihlei.

Până pe unde răzbeam noi, n-ajungeau ciobanii cu turmele, căci așezările oamenilor erau prea depărtate.

Mentorul nostru avea plăcerea să ne călăuzească adânc „în țara necunoscută“.

În unele părți călări, în altele pedestri, ciocănind stâncile și adunând sfărâmăturile pentru colecțiile lui, suirăm astfel și coborâram către Călimani.

Într-o după-amiază, am poposit lângă o arcadă de calcar, mascată de ferigi și jnepeni.

— Îmi închipui, ne zise Stamat, că niciodată n-ați văzut, în alte părți, locuri așa de frumoase prin măreția posomorâtă pe care și-au păstrat-o din vremea când, după convulsiile geologice, s-au fixat în această formă nouă. Aici strigă în cetini, în luna lui aprilie, *urogalus*, cocoșul cel negru cu optsprezece pene în evantaiul cozii. În amurg, aveți s-auziți boncăluind pe *cervus carpaticus*. Pot să vă arăt, dacă doriți, pe povârnișul unei râpe, hățașul pe unde am văzut trecând, cu soațele lui, un *bison bonasus*, despre care se spune că ar fi dispărut din munții noștri. Să știți că nu-i adevărat; în aceste singurătăți stăruiesc și alte înfățișări de demult. Așezați-vă în preajma focului, grăbiți-vă a scoate conservele și a pregăti ceaiul, ca să aveți pe urmă timp să priviți în jur și s-ascultați glasurile misterioase care mă cheamă neconținut. Am credința că aici am să-mi isprăvesc cariera. Oasele mele, desigur, trebuie să se adune cu ale unor strămoși. De câte ori pătrund în această regiune nevinovată, mă simt emoționat și devin liric, ca un primitiv. Să nu râdeți de mine, nici să mă judecați rău, dacă mă veți auzi descântând și invocând ceea ce, pentru dumneavoastră, e de mult pierit, iar pentru mine e încă viu.

După ce i-am cerat să se explice, l-am lăsat să vorbească.

— Dumneavoastră ați crezut, zâmbi el, că eu sunt un simplu

adunător de roce. E adevărat că, din această îndeletnicire, mi-am făcut o profesie; disciplina ei m-a dus, însă, pe cărări cotite, în altă parte. Deprinzându-mă a cerceta scoarța pământului și a trage concluzii, a restaura un ev de acum o mie de milenii din câteva oase împrăștiate, am ajuns să-mi pun probleme de aceeași natură, scurmând altfel de sedimente. Nu știu pentru ce motive se străduiesc folcloriștii, care adună mii de pagini de maculatură în colecții. N-am avut niciodată impresia că ar scoate ceva din asemenea epave ale oceanului-timp. Metodele mele, însă, m-au îndemnat foarte de timpuriu, de pe când eram tânăr ca dumneavoastră, să caut argumentul acestor paleologhii, datini și eresuri ale populațiilor din Carpați. Am ajuns la niște concluzii firești, care unora li s-ar părea totuși surprinzătoare. Am ajuns să prețuiesc și să iubesc aceste alcătuiți vii ale religiei vechi a pământului acestuia, găsimd în ele însăși gândirea strămoșilor mei și însuși sufletul lor. Religia nouă, care n-are decât zece veacuri, nu s-a putut substitui puterilor trecutului decât în parte și superficial. Poporul încă practică legea veche. De aceea, să nu vi se pară de mirare dacă voi invoca umbra severă a Bătrânului preot păgân care a sălășluit cândva sub bolta unei asemenea peșteri. Pentru dumneavoastră poate fi o fantasmagorie; pentru mine e o realitate. Duhul lui trăiește încă în mine, cum a trăit în atâtea generații succesive; deci eu văd și simt ființa lui în această regiune a lui Dumnezeu. Neapărat, asemenea ființă misterioasă nu poate apărea decât credincioșilor și poeților. Puneți-mă în această categorie inferioară, dacă voiți; e momentul când cred și văd.

Întâia oară am luat contact cu acest mag respectabil și astrolog iscusit într-o zi de sfârșit de martie, la echinocțiul uneia din primăverile trecute. Atunci m-am suit în muntele ascuns pe care contemporanii mei nu-l cunosc. Între vârtejuri de zloată am ajuns până la lăcașul său, într-un loc unde trei izvoare vii saltă de subt

piatră zbatându-se ca viperele înțelepciunii lui celei fără de moarte și murmurându-i numele într-o altă limbă decât cea schimbătoare a oamenilor. Ascultați ce-am văzut. Cenușa veche sta încă în vatra părăsită; lătra în adâncime cățelul pământului; am intrat și l-am găsit palid și semeț în jilțul tăiat în stâncă. Cu dreapta ținea toiagul de fildeș. Avea mușchi în plete și pe sân; îi ajungea barba la pământ și genele la piept; deasupra-i fâlfâia, gonindu-se în roate,

Cu-aripile-ostenite, un alb și-un negru corb...

Subt povara acestui semn al zilelor și nopților stătea orb, însă numerele de aur continuau să clipească subt bolta frunții lui, scriind misterios timpurile.

La întrebările mele, continuă profesorul privindu-ne sarcastic prin ochelarii lui de miop, a dat răspunsurile cele mai bune, punând în mișcare, fără să înțeleg cum, alcătuirile statornice ale lui Dumnezeu.

Trebuie să vă spun (căci asta am găsit la sfârșitul drumului meu cotit), trebuie să vă spun că străbunii mei de la Burebista și mai de demult stăteau, ca să zic așa, c-o inimă nouă în fața minunilor. De aceea înțelepții de-atunci au comunicat cu Divinitatea altfel decât în civilizația dumneavoastră. Acolo unde dumneavoastră raționați și încercați a trece spre adevăr prin silogisme și ipoteze, înțeleptul de demult avea o cale deschisă, o împărtășire directă, o însușire de a pătrunde nesilit în miezul lucrurilor. Aspectele lumii și fenomenele naturii magul le prezenta în embleme; le punea deci o cheie veșnică. După aceeași metodă, subt simbol, adevărul cel mai abstract putea deveni sensibil; o propoziție uscată se mișca în imagini; astfel, necunoscuturile se îmblânzeau, zidirile neanimate și entitățile morale se poetizau; metafizica se înfățișa într-o horă de zeițe.

Să știți, băieți, de la acel mag de demult, care a sălășluit în aceste locuri, au rămas mamelor noastre poveștile cu care ne-au încântat în seri de iarnă. În ele se cuprindeam adevăruri permanente. Nici noi,

nici ele nu știam; eram împreună copii și ne amuzam cu sclipirile lor de juvaiere.

Acest mag, în epoca regilor daci, practica, după o rânduială antică de la Memfis, grafia sacră a cunoașterilor spirituale. Hieroglifile, cum știți, cuprindeau un principiu de înțelegere universală a noțiunilor, înfrățind pe inițiați într-o limbă mută. Alfabetul dumneavoastră de astăzi, ca și limba vulgară, stă mai mult în slujba instinctelor.

La întrebările mele, am primit răspunsuri ce mă îndrumau la o pătrundere de care omenirea de astăzi s-a depărtat; căci progresul neconținut al inteligenței și raționamentului a sleit acele aptitudini care legau pe om mai strâns de stihii. Presimțiri, instinct și ceea ce numiți dumneavoastră astăzi subconștient - le-am avut și noi cândva, ca și rudele noastre animalele, într-o formă potențială; magia și fenomenele de telepatie erau în veacurile acelea practici curente. Cunoașterile acelea subtile și directe trebuiesc redobândite pe calea științei experimentale.

Bătrânul mi-a deschis înțelegerea eresurilor, a datinelor, a descântecelor, a vieții intime a poporului nostru, așa de deosebită de civilizația orășenească. Acest neam trăiește încă în trecut; toți copiii lui care intră la universitate sar veacurile, desfăcându-se de el, dezrădăcinându-se și murind.

Ceteam acestea în înfățișările bătrânului mag, pe când, la picioarele lui, șarpele *uroboros*, încolăcindu-se cu coada la gură, îmi comunica semnul eternității și al ciclurilor.

Duhul magului e o realitate vie nu numai în civilizația preistorică a pământenilor noștri. Îl găsiți și-n lumea dumneavoastră modernă, ceea ce nu trebuie să vă mire prea mult: ultimul sediment e subțire și fragil. Calendarul lumii nouă a rămas al astrologului și al magului de altădată.

Semnele zodiacale ale lunilor, anotimpurile, săptămânile și

numele zilelor au fost citite de înțeleptul meu din peșteră în cartea naturii într-o vreme când omul avea alt sistem numeric și au rămas consemnate în painjenii criptografici pe care dumneavoastră nu vă mai osteniți a-i dezlega.

Părinții noștri geți și elini, domnilor, au învățat de la Egiptet și de la Babilon cele douăsprezece simboluri și cele șapte simboluri, și pătrarele, și imaginile constelațiilor, și toate câte trebuiesc pentru a ceti în eternitate și în clipa trecătoare. Numele zilelor săptămânii sunt de-acolo. Nomenclatura religioasă a Elinilor nu-i decât o tălmăcire a străvechilor numiri egiptene.

Cele șapte planete care stăpânesc cerul și pământul, precum și destinele muritorilor, își aveau notația și numele de origine la Memfis: Luna, Mercur, Venus, Soarele, Mart, Joe, Saturn.

Ziua fiind împărțită în patru sferturi, se consacra fiecare pătrar de zi uneia din aceste planete, succesiv și în ordinea lor de bază. Deci, după primul pătrar închinat Lunei, căutați tot a patra planetă și veți afla zilele săptămânei.

Priviți tabelul ce vă însemnă cu o bucată de mangel pe roca aceasta lucie de calcar:

<i>Luna</i>	- Mercur	- Venus	- Soarele;
<i>Mart</i>	- Joe	- Saturn	- Luna;
<i>Mercur</i>	- Venus	- Soarele	- Mart;
<i>Joe</i>	- Saturn	- Luna	- Mercur;
<i>Venus</i>	- Soarele	- Mart	- Joe;
<i>Saturn</i>	- Luna	- Mercur	- Venus;
<i>Soarele</i>	- Mart	- Joe	- Saturn;

Raporturile acestea numerice cuprind și alte ascunzișuri pe care nu le-am putut descifra, ori, dacă le-am descifrat, nu găsesc necesar să vi le comunic. Esențialul e să înțelegeți că ordinea de timp a bătrânului meu din acest munte stăpânește asupra aeroplanului

dumnealor și asupra aparatului dumneavoastră de radio.

Cugetând la toate acestea și așteptând să sosească într-un molid un exemplar de *tetrao-urogalus*, contemplan, din pragul peșterii, constelațiile.

A doua zi soarele trebuia să-și înceapă cariera anuală. La 23 martie, în semnul Berbecelui, ziua e în creștere. Soarele, zeul luminii, face un salt ca un bărbăcuț din turma bunicului, bate și biruiește întunericul; ghețurile pocnesc, zăporul se umflă, colțul de iarbă răsare, fin ca și vârful lui crai-nou.

Dacă n-ar fi așa de neguros, magul meu ar putea zâmbi; căci cunoștea și el acel fenomen, rezultat al uneia din multele mișcări ale pământului și care se cheamă precesiunea echinoctiilor. Axa pământului nu se învâрте în aceeași direcție, ci execută, prin polul ei nordic, un fel de spirală de titirez față de polul ceresc. Deci soarele nu revine în același punct în toți anii. În locul exact unde s-a arătat, anul acesta, la 23 martie, datorită precesiunii echinoctiilor nu va mai reveni decât peste douăzeci și cinci de mii opt sute șaiszeci și opt de ani.

În vremea lui, adică a bătrânului, soarele își începea într-adevăr cariera anuală în zodia Berbecelui. Astăzi, de fapt, se arată sub semnul Peștilor; însă calendarul dumneavoastră a rămas tot în alcătuirea lui veche, căci lumea nouă a pierdut cheia semnelor tainice.

În rânduielile lui de la Memfis se găsesc și sărbătorile dumneavoastră de-acum. Prăznuiau și oamenii timpului său Buna-Vestire a soarelui nou, bucurie a păstorilor și plugarilor trecutului, tot la aceeași dată de 25 martie. În aceeași zi de aprilie cădea sărbătoarea plugarului, din părțile noastre de lume; căci Gheorghie înseamnă, în elină, lucrător de pământ; și lucrătorul de pământ, cu ajutorul suliței soarelui, biruiește balaurul iernii și al inerției solului. Mai mult: la aceleași epoci schimbătoare și consacrate se serba

atunci, ca și acum, ziua învierii lui Mitra, ori a lui Osiris, după ce omul-Dumnezeu stă în întunericul de mormânt al peșterii trei zile. Era bucuria revenirii soarelui de primăvară, manifestată prin muguri și flori, prin daruri de miei și ouă roșii. Bătrânii mei care dorm în țintirimul de la Hangu n-au știut niciodată că acest ou semnifică soarele înnoit și veșnicia vieții, dar au repetat cu sfințenie gestul generațiilor. Ca și atunci, când soarele sta în mormântul celor trei luni de iarnă, oamenii de acum în straie albe se întristează prin post și opresc nunțile înaintea Învierii. Pe urmă se bucură cu adevărat; căci Iisus e soarele inimii lor. În această inimă dorm practicile vechi, după comandamente care nu era necesar să fie înțelese de mulțime.

Practicile vechi îmbinându-se cu legea nouă a inimii frățești îmi devin astfel cu mult mai scumpe; îmi evocă imaginea mamei care-mi șoptea basme și murmura descântece rămase de la dânsul.

Deci, sfârși domnu Stamatî cu voce joasă și puțintel ostenită, m-am închinat bătrânului și l-am respectat, văzând în el pe strămoșii mei; și mi-am închipuit că ficțiunea aceasta poetică, pe care v-o prezint, poate forma obiectul unei istorisiri cu mult mai reale decât combinațiile de fapte diverse ale cărților dumneavoastră obișnuite. Acelea sunt într-adevăr ficțiuni, cu atât mai goale cu cât mai mult pretind să se substituie studiului precis; pe când sentimentul meu e o realitate care nu va pieri o dată cu mine.

*

În tot timpul acestui lung monolog, interesantă mi s-a părut atitudinea muntenilor care ne însoțeau.

Ascultau cu luare-aminte foarte încordată, fără să înțeleagă nimic bineînțeles; însă erau pătrunși de glasul patetic al profesorului în așa măsură, încât cei mai mulți aveau ochii în lacrimi.

„Tabelul“ său, domnu Stamatî îl întocmise cu semnele

convenționale pe care le mai păstrează almanahurile și gromovnicele; muntenii noștri au rămas mult timp lângă stânca de calcar, studiindu-le cu mirare și respect. Pe când ei se lăsau pătrunși de trecut inconștient pe această cale obscură, eu ceteam adevărurile domnului Stamatin în burhăiele care lunecau din ponoare spre piscuri luminate pieziș de soare, în minunile încremenite ale singurătății, și-n jocul apelor lucii și cascadelor care cântă din veci acolo laudă Domnului Dumnezeu.

După ce profesorul nostru și-a împlinit timpul și prorocia, adăogându-se în chip așa de dramatic la strămoși, s-a găsit între hârtiile lui un manuscris ce-mi era adresat, din încâlcitele meandre ale căruia extrag istorisirea ce urmează. Cu toate ciudățeniile pe care domnu Stamatin le-a întretășut în ea, și povestea aceasta e, în definitiv, o poveste de dragoste.

CAPITOLUL II

*Puterile sufletului erau proaspete și curate în lumea veche a
Daciei și sub semnul lor sta Kesarion Breb*

Era, de la fericitul Zalmoxis, cursul vremii într-al cincilea ciclu, socotind ciclul cât numărul zilelor anului, adică trei sute șazeci și cinci de ani. Iar dintr-al cincilea ciclu, credincioșii vechi de la Carpați numărau ani o sută douăzeci. În văile depărtate, unde izvoarele și puhoaietele înălțimilor se prefac în pâraie și lacuri, iar oamenii își clădesc case de bârne în așezări statornice, lumea își întorsese fața cătră o lege nouă și număra anul 780 de la izbăvitorul

Hristos.

În muntele cel ascuns, care va rămâne necunoscut până la sfârșitul timpurilor, bătrânul legii vechi privea din gura peșterii lui lucirea nouă de primăvară. În unghiul crestat, unde băteau răsăriturile dimineților, lumina trecuse de semnul cumpenei zilelor și nopților. Acuma soarele suia pe scara cerului în zodia întâia și se auzea, în prăpăstiile de jos, tunetul zăporului. Pe plai, era încă iarnă dulce, cu ostroave de omăt subt brazi. Cucușii cei mari sălbatici începeau să-și cheme găinile în marginea poienilor. De la peșteră se auzea mugetul cerbilor, în hățașurile văii. Cintezii și stigleții care ceruseră sălaş în peșteră cât ținuse puterea iernii se mutaseră pe crenguțele mestecenilor de deasupra celor trei izvoare și se închinau primăverii, cântând subțirel și sticlindu-și în lumină acele ochișorilor. După ce se arată pe cerul nopților luna plină a luminii lui martie, cei doi ucenici așezară la altar făcliile de ceară poruncite, căci la sfârșitul acelei săptămâni postul lor se sfârșea și, după trei zile de mahnire, tăcere și taină, urma o nouă înviere a Dumnezeuului tuturor veacurilor.

Apa vie a celor trei izvoare era călăuzită printr-o alvie îngustă în hrubă, într-un găvan de stâncă. Ca să-l pregătească pentru rugăciune, ucenicii ajutară bătrânului să se coboare pe trepte și să se scufunde de trei ori. Îl înfășurară apoi în poclăzi și sarici. Îi pieptănară barba și-i împletiră coama. Îi puseră strai alb și comanac, îngenuncheară ca să primească binecuvântare și se retraseră fără nici un cuvânt, după ritual. Ieșind în lumina după-amiezii, adunară vreascuri și cetini în mijlocul poienii, le clădiră cu meșteșug și aduseră jar de la vatra dinlăuntru, unde se păstra foc fără moarte, de la începutul ciclurilor.

Cătră acest stâlp de fum care se ridica drept spre cer în aerul neclintit, urcară din văi, pe poteci, cei câțiva monahi ai lui Zalmoxis, cărora li se îngăduise bucuria de a veni să se plece subt ochii severi

ai bătrânului din peșteră. Subt mântălile de lână sură purtau și ei straie albe, semn al inițierii. În picioare opinci de piele. Capetele le erau goale și pletoase. Obrazurile cu bărbi castanii. Aveau ochi în culoarea cerului și a apelor, fiind neamuri de vechi pământeni.

După cuvântul înțelepților de demult, oamenii din acest colț de lume sunt copii ai pământului lor și ai cerului lor. Trupurile lor se alcătuiesc și cresc din anume hrană pe care o au la îndemână în câmpurile cu holde, în dumbrăvi și livezi și pe plaiurile muntelui. Firea și sufletul lor au blândețea acelor țărături îmbielșugate unde i-a așezat dintru începutul lumii Dumnezeu, fiind în același timp schimbătoare și furtunoase, nestatornice și viclene ca apele, ca vânturile și ca tot văzduhul lor fără cumpănă, întru care se îmbulzesc arșițele și gerurile.

Monahii cei tineri suiau deci cătră peșteră cu obrazurile întristate, așa cum cerea rânduiala tagmei lor pentru acea zi de jale, când Dumnezeul lumii se află coborât în mormânt, dar în ochii lor lucea bucuria învierii apropiate. În acele ponoare și poieni în care de veacuri domnea liniștea, sălbăticiunile codrului n-aveau nici o sfială. Veverițele îi urmăreau și-i priveau cu mirare sărind din clomb¹ în clomb. Căprioarele își ridicau cătră ei boturile negre de deasupra smocurilor de păiuș, din unghiuri depărtate. Până acolo, pe subt cetini, era întuneric. Acolo, la ele, era lumină. Ierunci se cumpăneau pe crengi mlădioase. Ciocănitari mari dădeau semnale cătră locurile de sus, duruind cu clonțul în trunchiuri scorburoase, ca și cum ar fi primit anume porunci pentru asta, apoi numărau pe cei nouă monahi și ciocăneau iar, în duruiri scurte, de nouă ori. Hulubii sălbatici râdeau fantastic, bucurați de lumină nouă sau mirați de arătări străine în domnia acelei liniști. Ca niște făpturi cu zbor și minte ușoară, uitaseră și prăpastia de vifor a lui ianuarie și stânca de

¹ Creangă, ramură.

ger vână a lui faur. Se bucurau de lumină și o socoteau întoarsă pe veșnicie.

„Și noi suntem ca și acești hulubi sălbatici, cugeta în sine Kesarion, monahul cel sprinten și înalt, care ținea fruntea șiragului. Știm cât de trecătoare sunt toate, precum ne arată moartea de care ne întristăm și învierea de care ne vom bucura în curând; totuși suntem ca sălbăticiunile și ca pădurea.”

În acel răstimp al gândurilor lui, monahul auzi foarte departe, în fundul văilor unde stătuse în popas, chiotul slujitorilor, care rămăseseră cu caii, în preajma focului, la coliba de cetină. Într-adevăr, dacă cei care s-au adăpat din izvorul înțelepciunii nu-și pot stăpâni nălucile amăgitoare ale trupului lor de pulbere, ce altceva pot face niște slujitori proști, cu multă vârtute și cu puțină înțelegere? Sună din glas la un loc cu paserile și cu apele, se miră de florile de brândușe ca și cum nu le-ar mai fi văzut niciodată și-și fac spaimă de lupii care se furișează în sihlă și de fantezmele de neguri care se strecoară la marginea grohotișurilor și a bălților neclintite.

Când ajunseră sus, către asfințitul soarelui, se opriră și se adunară barbă lângă barbă, ca să răsuflă o clipă. Se vedeau în depărtare valuri de codru. Unele erau încă luminate, altele se pitiseră în umbra opincilor. Cât cuprindea ochiul împrejur, peste toate acele păduri și culmi, era pustie, căci locul muntelui sfânt era oprit până la trei zile de umblet. Păstorii din toate zările aveau semne, bouri bătuți în copaci străvechi, și nu treceau cu turmele lor de acel hotar. Locul unde sălășluia Prorocul lor cel bătrân nu trebuia să fie cunoscut și cercetat decât de unii din învățăceii lui; și acei învățăcei, când coborau între oamenii din lume, aveau limba legată pentru orice nume și orice lămuriri; asupra muntelui tainic putea privi numai Dumnezeu cu ochii lui de stele și numai El putea glăsuși cu tunetul Său. Cum îl părăseau, ucenicii trebuiau să fie ca și cum n-ar fi văzut niciodată nimic, n-ar fi auzit nimic și n-ar fi rostit

niciodată cuvânt. Imaginea, semnele și sunetele acelu loc ascuns trebuia să le ducă cu ei, pe tărâmul celălalt, de unde nu se mai puteau întoarce în lumea muritorilor.

Numai din când în când, la cinci ani o dată și uneori la șapte ani, se vestea satelor, păstorilor și tuturor neamurilor că prorocul se va arăta lumii. Nimene nu știa cum și de unde ucenicii săi îl aduceau în văi într-un loc care se chema La Prelunci, nu departe de două izvoare ale apelor celor mari, și acolo, pe un tăpșan, deasupra unei cline domoale unde se aduna omenire de pretutindeni, bătrânul din muntele ascuns se arăta și înălța brațele binecuvântând pe pământeni și jertfele lor depuse la altar. Asemenea mare adunare avea loc numai într-o anumite zi a anului, când soarele stă pe cer la cea mai mare înălțime a lui, după jumătatea lunii iunie, în zodia Racului. De la ceasul amiezii acelei zile, soarele dă înapoi ca și semnul zodiei. După ce binecuvânta poporul, dând unora învățături pentru pământ și vite, altora talmăcindu-le vise înfricoșate, pe alții vindecându-i de boli grele, bătrânul se retrăgea și el, o dată cu asfințitul soarelui, și lumea rămânea la focurile popasului vorbind de el cu uimire, binecuvântându-l și prăznuind. Poporului de rând îi plăcea foarte să vadă astfel pe prorocul său și să se veselească, după aceea, cu mâncăruri și vinuri. Neamurile acestui pământ sunt cuviincioase, însă și foarte iubește pentru tot felul de desfătări, și învățăturile sfinte ale bătrânului din munte le ascultau cu evlavie, uitându-le după aceea destul de ușor.

Monahii lui Zalmoxis trecură spre zidul brădetului, intrară ca pe subt coloane și pătrunseră în poiană, unde ardea focul de vreascuri și cetină, pârâind și aruncând scânteii. Ucenicii cei tineri, fără bărbi și cu părul tușinat pe frunte și pe după urechi, se ridicară cu grabă de pe trunchiurile lor și se închinară cu mâinile pe piept, făcând semnul tagmei. Erau bucuroși ca și veverițele; încercau să-și ascundă plăcerea de a vedea pământeni în domnia fiarelor și a

singurătății, dar nu izbuteau. Kesarion Breb își alătură fruntea lui de a lor, îmbrățișându-i, cum făceau și soții săi. Fără nici un cuvânt, se așezară pe trunchiurile de brad răsturnate. Învățăceii ațâțară focul. Din când în când își întorceau spre oaspeți ochii în care se desfătau lacrimi de prietinie.

Se strecurară în peșteră, ca și cum ar fi vrut să dea de veste. Dar bătrânul, fără îndoială, știa că au sosit monahii săi. Amândoi tinerii se opriră cu sfială văzându-l cufundat în gânduri și așteptând în jilțul lui să bată un ornic din văzduh, sau din inima muntelui, sau din veșnicie, al cărui sunet numai urechea lui putea să-l simtă. Pe altarul luciu de piatră stăteau semnele tainice ale vieții și ale morții. Cele trei făclii de ceară ardeau lin.

Ei ar fi așteptat un semn, dar știau că bătrânul nu-l va face. Ar fi vrut să se retragă, să cheme pe oaspeți, dar nu îndrăzneau. Îngenuncheară în locul hotărât lor și atunci simțiră în tâmpile un fior; muntele dădu zvon; alungat din peșteră, tunetul foi de aramă lovită cu ciocan de lemn zbugni în poiană ca o ploaie de sonori fine. Monahii se ridicară din jurul focului și intrară în locul sfânt. Se grăbiră să împresure jilțul și-și plecară genunchii. Învățăceii cei tineri își coborâră frunțile închizând ochii. Prorocul făcu asupra capetelor închinată, pe rând, semnul celor patru puncte, care înseamnă nemărginirea în spațiu, regenerarea neconținută a vieții, jertfa și mângâierea. Era vechiul semn al inițiaților, pe care, în văile depărtate, unde se alină apele, la același ceas, preoții legii nouă a lui Iisus îl făceau asupra poporului, vestind Învierea. Ceremonia tainică pe care au săvârșit-o monahii sub gestul și privirea bătrânului din muntele ascuns nu era îngăduită a trece dincolo de umbra de amurg a peșterii, fără cunoștința mulțimii. Nu-i îngăduit nici astăzi nimănui s-o divulge. Trebuie să rămâie în trecut, ca o comoară în sânul graniturilor.

CAPITOLUL III

Kesarion asculta sfaturile și descântececele bătrânului Decheneu

Mai târziu s-au adunat într-altă încăpere a peșterii săpate în stâncă, de unde, prin ochiul rotund de lumină, se vedea în cerul limpede luna în al treilea pătrar: nouri străvezii lunecau pe aurul ei din când în când, cu repeziciune, curgând dinspre miazăzi, ceea ce arăta că austrul de la Marea-din-mijloc vine asupra pământului Daciei, ca să topească cele din urmă omături și să elibereze florile primăverii, la marginea apelor care sar trepte de piatră, sfărâmând argint. La câmpie, de mult zburdă mieii, și în ostroavele Istrului găștele sălbatice scot cel dintâi rând de pui. În orzurile plugarilor de la câmpie se poate ascunde ciocârlia.

Se auzea ușor fâșâitul vântului în brazi. Copiii slujeau la masa frățască, în talgere de argint, gustarea ascetică poruncită tagmei lor. La legumele și rădăcinile fierte nu adăogeau decât puțin oleu proaspăt de jir. Tot astfel la frunzele nouă de grăușor culese de pe coastele însorite. Azima, coaptă pe lespezi fierbinți, era făcută dintr-o făină adusă în dar de departe de binecredincioși și lăsată în văi, în loc anumit, hărăzit singuraticului de pe opcină. Cămara de sus mai cuprindea, în hârzoburi de scoarță, bureți uscați, pădurețe și alune, afine acrișoare și căline amare. Acelor slujitori ai lui Dumnezeu, închinați unei rânduiei a spiritului, nu le era îngăduită nici mâncarea de carne, nici băutură amețitoare. Într-adevăr, partea cea

mai plăcută a cinei lor era o lamură, care nu se mestecă și nu se soarbe, necunoscută oamenilor de rând. Căci vorbele și gândurile despre lucrurile hotărâte de Dumnezeu să rămâie taină sunt, pentru cei nedeprinși cu ele, o primejdioasă otravă.

Breb își cunoștea de mult învățătorul și-l privea îngrijat, socotindu-l ros de suferință. În noaptea aceea n-avea bucuria pe care o arăta de obicei la adunările ucenicilor săi. Rămânea aspru și părea a se întoarce neconținut în sine.

— Părinte, zise el, aplecându-și fruntea cătră dânsul, cu toate veștile nu prea bune pe care le afli din când în când de la noi despre noroadele de la câmpie, se cuvine să arăți cătră noi zâmbetul tău, căci altfel ne întoarcem la locurile noastre împovărați de întristare.

— Fiule, răspunse bătrânul, am în mine și bucurie. Veștile pe care mi le aduceți nu mă pot mâhni, căci tot ce se întâmplă e rânduială a Celui prea Înalt pe care noi îl servim. Mi-ați vorbit de mult de legea nouă cătră care noroadele se îndreaptă; dar subt cuvintele ei proaspete eu văd aceleași semne vechi, căci Domnul-Dumnezeu are o mie de nume și o mie de forme. Poate ochii oamenilor de rând au nevoie de altceva și sufletul lor dorește alt joc de colori, dar cel ales trebuie să rămâie într-aceiași loc al său, îndreptat cu toată puterea spiritului spre înțelepciunea cea mai presus de toate. Cel pe care îl servim e Unul, născut din el-însuși; și din acest Unul toate au ieșit și el e în toate și le învăluie pe toate. Nimene dintre muritori nu l-a văzut decât în valuri și vânturi, și-n raza care străpunge moartea, trezind colțul grăuntelui. Pentru oamenii de rând e trebuință să se găsească cea mai potrivită alcătuire ca să se teamă și să nu se mănânce unii pe alții ca fiarele. Dar pentru noi ceea ce e veșnic nu se poate clăti.

— Părinte al meu, răspunse Kesarion, știu că nouă nu ne este îngăduit să rostim altceva decât adevărul. Voi mărturisi deci că am legat întristarea Domniei tale de cele ce se petrec în lume. În văile

apelor noastre și cătră câmpia Istrului, preoții noștri trebuie să deschidă biserici.

— O, fiul meu, află că eu nu mă împotrivesc la asta. Dragostea noastră cătră frații noștri cei neluminați trebuie să se împace cu tot ce poate fi de folos sufletului lor. Dacă pot fi astfel mai buni, să rostească numele lui Iisus. Datina noastră e să nu coborâm cătră ei decât când ne cheamă. Noi putem rămânea aici, până la sfârșitul timpului nostru; iar preoților noștri căroro li se cer alte vorbe pentru același lucru le dăm sfat să se plece stăpânirii. Slujesc pe același Dumnezeu. Să știți de asemeni că ce a fost rânduială a vieții și a ființei noroadelor o mie de ani, va rămâne încă o mie. Căci o lege care pare nouă nu schimbă nici frica, nici nădejdea, nici viața, nici moartea. După cât înțeleg, această silă vine de cătră împărăția Bizanțului. Acolo s-au ridicat împărați cu mare vâlvă, au bătut și-au supus turmele varvarilor și au făcut drum rânduielilor nouă. Aș dori să aflu dacă popoarele lor sunt mai fericite și dacă preoții legii nouă au sporit c-un dram înțelepciunea. Aici se află ceea ce tu judeci a fi mahnire; dar eu ți-am spus că e o bucurie a sufletului meu.

— O părinte prea înțelepte, spune-mi dacă trebuie să mă bucur și eu.

— Într-adevăr, fiule, hotărî bătrânul, a sosit pentru tine ceasul.

La aceste cuvinte, obrazurile celorlalți monahi s-au întors luminate de zâmbet cătră tovarășul lor. Kesarion cuprinse și sărută mâna uscată a aschetului. Acea mână i se ridică pe lângă tâmplă, mângâindu-i fruntea.

Bătrânul își întoarse privirea cătră copii. Aceștia se închinară și se retraseră.

— Află, fiule al meu iubit, reluă Marele preot, că trebuie să te pregătești de cale lungă. Dintre toți frații tăi, care se află de față, copii ai sufletului meu, pe tine te-am socotit mai vrednic ca să te jertfesc. Tu ai mai multă putere și agerime în trup și poți îndura mai

bine asprimile vieții de rând; am cunoscut la tine și asprimea spiritului, căci ai fost în stare să te apropii încet-încet de adevăruri. Ai învățat înfrânarea și te-ai deprins să stai neconținut treaz cu spiritul. Ai început a ceti cu destulă ușurință în oameni și în lucruri. Ești gata să desfaci din tine și puterile cele mai tainice: dar asemenea învățământ primejdios nu se poate câștiga decât acolo unde este fântâna fără fund, prin care poți străbate pe tărâmul celălalt. Acolo am fost și eu în tinerețele mele, după pilda înaintașilor mei. Când am închis ochii bătrânului meu, m-am așezat în locul lui, având același nume, - al treizeci și doilea Decheneu. Dumnezeu va binevoi să îngăduie ca tu să fii al treizeci și treilea, atunci când cenușa oaselor mele va trece la odihnă, în firida consacrată. Deci, fiule al meu, va trebui să faci lungă călătorie la Egipt. După ce vei cunoaște Nilul, care este tatăl și hrănitorul țării și al oamenilor de acolo, te vei mira de toate zidirile împăraților de odinioară. Și vei vedea și pe unii din acei împărați înfășurați în scrisoarea vieții lor, dormind cu trupurile în cripte, pe când sufletele lor așteaptă învierea pe țărâmul care se cheamă Amenti. Te vei opri la columnele templelor, comunicând prin semnele lor și prin ochii tăi cu oamenii și cu faptele de odinioară. Vei vedea piramidele cele mari, în care se află însemnate timpurile și semnele Dumnezeirii. Vei sta cu mirare lângă leul uriaș de piatră, cu cap de muiere, care străjuiește cătră hotarul pustiilor Libiei și, ca să-i afli taina, te vei coborî cătră apa Nilului și vei bate la ușa templului pe care ți-l voi numi și unde am bătut și eu când eram ca tine. Vei spune cuvântul și vei face semnele pe care ți le voi împărtăși și, îngenunchind în fața preotului celui mare de-acolo, îi vei înfățișa inelul meu. Vei vorbi puțin și vei răspunde în limba elină la întrebări. Și astfel vei intra în învățătura ta cea din urmă și desăvârșită, sălășluind în acel templu șapte ani. Nădăjduiesc să ieși de acolo viu și întărit cu puteri pe care încă nu le cunoști.

Monahii se bucurau ascultând acele cuvinte minunate. Kesarion închisese ochii.

— Părinte prea înțelepte, murmură el, doresc de multă vreme acești ani fericiți.

— Sunt ani de primejdie, fiule. Poate am greșit. De-acolo nu ies decât oamenii fără prihană. Ceilalți nu mai văd Soarele. Dar sufletul meu e bucuros, simțind de pe acum întoarcerea ta. Să fii limpede și mlădios ca izvorul și tot așa de stăruitor. Să străpungi stânca materiei și să te eliberezi cătră Divinitate. Nouă nu ne e îngăduit să trăim decât prin spirit, cu dragoste și dreptate; gura, auzul și ochii nu trebuie să mai slujească patimilor trupului. Plinindu-ți învățătura, după acești șapte ani, vei ajunge la țărnul mării mai tare decât cum erai la sosire. Cu ochii tăi adevărați, ori cu ochii sufletului tău, vei vedea departe acești munți întru care te-ai zămislit și întru care dorm părinții tăi și-ți va fi dor să te-appropii de dânșii. Dar vei porunci căpitanului de corabie să nu te ducă mai departe decât Propontida. Te vei coborî la Bizanț, făptuind astfel a doua poruncă a mea. Având cunoștinți ale celor văzute și ale celor tainice, îndrăznește a intra în lumea de acolo, și între cei umiliți și la curtea celor mari, pentru a cunoaște așezările împărăției grecești și tocmeala adevărată a legii lui Hristos, care se zice că răsare asupra veacului nou ca un alt soare. Vreau să știu care-i taina ei, și dacă este o taină nouă. Vreau să cunosc și bunurile și puterea pe care o aduce împăraților. Astfel învățătura celor șapte ani se va adăogi. Ca această nouă jertfă a ființei tale să fie spornică, nu pregeta să dai dragoste și înțelepciune semenilor tăi. Făcând faptă bună oriunde și oricând, slujești pe Dumnezeu. Intrând în vălmășagul ei, astfel vei cunoaște acea lume mai bine. Înainte de a trece cătră bătrânii mei, vreau să cunosc cele bune și cele rele ale oamenilor, ca să nu greșim față de popoarele pe care Domnul-Dumnezeu ni le-a rânduit să le păstorim.

— Voi face întocmai cum îmi poruncești, părinte, răspunse Breb, umilindu-se.

— Prea bine; fă totul cu bucurie a spiritului, nu a ființii. Deci ceilalți frați ai tăi se vor coborî în vale, ducând rânduielile mele; iar tu vei rămânea lângă mine, căci am a-ți da și alte învățăminte. Vom sta singuri, după ce vor înflori poienile, la coliba cea mai de sus, subt vulturi, adică subt Dumnezeu și subt spiritul nostru propriu; iar acum, la această cină frățească, îți dau cele din urmă hotărâri care privesc nevoile și călătoria ta în lume până la Egipt. Vei binevoi să primești, din tezaurul Domnilor acestui pământ, atâtea bucăți de aur câte îți trebuiesc întocmai. Când te voi îmbrățișa și te voi slobozi în drumul tău nu întârzia în vale decât până găsești un om ascultător și cu braț tare din neamul Dacilor. Avându-l pe acela tovărășie, treci muntele și alege calea cea mai potrivită către Istru și apoi dincolo până la Calatis. Vei trece pe lângă locuri unde au stat varvarii Huni. Acuma iarăși s-au întins într-acolo pământeni, și-au clădit bordeie în pământ și agonisesc holde de grâu. Ai să cunoști că te apropii de locurile lor când vei băga de samă că zarea se alină și nălucesc ape în depărtări. Acolo pâraiele tac și sălbătăciunile care poartă numele neamului tău își clădesc în luciul lacurilor, subt mesteceni, căsuțe rotunde pe care le bat și le întăresc cu cozile. De la ei au învățat oamenii de la câmp a face iazuri și bordeie. După aceea n-ai să mai auzi mugetul cerbilor și al zimbrilor. Să pui la ciochine cu soțul tău ploscă cu apă, căci izvoarele sunt rare. Bagă de samă la popasuri, deoarece în acele întinderi bântuiesc lotri și ucigași. Oprește-te numai la stânile muntenilor noștri cât vei străbate bărăganurile. Iar după ce vei ajunge la cetatea Calatis, caută un grec nu prea viclean și fă legământ cu el pentru plutirea pe mare, fără a-l lăsa să vadă bucățile de aur, ca să nu-i strălucească spre ele ochiul și jungherul. Ca să călătorești mai lesne, leapădă-ți straiile și te schimbă după obiceiul locurilor, îndată ce vei vedea că trebuie; ca să

nu pari străin nicăieri și să nu te bage în samă răii. Pleacă-te stăpânilor, închină-te zeilor, și du-te în calea ta, având în inimă numai pe Dumnezeu cel adevărat.

CAPITOLUL IV

Lui Kesarion Breb îi apare preasfințitul episcop Platon de la Sakkoudion

La începutul lunii mai, anul de la Hristos 787, Kesarion Breb se afla intrat în Bizanț de puțină vreme. Găzduise în Arghiropatria, ulița zarafilor, la casa Egiptenilor, unde poposeau neamuri din Răsărit. Între acei Levantini, Jidovi și Asiatici, el era deosebit prin albeața obrazului și prin ochii lui de culoarea cerului rășfrânt în apa muntelui, o privire ascuțită, tare și statornică, pătrunzând dincolo de fața lucrurilor. Pe fruntea lui, între ochi, gândul cel fără hodină săpase trei linii în chip de triunghi, care totdeauna stăteau închinat una cătră alta. În coama-i mare începeau să înflorească cele dintâi fire albe. Umbla prin furnicarul cetății singur, numai cu slujitorul după el. Privea fără să zâmbească, de sus; și multe femei îl urmăreau cu mirare din pridvoare ori din unghiuri de ziduri asemuind trufia lui cu a unui leu bălan de Libia și dorind să-l audă vorbind și mângâind cu mâinile lui albe. Ele bănuiau la acest bărbat puternic o voce gravă și o mângâiere moale. Încercau să-i zâmbească, dar înghețau sub lovitura grea a ochiului lui verde, care trecea numai asupra lor fără a le descoperi. Era un nobil străin. Schimba sigle de aur cu chipul lui Iustinian la zarafii din

Arghiropatria și avea totdeauna bani mărunți pentru cerșetorii și calicii care întindeau spre el mâna din colțul unei piețe ori de la ușa unei biserici. Se mirau și cerșetorii de mâna aceea împărătească din care cădea oarecum pe furiș darul, însă nu găseau blândeță și prietinie în privirea omului. Își închipuiau că nu-i creștin, deși semnul milei ar fi fost o dovadă; și-l dușmăneau îndată, pândindu-l și văzându-l că nu face semnul sfinteii cruci. Cu toate acestea slujitorul lui, omul acela mare și pletos cu înfățișare de dulău ciobănesc, făcea semnul cu smerenie, dar avea și el o privire neprietenoasă pe care o păstra numai pentru el. Deși deosebiți, era între stăpân și slujitor oarecare asemănare. Slujitorul părea dintr-un veac mai vechi și mai sălbatic, gata să rupă în mâni fălcile fiarelor. Umbla în urma stăpânului său observându-l cu luare-aminte, deși se părea că nu vede nimic. La un semn ori la un sunet, era lângă el, cu fruntea plecată, cu pletele atârându-i de o parte și de alta a ochilor. Unii dintre romeii călători și neguțători în ținuturile de cătră miază-noapte cunoșteau, în portul și în înfățișarea lui, un muntean de dincolo de Istru. Nu-l puteau însă face să vorbească. La chemarea lor, el nu întorcea capul. Stăpânul purta strai alb încins cu colan subțire de argint, însă fără nici o altă podoabă. În picioare avea cnemide¹; mânicile hainei îi erau largi; capul și-l apăra de puterea soarelui c-o matasă înfășurată peste creștet.

Astfel umbla și privea acele locuri încântate, mai frumoase decât oricare altele pe pământ, scaunul împăraților lumii, de la unghiul unde sta palatul Halkis la țărmul Propontidei, prin forul Augusteon unde porunca încă statuia lui Iustinian călare, peste hipodrom, unde fierbeau marile petreceri ale domnilor și poporului, peste toate colinele unde se înălțau sfinte biserici și mănăstiri, până la Hevdomon și Vlacherne. Înspre Tracia era zidul cel mare de la

¹ Un fel de jambiere metalice folosite în antichitate de soldații greci.

Constantin și de pe vremea lui Atila; înspre partea astalaltă țărmlul împodobit cu atâtea zidiri și monumente s-ar fi oglindit în Hrisokeras, dacă acel liman n-ar fi fost plin de furnicarul bărcilor cu vele, printre care lunecau lin ori stăteau trufaș în ancore trierele împărătești.

Străinul nu uitase să intre întâi în templele lui Dumnezeu și cercetase mai întâi clădirea întru toate lăudată a Sfintei Sofia cea cu nouă turnuri și cu măiestrite arcade. Stătuse singur între închinători și se plecase cătră Delthamistic, căruia oamenii de rând obișnuiesc a-i spune ochiul-lui-Dumnezeu. Apoi între făclii, candelile și icoane bogate, privirea lui pătrunzătoare cunoscuse coloanele scumpe, răpitate de la templele Egiptului și aduse aici de împărații lumii. Pe această frumuseță veche se sprijineau bolțile lumii nouă. Deci dădu laudă în inima sa Dumnezeului tuturor timpurilor.

În unele după amiezi, cătră asfințitul soarelui, găsisese vreme să stea de vorbă cu jidovii și asiaticii lui de la sălașul unde poposise, ori cu zarafii care pândeau ca painjenii în umbra bolților lor. Ceea ce-i șopteau acei oameni vicleni despre Bizanț era cu totul altceva decât priveliștea strălucită care se înfățișa ochilor. În hipodrom se vânturau aurării, brocarturi și steme; împărăția ieșea în uliță cu alaiuri înfricoșate, între străjeri cu platoșe și arme scumpe; bogățiile și fala curgeau pe toate căile până la Șapte-Turnuri, până la Poarta de Aur, până la Apeducul lui Valentie; închinarea norodului se făcea cu sunet; muzicile cântau între grădini înflorite; soarele sporea bogățiile și frumusețile lumii grămădite în acea cetate de cătră atâția împărați, într-atâtea veacuri, după atâtea războaie; între cerul ca o boltă de peruzea și lucirea de oglinzi a Propontidei toate erau întocmite să pară un paradis. Însă toate cele omenești sunt părere, și sub lumină viermuiesc putreziciunile.

În ziua a șaptea a luni, văzuse o clipă pe bine-credincioasa împărăteasă Irina, luptătoarea pentru ortodoxie împotriva arienilor.

Ieșise de la Palatul sfânt împresurată de patrici și sfetnici, purtată de litieră, de slujitori în purpură. În fruntea alaiului dregători măreți purtau semnele împărătești: sabia, varga și globul de aur. În preajma Vasilisei, teorii de varangi și maglabiți țineau strajă cu sulii și securi, cu zale și căști de aur. Poporul striga, se închina în pulbere, binecuvânta pe cea mai mare și mai slăvită Doamnă a tuturor lumilor și a tuturor timpurilor. Unii dintre sfetnicii împărătești lăsau să curgă în urma convoiului bănuți de argint; și cele din urmă străji călări treceau peste zvârcolirile împletite ale cerșetorilor. Astfel, în purpura ei violetă, de trei ori mărita Vasilisă trecea pe subt platanii înfloriți către Palatul Elefterion, unde se spunea că stau tainuite comorile sale. Dar în preajma ei era Stavrikie hadâmbul, sfetnicul ei cel dintâi, și în înfățișarea-i uscată și spână Kesarion Breb cunoscuse numaidecât semnul vulpei, iar în norodul care hăulea observă priviri strâmbe și rânjete. Vasilisa era către anul al patruzecilea al vieții ei. La moartea soțului său Împăratul, înlăturase pe fiu de la exercițiul puterii, luase ea singură în mână frâul și săvârșise fapta cea mare și mult lăudată, deschizând iar bisericile ortodoxiei și dând poruncă să se spele varul cu care fuseseră astupate sfintele zugrăveli, din ticăloasa poruncă a socrului său Copronimul. Mulți călugări negri, ca niște corbi, îi împresurau alaiul, fâlfâind din pulpane, binecuvântând puterea lumească, întrupată de astă-dată într-o muiere văduvă, care răscumpăra cu sufletul și cu râvna frumusețea ce ar fi trebuit s-o aibă chipul ei.

După obiceiul său, Breb căută să ghicească în înfățișarea femeii ceea ce nimene nu poate ascunde unui om care știe să străpungă învelișul lucrurilor. După același obicei, pe care el însuși nu-l socotea bun, căci era un fel de răs tăcut și lăuntric al său, călătorul văzu în împărăteasă o putere aspră și flămândă. Părea întinsă cu toate unghiurile înainte, ca o lupoaică și ca o patimă vie a măririi. O lupoaică îngrășată și bine ținută, adaoase el în sine.

În urma alaiului rămăseseră mirosurile și pulberile.

Când se întoarse din drumul său și ajunsese în drept cu mănăstirea închinată Sfântului Pantelimon, în vecinătatea zărăfiilor, dădu peste o altă înfățișare a vieții.

Un alai fără strălucire aștepta în laturea bisericii și doi slujitori băteau în poarta împrejmuirii, către frații monahi care se aflau zăvorâți înlăuntru, în căsuțe tupilate după trandafiri înfloriți. Stăpânul care aștepta călare pe un asin închiriat, cu stăpânul asinului ținând căpăstrul, era un cuvios bătrân monah, îmbrăcat în straie groase, deși ziua era foarte caldă, cufundat cu capul între umeri și cugetând cu întristare, slab, mohorât și cu nas lung, ca o pasere ibis a smârcurilor Nilului. În preajma lui erau frați mai tineri, care făcuseră drumul pe jos de la corabia poposită jos la țărnișă, în Hrisokeras. Duceau pe umăr puține lucruri trebuincioase vieții lor sărace.

Breb se opri în drum și privi cu luare-aminte pe bătrân.

Cei din mănăstire întârziu să deschidă. Întrebau întâi cine este și ce pofteste. Unul din monahii tineri își făcu loc, ca să vorbească.

— Suntem frați întru Hristos, deschideți, strigă el.

— Cine e?

— E părintele episcop Platon de la sfânta mănăstire Sakkoudion, în Bithynia. Vă rog să binevoiți a nu-l face să aștepte, căci e trudit de cale, și vine pentru slujba prea măritei Împărătese.

Atuncea zăvorul de la poarta cea naltă începu să scrâșnească cu mare întârziere. Doi oameni, care vorbeau între ei și se îndemneau, se nevoiau pe dinlăuntru ca să-l tragă. Când păzură că au ajuns la sfârșit, poarta urmă să se ție tare în canaturile ei.

— Trebuie să fie la mijloc un demon, zise stăpânul asinului, privind cu neprietinie înspre omul în strai alb, care se oprise și privea țintă.

Smuci de căpăstru, și animalul făcu o săritură îndărăt, arătându-

și și el părerea. Bătrânul se cumpăni pe samar și era să cadă. Răsărind cu spaimă din mâhnirea lui, văzu un om străin, cu ochi verzi, care-l cuprindea și-l sprijinea. La o poruncă a acelui om străin, slujitorul pletos și mare trecu la porți, puse umărul și le prăbuși înlăuntru.

— Doamne, Maica Domnului! strigau monahii Sfântului Pantelimon, zvârliți la o mare depărtare, în pulbere.

Bătrânul episcop Platon avu un zâmbet pe fața lui întristată. Înălțând brațul drept, îi binecuvântă. Apoi se întoarse asupra străinului. Acesta se retrăgea, fără nici o vorbă.

— O, frate al meu, îi zise el, oprește-te, ca să-ți pot mulțami.

— Mulțămirea e a mea, părinte, răspunse Breb revenind. Am putut arăta acestor doi asini că se înșeală.

Stăpânul animalului mormăi.

— Ar trebui să mormăiască și asinul, zise Breb; dar el a înțeles mai bine.

— Iartă pe om pentru cuvântul lui nepriceput..., zise bătrânul.

Atuncea Kesarion Breb înțelese că episcopul Platon auzise și observase, deși părea cufundat în sine.

— Acuma vin de departe, urmă bătrânul, și oaselor mele le trebuie hodină. După ce va binevoi Dumnezeu să-mi dea un somn de patru ceasuri, pe care nu l-am avut de când am purces de la Sakkoudion, aș vrea să am plăcerea de a te cunoaște, căci după înfățișare înțeleg că ești bărbat străin de bun neam, iar după faptă, văd că-mi ești frate, ori de care lege ai fi.

— Sunt călător de la Egiptet cătră Dacia, răspunse Kesarion.

— Ai umblat la locuri sfinte?

— Am umblat.

— Atunci doresc, înainte de a mă întoarce la mine, să am un sfat de prietinie cu domnia-ta.

— Părinte, răspunse bărbatul în straie albe, mâni voi fi și eu

aproape de locul unde te vei afla.

Episcopul zâmbi.

— Mâni, prietine, voi fi într-un loc unde intră prea puțini.

Străinul zâmbi și el:

— Cred, părinte al meu, că ne vom vedea într-un loc unde intră prea mulți.

Închinându-se, străinul se retrase cu slujitorul său cel uriaș, iar episcopul Platon de la Sakkoudion î ntoarse pliscu-i lung în urma lui, cu mirare.

CAPITOLUL V

Aici se arată frumusețea și puterile Bizanțului pe când era împărăteasă prea slăvita Doamnă Irina și se leagă prietenie între preasfințitul Platon și Kesarion Breb egipteanul

La palatul Elefterion, Vasilisa nu se dusesese pentru plăcerea ei, căci o însoțeau dregători, între care cel mai sus sta Stavrikie.

Cu înfățișările unor hadâmbi ca el și ca Eftihie, sălile de la Elefterion trebuiau să se întristeze și florile grădinilor să se ofilească.

Stârcii care cuibau în chiparoși dădură semn din pliscuri că iarăși au sosit în domnia lor uscăciunile pământului.

Împrejmuirea se umplu de sunet, apoi se alină. Străjile poposiră în afara zidurilor.

Dintre bărbații cu coif și cu zale intră numai Alexie, polemarh cu

bun nume între oștenii împărătești. Deci era un sfat de taină, în care Eftihie făcea cu mare iuțea, cum îi era obiceiul, socoteli pe rotilele înșirate pe strune, iar Stavrikie poftea pe polemarh, cu vorbe încâlcite și priviri agere, să mărturisească prea-măritei și lăudatei împărătese dacă neliniștea vechilor mercenari ai viteazului împărat răposat Isaurianul¹ nu poate fi potolită cu bucăți de aur bătute cu chipul său.

Amintindu-l astfel dragostei lor, ei, poate, îl vor uita mai curând, cinstind cupe mari de vin întru lauda Vasilisei Irina.

Căci acei oșteni nu numai erau deprinși cu războaie cătră varvarii bulgari și cătră păgânii ismailiteni și se socoteau rușinați având la împărăție braț care nu putea purta sabie; dar mai aveau și deprinderi spurcate de a sfărâma sfintele icoane și a prigoni pe cinstiții monahi.

În domnia Copronimului² asta ajunsese o desfătare a lor și acuma le venea greu să se dezbrace de asemenea nărav. Războiul împotriva sfintelor icoane era bun și pentru că le deschidea pivnițele, cămărilor și tainițele monahilor.

Acuma Vasilisa Irina luase sub ocrotirea sa toate icoanele Preacuratei Fecioare și ale tuturor Sfinților și poftise pe cuvioșii monahi la locurile lor; îi ajutase să puie iar aur și argint la prea luminatele chipuri, făcând astfel iarăși mare bucurie norodului de la Bizanț și mai cu samă muierilor. Aceste muieri, în vremea lui Constantin al șaselea, Împărat, învăluite de hobot, boceau în fiecare zi sfintele icoane, cu fruntea plecată la ușile bisericilor. Acuma veneau cu flori și cu bucurie și cutezau să înfrunte cu vorbe de ocară

¹ Isauriană sau Siriană, dinastie de împărați bizantini (717-802). Din ea au făcut parte Leon III (717-741), întemeietorul dinastiei, Constantin V (741-775), Leon IV (775-780), Constantin VI (780-797) și Irina (790, 797-802).

² Constantin al V-lea Copronimul (nume-murdărit) (718 - 14 septembrie, 775), a fost împărat bizantin între 741 și 775 (cu întrerupere 741 - 743), fiul lui Leon III.

pe bătrânii oșteni, împlinitori ai poruncilor împăratului adormit.

Se zvonea că unii din căpitanii acestor oșteni ar fi nutrind o nădejde ascunsă în Constantin cel tânăr, dar Vasilisa îl înlăturase cu multă înțelepciune pe fiul său și-i plăcea să-l îndemne mai mult la petrecerile vârstei lui.

Totuși era primejdie să nască în el pornirile de război ale bunicului său Copronimul și ale tatălui său viteazul Leu-împărat. Îndemnat de ticăloși episcopi arieni, ar fi putut dărui oștenilor de la Bizanț, din nou, măcar războiul cu monahii.

Deci bine-cugetătorul Stavrikie, mare logofăt, iscodise de pe o parte să câștige pe unii strategi iubiți ai oștilor, iar pe de altă parte să mute taberile din Armenia la Bizanț, iar oștenii de la Bizanț să-i trimeată, într-o nălucire grabnică de război, cătră hotarul ismailitenilor.

Plecând cătră împărăteasă capetele unora și aducând oșteni depărtați în desfătarea Bizanțului, iar pe de altă parte trimițând pe cei învechiți în rele ca să-i taie și să-i împuțineze săbiile ismailitenilor, prea-înțeleptul mare logofăt nădăjduia să păstreze tihna Vasilisei și puterea împărăției grecești pentru lauda Dumnezeuului celui adevărat al ortodoxiei.

Așa încât Eftihie făcea socoteli repezi de oameni și de sigle de aur, iar mărita Împărăteasă cu mâna ei însăși dădea lui Alexie polemarhul semnul celei mai viclene bunăvoinți: căci Stavrikie știa că în acel aur se cuprinde însăși pieirea lui Alexie, când va fi bătut ceasul. Se știa că Alexie e prietin bun cu fiul împărătesei; bunăvoința cea mai mare deci trebuia arătată dușmanului celui mai primejdios.

Socotind și ridicând din tezaur atât cât îi trebuia pentru necazul acelor zile, Vasilisa trebuia, prin urmare, să întârzie până în sară la Elefterion. Robii purtară poverile în tăcere și prin întuneric înspre vistierie iar, în urma lor, între facile, se mișcă îndărăt, înspre Palatul Sfânt, și alaiul împărătesc.

A doua zi dimineața, prea mărita și prea lăudata Despină trebuia să-și pună straiul cel greu de purpură și aur, și cununa, și cerceii care-i atârnavă până la umeri, ca să treacă, între muzici și axioane, la liturghia de Duminică în biserica Sfinților mari împărați Constantin și Elena. Acolo stătea neclintită în tronul ei, având în față pe Preacurata Fecioară. Din când în când, la anumite cântări înalte, se pleca înspre Prea Sfânta ca înspre o bună prietină; iar muierile, din partea rânduită lor, după zăbrele, vedeau lacrimi în ochii icoanei.

Mai ales pentru asemenea vedenie minunată se îngrămădeau la zile mari femeile în ghineconitul de la Sfânta Sofia.

Constantin cel tânăr stătea totdeauna alături de Maica sa, în asemenea împrejurări; însă de obicei era apăsător și plictis și părea că dormitează, cu gândul la blăstămățiile lui, uitând de multe ori să facă semnul Sfintei Cruci. Împărăteasa îi strecura un cuvânt și el se grăbea pripit să îndeplinească această rânduială a vieții, după care înturna iar ochii osteniți înspre vitralii și mozaicuri, văzând în ele cu totul altceva decât sfinte imagini; căci demonul care rățacise mintea Copronimului Împărat și a lui Leu-Împărat, răposatul soț al Irinei, ciocănea cu gheara și în tâmpla feciorului.

Îndată după sfânta năfură, urma să se alcătuiască alai cu oșteni călări, la ieșirea cea mare, și Împărăteasa trebuia să se ducă la o altă datorie, pe care ar fi lepădat-o bucuroasă de la sine. Dar împărăția nu are numai povara pietrelor prețioase și a aurului. Are de ridicat biruri, de bătut războaie, și, la Bizanț, are a se așeza în catisma, în fața luptelor hipodromului.

Înțelegând toate acestea și cunoscându-le, Breb știa deci că părintele Platon episcopul, dacă are grabă mare, nu va putea vedea pe Vasilisa decât în tribuna ei împărătească, la hipodrom. Dacă l-a chemat pentru o însărcinare ascunsă, acolo, după perdele, e locul cel mai potrivit să-i vorbească și să-l asculte; căci, îndată după întrecerile cu caii, Împărăteasa se duce de se așază la masă mare la

palatul Augusteon, între cele mai alese și mai cinstite obrazuri ale dregătorilor împărăției. La dreapta sa trebuia să aibă pe Constantin; la stânga pe Stavrikie. După ce se ridică de la ospăț, potrivit rânduielilor Bizanțului, cum și din pricina unor îndeletniciri așa de trudnice, se cuvine Vasilisei și puțină odihnă binefăcătoare, după care nu mai pot intra la mărita sa ființă decât femeile și fecioarele ei.

Kesarion ieși de la gazdă cu slujitorul său, când mai erau două ceasuri până la amiază, adică la al patrulea ceas. Era o lumină strălucită peste Bizanț și peste Marea Propontidei. Se vedeau grădini înflorite după grădini înflorite, până dincolo peste Bosfor, pe țărmul Asiei. La toate sfintele biserici sunau clopotele, ca să se bucure Domnul-Dumnezeu pentru slava ce i se aduce. Iar noroadele se grămădeau la petrecerea lor cea mai râvnită pe trepte de piatră. În locul acela și-a ridicat amintire de marmură Teodosie, și stă piramidionul egiptean dintr-o singură bucată de porfir cu semnele-i fără moarte. Puterii împăraților Bizanțului se cuvine laudă de a fi întors în Împărăție juvaierul lui Apolon cu cei trei șerpi, răpit de Persieni de la Delfi cu douăsprezece veacuri în urmă. Supusă privirilor mulțimii stătea și această amintire a zeilor morți; dar prostimea n-o băga în samă căci ea n-aștepta, fremătând cu mii de capete, zvonind din mii de guri, decât petrecerea zilei.

Când slăvita Despină se arată în catisma, subț chivorionul de aur, glasurile sporiră în tumult; trâmbițele sunară; străjile își arătară coifurile, suliițele și săbiile. Strălucita Doamnă își clăti o clipă pietrele nestimate și cununa și se așeză dreaptă pe tronul-i de aur. Atunci ieși înainte o clipă, alături de ea, în picioare, în straiul-i de brocart, Constantin. Era tânăr și frumos. Unele grămezi de mulțime dădură strigăte de bucurie cătră el. Breb îl privea țintă, citind patima neistovită în ochii lui subț fruntea îngustă, în gura întredeschisă, în care sticleau dinții prin puful negru și tânăr al bărbii. Era fiul lupoaicei. Era aprig ca și Vasilisa, mama lui, însă numai pentru

desfătarea cărnii.

Zâmbi poporului care-i ridica laude și se așeză în tronul lui, în alt colț de catisma. Scaunele mamei și fiului ar fi trebuit să fie alături, dar Vasilisa nu lua parte decât cu înfățișarea ei de dinafară la petrecerile acestea. În jurul ei veneau neconținut dregători; treceau și se întorceau; plecau frunțile, ridicau mutre viclene, ascultau porunci. Deci, în curând, în preajmă trebuia să se strecoare și episcopul cel bătrân de la Sakkoudion, cu pliscul lui întristat. Vasilisa a aflat de sosirea lui și i-a trimis poruncă să se înfățișeze numaidecât.

Când caii cu hamuri bogate smuciră trăsurile ușoare cu două roate, vizitii fâlfâiră colorile verzi, care erau ale Ortodoxiei, mulțimea dădu zvon și răcnet de mare laudă. Verzii își încruntară sprâncenele și arseră cu șfichiuri de foc fugarii. În amfiteatre capetele și trupurile se clăteau ca marea și, sub cerul limpede ca o piatră de preț, în hipodrom, mugea răscoală de furtună. Atunci mărita Despină strecură un cuvânt lui Stavrikie, care stătea adânc plecat îndărătul ei, urând desfătările plebei, și un slujitor dădu drumul, pe furiș, în catisma, cuviosului egumen de la Sakkoudion.

Împărăteasa își retrase fața în umbra perdelei. Părintele episcop își plecă fruntea, apoi își îndreptă trupul, binecuvântând.

— Prea-mărită Doamnă, rosti el, privind-o cu luare-aminte, m-am grăbit să răspund poruncii care mi s-a trimis. Știu că nici una din faptele Măriei-Tale nu se săvârșește și nici una din vorbele Măriei-Tale nu se rostește decât pentru lauda Dumnezeului nostru și pentru folosul credinții. Mi s-a spus că trebuie să plec fără întârziere; m-am ridicat de la rugăciune și am purces pe cale. Mi s-a spus să vin numaidecât la bunătatea și mila Împărătesei noastre în cel dintâi pătrar de ceas pe care-l are slobod și m-am silit a pătrunde aici: dar au trebuit să-mi facă slujitorii cale prin îmbulzeală și-am înfruntat priviri și vorbe pe care le socoteam pentru totdeauna

părăsite în altă lume. Când ies din pustia întru care slujesc, sufletul meu plânge.

— Părinte prea cuvioase, iartă-mă, zâmbi Împărăteasa. Trebuia să te văd neapărat, căci am avut iarăși visul pe care ți l-am mărturisit. Mă tem să nu se adune o primejdie asupra frunții mele și asupra acestei cununi pe care ne nevoim a o purta pentru slujba lui Iisus și a fericitei lui Maice, preacurata Fecioară. După cum ai binevoit a ne da sfat, și noi și dregătorul nostru de taină Stavrikie am hotărât să lepădăm înțelegerea de logodnă cu Domnița Rotruda, fiica bunului nostru prietin și frate Carol prea puternic Împărat al Apusului. Mai bine este să săvârșim porunca Preacuratei, așa cum ai mărturisit-o Sfinția-Ta, și să luăm soție pentru fiul nostru dintre fecioarele Împărăției.

— Slăvită Doamnă, mă aflu fericit că un sfat al meu a găsit ascultare la mărita mea stăpână. Poruncește-mi ce trebuie să fac pentru aceasta.

— Sfinte Părinte, nu poruncesc, ci te rog. Știu că ai darul de a vedea, în vis treaz, pe Aceea căreia toți ne închinăm în toate clipele vieții noastre. Roag-o pentru noi să se înfățișeze iar ochilor Sfințietale și cere-i să ne arate drumul pe care trebuie să îndreptăm soliile noastre, întru căutarea unei mirese pentru prea iubitul nostru fiu. Va trebui să fie din ținuturile Asiei, ori ale Europei? Să binevoiască a ne arăta. Primește darurile noastre pentru Hiperaghia: să se milostivească a plini dorința noastră cât mai curând.

Vasilisa șoptea repede și cu patimă, în dosul perdelelor grele, această rugăciune și această poruncă, pe când hipodromul își zbuciuma mădulările de balaur sub liniștea senină și eternă a lui Dumnezeu. Prostimea, zarafii, hetairele și hoții, oștenii încărunțiți și viclenii care stăteau la pândă și patricii grași și neguțătorii neliniștiți și ceilalți slujitori, de la aprozi până la marele papias care avea paza cetății și a desfătărilor hipodromului și purta chivără înaltă cu pană

de bătlan, toți nu trăiau, în acea clipă, decât pentru răcnetul pe care-l vărsau cu gura și-l holbau cu ochii, blăstămând și laudând în același timp; însuși Constantin feciorul împărătesc era amestecat cu toate simțurile în acel haos al pulberilor și zvonului și părea prăvălit din catisma acolo jos; numai împărăteasa era depărtată și străină, într-o lume a hotărârilor celor pline de răspundere.

— Căci, urma ea a șopti, și în zâmbetul ei părea că-și zbate limbile șarpele înțelepciunii, este nevoie pentru Împărăție ca acest tânăr pe care-l iubim să aibă lângă el o soție nu numai cea mai frumoasă și cea mai dorită, dar și cea mai binecredincioasă întru ortodoxie. Astfel și buna pildă, și vârsta, și o soție cu trup și minte ageră vor ținea pe Constantin întru credința cea mult lăudată a icoanelor - ca să nu se mai întoarcă în veci de veci asupra lumii nelegiuirile prigonitorilor iconoclaști.

Vasilisa dădu puținel popas vorbirii, lăsând să i se aline răsuflatul. Apoi începu iar pripit, privind pieziș spre tumultul de jos și spre Constantin.

— Mai este, sfinte Părinte, ceva care nu suferă întârziere, ca să putem deplin dărâma eresurile și statornici rânduiala cea adevărată. Ca să nu mai fie primejdia care a căzut asupra sfatului părinților noștri episcopi anul trecut, când mercenarii zavistnicului Lachonodracon au năvălit în sfânta biserică a Apostolilor și în cuvioasa adunare, urlând ca leii că ei au rămas slujitorii împăraților morți; ca să nu mai fie asemenea primejdie, leii au fost trimeși în pustie, iar leoaicele și puii lor au fost închiși ca ostatici la Noumera. Adunarea ecumenică a binecredincioasei ortodoxii trebuie să se ție numaidecât anul acesta, în liniște; de aceea sfinții părinți episcopi ai Împărăției au fost poftiți la Nikeea. Sfinte părinte Platon, te roagă Vasilisa și te pofteste să fii acolo cu un ceas mai devreme, și cuvântul pe care, anul trecut, ți l-au tăiat vrăjmașii cu sabia, să-l învii din nou și să-l faci să sune cu mult mai multă putere întru

lauda Dumnezeului nostru și a sfințelor lui icoane. De aceea este grabă, de aceea nu te-am făcut s-aștepți până mâne și am fost nevoită să te primesc în acest loc așa de puțin prielnic sufletului sfinției-tale.

Părintele Platon își simțea sufletul plin de înduioșare și în același timp de putere întru lupta pentru sfintele icoane.

— Măria-ta, zise el, închinându-se, voi fi ascultător dorințelor împărătești, numai să mi se îngăduie să mă întorc la Sakkoudion, să-mi fac pregătirile. Sunt în sarcina mea două lucruri, și trebuie să cuget cum le voi îndeplini mai bine.

— Sunt încredințată, sfinte Părinte, că Prealuminata Maică a lui Dumnezeu îți va da bun sfat.

Bătrânul Platon ridică degetele drepte pentru binecuvântare. Vasilisa îi cuprinse mâna și i-o sărută. Stavrikie urmă și el numaidecât pilda stăpânei sale. Când voia să se retragă, episcopul își întoarse ochii spre grumazul aplecat cătră mulțime al lui Constantin, apoi, fără să înțeleagă de ce, își aținti privirea într-un loc, nu departe de tribuna împărătească, unde, între tumulturi, sta înălțat un bărbat în strai alb. Părea singur în mulțime și ridicat deasupra ei. Părea într-un pustiu al propriului său suflet. Ochii lui ageri dintr-o dată apărură, sclipind, și bătrânul Platon le simți greutatea drept în mijlocul frunții. Ridică brațul, ca și cum ar fi vrut să se apere. Omul în strai alb ridică și el brațul, ca și cum ar fi făcut un semn tainic, ori ar fi vrut să-l salute. Atunci egumenul de la Sakkoudion cunoscă pe călătorul cu care avusese întâlnire în ajun, în poarta mănăstirii Sfântului Pantelimon. Era și servitorul cel uriaș, acolo, jos, în preajma stăpânului său; începea a lucra cu umerele și cu brațele, ca să facă loc de trecere.

Episcopul fu călăuzit de slujitori, printre îmbulzeli de toate neamurile și de toate categoriile, până într-un loc unde era liniște. Soții săi monahii tineri îl așteptau sub un platan la marginea uliței.

Deasupra, în crengi, huruiau hulubi sălbatici. Într-o latură, în unghiul unui zid, o haită își lingea și-si alăpta cei nouă căței. Și arborele și hulubii și acea mamă cu puii ei erau în sama lui Dumnezeu. Nu cugetau, nu se zbuciumau, nu se împotriveau și nu plănuiau, ca oamenii.

Când ridică fruntea-i și pliscu-i plin de îngrijorare și de mâhnire, părintele Platon văzu pe străinul îmbrăcat alb. Venea liniștit cătră el, zâmbindu-i.

— Prea înțelepte părinte Platon, zise el, aplecându-se cuviincios; ai dorit să ne mai vedem; mi-ai făcut semn și ți-am urmat chemarea.

— Într-adevăr, am dorit să ne revedem, răspuse bătrânul.

Deși i se părea că simțise o greutate a acelei priviri, acum vedea lângă el ochi plini de bunăvoință. Deși avea treburi foarte grabnice pentru slujba Împărătesei, deodată lumina acelei zile sfinte păru a pune în el o dulceață a tihnei. Zâmbi deci străinului și-l pofti să umble încet lângă el, pe sub streășina platanilor, cătră mănăstirea Sfântului Pantelimon. Monahii tineri rămaseră la zece pași în urmă, desfătându-se și ei întru smerenie, deși paserile cerului și găngăniile pământului îi îndemnau la altceva.

Episcopul cugeta să se mărturisească acelui străin că s-a tulburat de privirea lui și deci nu dorea cu adevărat să-l întâlnească chiar acum. Are datorii mari și grabă multă. Stătu la îndoială și nu se mărturisi, ca să nu-l jignească și să nu-l întristeze. Crezu chiar că foarte potrivit este să-i spuie o vorbă înflorită și dulce.

— Părinte al meu, răspuse străinul, nu mă judeca greșit și nu mă socoti dușman.

Părintele Platon își zbatu pleoape. Își aduse aminte, cu mirare nouă, că, în ajun, tovarășul său îi vestise unde se vor vedea iar, deci unde el însuși va găsi pe Împărăteasă.

— Iubite frate, am greșit, îngână el.

Străinul zâmbi:

— Dorești să-mi cunoști numele?

— Într-adevăr, așa este, mărturisii părintele Platon, și sunt plin de mirare...

— Mă cheamă Kesarion, zise călătorul. Neamul meu e din țara Daciei. Am călătorit la Egipt, unde am stat vreme mai îndelungată. Întorcându-mă de acolo, am văzut și locurile sfinte despre care domnia-ta m-ai întrebat.

Platon îndrăzni să-l privească.

— Frate Kesarion, întrebă el, îmi închipui că mărturisești credința cea adevărată a lui Hristos.

— Mărturisesc, răspuse Breb, că spiritul lui Dumnezeu s-a întrupat: aceasta este treimea cătră care trebuie să ne plecăm, dar, în afară de această alcătuire a cugetului omenesc și deasupra ei, stă curat și în sine ceea ce este etern, cuprinzând ființa și neființa. A stat și va sta în afară de orice. Despre acest abis nu se poate spune și nu se poate gândi nimic.

Bătrânul episcop se opri, închinându-se și bănuind în tovarășul său un epopt¹.

— Prea înțelepte părinte Platon, zâmbi străinul, această otravă tare pe care ți-am înfățișat-o știu că nu pot s-o dau unui om de rând; spiritului domniei tale însă știu că-i priește. Putem să vorbim deci cu dulceață de ceea ce este al nostru, lăsând pe oamenii neluminați să se certe pentru vorbe. Eu socot, prea înțelepte și prea iubite părinte Platon, că nu trebuie să te grăbești prea tare cătră Nikeea, unde ți-a hotărât cale mărita Vasilisă. Ai timp să găsești adunarea. Fii încredințat că Împărăteasa a îndulcit limbile de mai-nainte și se va face acolo bună lucrare pentru credință, pentru că rânduiala este temeiul înțelepciunii semințiilor; în afară de asta, stăpânul trebuie să aibă totdeauna dreptate.

¹ Inițiat în cultul secret eleusin.

— O, domnul meu, se miră egumenul de la Sakkoudion, de unde cunoști ce mi-a poruncit Vasilisa? Căci eu eram în catisma, iar domnia-ta te aflai în hipodrom, în mijlocul mulțimii.

— Să nu te miri, părinte, răspunse Breb. De departe n-am auzit, însă am privit.

— Asemenea lucruri, însă, trebuiesc auzite.

— De ce?

— Pentru că numai limba omenească le poate tălmăci.

— Limba omenească, părinte al meu, e prea săracă și poate tălmăci numai puține lucruri. Nu se poate spune nici despre alte simțuri ale noastre că sunt prea ascuțite. Lumina pe care Dumnezeu o pune în firul de sămânță e mai presus decât simțurile trupului. Cu acea lumină am tălmăcit și sfatul dintru început al măritei Vasilise. Acum trei ani s-au trimis la curtea prea puternicului împărat Carol retori cătră una din Domnițele lui, spre a-i ascuți limba pentru graiul nobil și subțire al romeilor. Dar acuma Stavrikie le repede poruncă de întoarcere. E adevărat ce-au zvonit cu mare taină muierile și fecioarele din Palatul Sfânt, din jurul măritei Vasilise? Atunci trebuie să se găsească grabnic, între hotarele Împărăției, mireasă înțeleaptă, frumoasă și de bun neam pentru Constantin, augustul fiu al lui Leu Isaurianul.

Monahul se opri și se feri un pas, cu spaimă.

— Cine ești domnia ta?

— Sunt prietinel iubitului meu părinte, înțeleptul Platon episcopul. Puțina mea cunoaștere, o, domnule, e fără de nici o răutate.

Bătrânul Platon se închină a doua oară, îndrăznind în același timp a privi. Văzu în ochii străinului ceea ce oamenii de rând nu pot arăta. Era în ei o liniște și o tărie în afară de patimile lumii; era ceva care se îmbina cu cerul și cu nesfârșita strălucire a zilei înflorite, pe când dinspre Hipodrom veneau zvonurile zavistiei amestecate cu

pulberile. Trupuri și patimi trecătoare, când în afară de toate și peste toate stau frumusețea și lumina: pe acestea omul nu le poate întrupa decât în dragostea pe care Izbăvitorul a revărsat-o asupra oamenilor, fără ca ei să și-o însușească. Această lumină și această dragoste erau așa de vădite în omul cel străin, încât bătrânul egumen Platon trebui să lepede de la sine orișice fel de îndoială, cufundându-se în plăcerea unei asemenea tovărășii ca în însăși lumina care-i împresura.

— O domnule, îi zise străinul, faci bine crezând în ceea ce e hărăzit numai unor puțini aleși. Prietinia e floarea cea mai rară în lumea aceasta și crește numai în grădinile lui Dumnezeu, unde nimic nu se ofilește.

Astfel vorbind, ocoleau prin uliți mai înguste și mai tăcute, ca să poată fi mai singuri; și părintele Platon avea în el o bucurie de tinereță, fiind încredințat că a izbândit să găsească ceea ce nefericitul Dioghene căutase zadarnic o viață, umblând cu candela prin lumina zilei. Când ajunseră în lăcașul cel pașnic, între zidurile de la Sfântul Pantelimon, dorea să nu se mai despartă de fratele său sufletesc și-l pofti la rugăciunea de sară și după aceea la cină. Avu mare plăcere văzând pe slujitorul cel uriaș închinându-se smerit și făcând semnul sfintei cruci, bătând metanii și sărutând îndesat icoanele.

— Cum te cheamă, prietine? îl întrebă el.

— Îl cheamă Constantin, răspuse străinul. Nu cunoaște limba grecească. Bunicul său n-avea nume creștin.

— Se cuvine, deci, să mă veselesc că peste fluviul Istru a pătruns legea cea nouă.

— E o bună bucurie, prea înțelepte părinte, căci acest om e plin de credință, ca și strămoșii săi.

Platon privi blând pe slujitor, care-i zâmbi cu bunătate.

— Bucură-te, prietine Constantin, îi zise el, că ai un nume împărătesc.

— Ne-am putea bucura și noi, răspuse Breb, dacă împărații ar avea curăția de inimă a acestui om.

Părintele episcop Platon se întristă, cugetând la zilele și nopțile desfrânate ale acelui fiu de împărat care trebuia să vie cândva și el la cârma Împărăției. În acea lume a Bizanțului hoitul desfrânării împrăștia asemenea miasmă, încât dorința lui cea mai vie era să fugă cât mai curând spre Sakkoudion. Orgiile, vicleniile și lupanarele rodeau lumea ca o lepră și Vasilisa zadarnic se străduia să statornicească dreapta credință, dacă fiul său nu se răscumpără. Îndrăzneala părintelui Platon fi-va oare prea mare, nădăjduind de la prietinel său străin sfat și sprijin întru cele bune?

— O, domnul meu, răspuse Breb, vorbele și faptele noastre bune vor da rod însutit, atunci când trupul nostru nu va mai fi decât pulbere. Îți voi da deci sprijin la tot ce-mi vei porunci.

CAPITOLUL VI

Despre Dumnezeu și oameni, pământ, cer și mare; despre neamurile împărătești și mai cu seamă despre un conducător de cămile, care, fără să știe, aduce primele vești de la Sfântul Filaret.

Navigând spre țărmul Bithyniei, în corăbioara levantină, bunul părinte Platon lămurea prietinelui său Kesarion unele lucruri care priveau treburile Împărăției. La 780, deci cu șapte ani în urmă, Leu

Isaurianul-Împărat își vărsase sufletul în prăpastia fărădelegilor lui, iar pentru scaunul stăpânirii rămăsese un prunc de zece ani - acest frumos fecior, cu numele Constantin, pe care amândoi îl văzuseră holbându-se lacom asupra vârtejurilor hipodromului. Deci Domnul-Dumnezeu binevoise a coborî harul puterii și înțelepciunii sale într-o muier slabă, care, cât durase stăpânirea lui Constantin Copronim tatăl și a lui Leu fiul, jelise în ghinekeul ei sfărâmarea sfintelor icoane, înfricoșată și umbrită își dusesese viața: dar în acel ceas a cunoscut o solie care îi venea de sus, poruncindu-i să ia într-o mână crucea și într-alta sabia. Cum nu se cuvine unei muieri slabe să poarte unealta războiului, mărita Despină a mai înțeles că sabia sa trebuie să fie mintea, pe care o are deosebit de ageră. Deci prin semnul păcii a alinat noroadele, dându-le înapoi icoanele cele hulite și prigonite de cătră demonii iconoclaști; iar cu chibzuințele cele ascuțite și înveninate a intrat în vrăjmași, tăindu-i, împărțindu-i și supunându-i. Pe strategii iconoclaștilor i-a supus urii propriilor lor oșteni; pe unii arghirofili i-a îndestulat, ca să-i rupă din vechile tovrășii, apoi a ațâțat pe tovarăși împotriva lor, lăsându-i să se înjunghie unii pe alții. Pe frații pieritului împărat Leu, cei cinci Kezari cu numelele Nikefor, Antim și Hristofor, Evdokim și Niketas, i-a vârât între ziduri de sfinte mănăstiri, robindu-i tagmei monahicești cu sila. Pe șolari și maglabiți, mercenari înrăiți ai iconoclaștilor, i-a dezlipit din Bizanț trimițându-i în temele asiatice. Pe copiii și pe muierile lor i-a vârât în Noumera: unii putrezesc aici; celorlalți le vor ciuguli ochii, pe câmpuri de luptă, vulturii și corbii. Iar sfintele icoane, cu mare zvon și cinste, le-a înălțat la locurile lor. Pe cele care fuseseră despoiate de aur și argint, le-a împodobit din nou. Mozaicurile stropite cu tencuieli și var le-a eliberat: sfinții au ieșit din întunericul osândeii lor, binecuvântând Împărăția. Moaștele mucenicilor și mucenițelor, aruncate ca un gunoi în marea Propontidei, au fost aduse cuviincios de talazuri la țarm:

credincioșii le-au cunoscut și le-au purtat cu alai în mănăstiri lângă fericele altare, la raclele de argint. Iar mai ales pe monahi i-a mângâiat binecredincioasa și binefaptuitoarea Despină, deschizându-le iar locașurile și dăruindu-le cu îmbielșugare. Pe acești sărmani călugări polemarhii varvari ai iconoclaștilor nu numai îi bătuseră cu vergi și le tăiaseră bărbile, dar îi supuseseră și la alte făptuiri de batjocură, adunând pe cuvioși monahi și pe cuvioase monahii la un loc și silindu-i, sub pedeapsa morții, să se însoțească. Batjocurile acestea acum erau uitate; prigonitorii piereau mâncați de viermi și lepre; iar cuvioșii cântau în cetățile credinții axioane de laudă Dumnezeului Cerului și împărătesei pământului.

Întru această lucrare, înțeleapta Despină știuse a-și alege dregători iscusiți și harnici. Stavrikie mai ales era mâna cea dreaptă a Măriei Sale, om desfăcut de patimile lumii, neadormit cu duhul și nebiruit întru statornicia hotărârii. După socotința acestui mare sfetnic, alcătuirile legii lui Dumnezeu sunt una - iar cele ale stăpânirii pământești alta. Domnul și împăratul își face legea lui pentru buna rânduială a norodului și a lumii. Ține pe om supus în credința cătră Dumnezeul cel drept, pentru a-i agonisi izbăvirea; iar ca să îndeplinească tot binele între cele pământești are drept să întrebuițeze ori sabia, ori aurul, ori veninul, ori viclenia. Fericit cârmuitorul care știe să mânuiască toate acestea! Astfel Împărăteasa a găsit sprijin în credinciosul său Stavrikie, iar alegerea lui a făcut-o după sfatul însuși al părintelui Platon episcopul. De câte ori mărita Despină are de ales între gândurile sale, ori stă între îndoieli ca între Skila și Haribda¹, nu uită să trimeată veste grabnică la Sakkoudion, chemând pe părintele episcop întru ajutor.

Nu mai era pentru nimeni taină că părintele Platon avea har dumnezeiesc, adică putere de a se cufunda în sfântă cugetare și

¹ Scilla și Caribda.

chemare, după care, înaintea ochilor săi deschiși, se arăta sfânta Maică a Domnului de la Sakkoudion, dându-i semn și răspuns la toate. Cum se face asta, mintea omenească nu are putere de a înțelege. Însuși părintele episcop Platon nu știe. Ar fi mărturisind unii monahi de la Sakkoudion că în asemenea ceasuri icoana luminată a Fecioarei din sfânta biserică a mănăstirii se învăluie ca de o umbră și se stânge, însă, fără îndoială, numai ființi sărmane, fără înțelegerea celor spirituale, pot vedea ori crede aceasta. Deci de trei ori fericita Fecioară se arăta duhului treaz și arzător al părintelui Platon și împărăteasa putea găsi astfel dezlegare unora dintre nedumeririle sale. Cârmuind astfel de șapte ani împărăția, Despina dobândise tot mai mult încredințarea că îndeplinește o hotărâre neclintită a lui Dumnezeu. Unii dintre prigonitorii și zavistnicii Măriei Sale strecurau vorbe în popor și-n soldățime cum că Măria Sa gustă dulceața puterii ca pe o miere și s-a deprins nemandorind să se lipsească de dânsa. Dar aceasta nu-i adevărat, căci însăși Măria Sa cugetă cum va fi mai bine să facă, atunci când Constantin va ajunge într-o desăvârșită vârstnicie. Spre a săvârși această nouă faptă bună, Împărăteasa ceruse iarăși sfat, și părintele Platon, chemând voința Doamnei Cerului, dăduse răspuns Doamnei pământului, îndemnând să fie statornicit feciorul împărătesc într-o căsnicie curată și-ntr-o dragoste înțeleaptă. Căci tinerețea lui și prietinii nepricepuți, între care se află și Alexie polemarhul, îl îndeamnă la destrăbălarea trupului. Așa că, pentru binele lumii, cumițirea lui Constantin, viitor împărat, trebuie să se întâmple cât mai curând.

— Mărturisindu-ți toate acestea, o, iubite al meu prietin, urma părintele episcop, mă îndrept și cătră sfatul și ajutorul domniei tale. Mi-ai dovedit cunoașteri care m-au mirat. Te rog să mă ajuți a desăvârși asemenea faptă bună. În pacea de la Sakkoudion, după ce vom fi isprăvit plutirea, ne vom odihni câteva zile. După aceea eu trebuie să mă duc la datoria mea în cetatea Nikeea.

— Cu bucurie mă socot slujitorul domniei tale, prietine și părinte, răspunse străinul. Domnia ta vei lupta în adunarea episcopească. Eu mă voi duce să caut pe mireasă.

— Știi deci și asta? zâmbi episcopul.

— Voi ști în curând, părinte, căci îmi vei spune unde trebuie s-o gășesc.

Părintele Platon își mângâie fuiorul de barbă, suspinând. Închise o clipă ochii și înfățișarea de ibis vechi i se întristă, căci încă nu se deprinsese deplin cu săriturile iuți ale acelui prietin care se dovedea a fi mai mult domnul decât slujitorul său.

— Într-adevăr, răspunse el cu blândețe și deschizând ochii, se află într-un loc din Paflagonia cu numele Amnia, cătră țărmlul Pontului Euxin, un prietin de demult al meu, slujitor cu adevărat al lui Dumnezeu în toate faptele vieții sale. Îl cheamă Filaret și are soție cuvioasă muiere, cu care a viețuit în pace, având de la dânsa fii și fiice. Iar fiii și fiicele sale au rodit de asemeni. Cea mai harnică îndeletnicire a acestui prietin Filaret a fost milostenia, după cum îți voi spune, încredințat fiind că îți va plăcea și te vei mira. Multele averi, pe care i le-a adus zestre soția sa Teosva și pe care le-a avut el însuși de la părinții săi, le-a dat sârmanilor acestei vieți, spre a-și agonisi comoară întru viața viitoare. Aflând că acuma-i sărac, i-am trimis în două rânduri câte zece catări încărcăți cu oboroace de grâu. Acuma îi trimet un sol cu mai bun dar. Căci dacă vei cunoaște în una din nepoatele sale pe mireasa despre care am avut semn și poruncă de la Preacurata Fecioară, atunci, ajungând el părinte al Împăratului, milosteniile i se vor putea înmulți din nou. Astfel se înlănțuiesc și sporesc faptele bune.

— Mă voi duce deci la Amnia, zâmbi Breb.

Iar părintele episcop îl cuprinse de umeri, îmbrățișându-l.

Lămurindu-i și alte lucruri, părintele se deprindea a nu se mai sfii de vorbele sprintene ale străinului. Cunoscând în ele numai

dulceața bunătății, acum începeau chiar să-l înveselească. Erau pentru sufletul său uscat de schivnicie ca niște flori ale acelor țărături între care plutea corăbioara lor. Era deasupra și în jurul lor o lumină fericită de primăvară și pe marea lină rățăceau miresme, căutându-se. La insula cea mare Prinkipos atârnav de ziduri și foișoare rugi înfloriți albastru și alb și se vedeau cu ochii slobozi grămezile de trandafiri din care localnicii scot oleul cel bine-mirositor. În mănăstirile aceluia loc pașnic, între ziduri, stau mulți domni ai lumii, feciori și frați împărătești, surori și doamne, osândiți la sfânta viață monahicească. Unii încă trăiesc, râvnind poate, în rasele lor negre, ca subțiri și din moarte, viața desfătă de la Bizanț. Dintre primejdii și intrigi, printr-o rânduială de Dumnezeu insuflată, Împărăția îi scoate și-i leapădă aici. Unora dintre cei mai neliniștiți, ca să le fie tihna deplină și în viața aceasta și-n cea viitoare, li se taie limba și li se ard ochii. Astfel gâdea și Kezarul stau de multe ori alături într-aceiași strai al ispășirii și într-aceiași întuneric al orbirii, răzămăți cu spatele în zidul mănăstirii, adulmecând florile, ascultând murmurul talazurilor, așteptându-și sfârșitul, care nu va fi altul decât al judecătorilor lor.

Cei câțiva marinari greci cântau pe punte, cu brațele și piepturile goale, bucuroși nu atât de strălucirea primăverii, cât de bunăvoința zeului vânturilor, care umfla pânzele catargului cu o adiere potrivită așa fel, încât le îngăduia o lenevie moale. Căpitanul, om scund și lat în spate, împodobit cu o zbârlită barbă căruntă, închinase aceluia zeu, precum și Preacuratei Fecioare, o cupă de vin dulce, lăsând să cadă o picătură în marea limpede. Văzând pe sfântul episcop în lung sfat cu acel străin în strai alb, se apropia din când în când și da târcoale, dorind și el să audă și să înțeleagă. Văzând în cele din urmă că prea cinstiții săi musafiri au tăcut, se întoarse către monahii cei tineri. Ei știau însă puține lucruri, căci abia acum începeau să învețe viața sfântă. Cum avea o durere veche,

pe care de ani de zile nici un om sfânt și nici un filosof dintre cei pe care-i purta de la un țărm la altul nu i-o putuse alina, îndrăzni să se întoarcă iar spre omul cel nou, pe care nu-l mai văzuse niciodată.

— Rog pe sfântul părinte de la Sakkoudion, zise el închinându-se, să binevoiască a-mi îngădui să fac o întrebare acestui bărbat străin, pe care-l bănuiesc a fi tâlcuitor de taine.

Episcopul îl binecuvântă, zâmbind:

— Vorbește, kirie Dighenis, și-ți spune povestea. Într-adevăr, am ascultat-o și eu în câteva rânduri, dar nu ți-am putut da sfat, socotind-o o glumă nevrednică de îndeletnicirile de la Sakkoudion. Astăzi însă, când am văzut înflorite toate ostroavele Propontidei, se cuvine să ne veselim și noi.

— Despre ce e vorba? întrebă Breb.

— O, domnule, milostivește-te spre mine și ascultă, răspunse căpitanul. Orașul în care locuiesc eu se cheamă Panaghia. Orașul vecin cu noi, mult mai mic și ticălos, are numele Kefalu. De multă vreme a fost un obicei, când ieșeam întâi, primăvara, în petrecere la țărmul mării, să scornim noi cei de la Panaghia o enigmă, iar cei de la Kefalu să scornească și ei una. Dacă găseam noi întâi dezlegarea, plăteau cei de la Kefalu butoiul de vin pe care-l cinsteam împreună mâncând miel fript; iar dacă dezlegarea o aflau ei mai întâi, vinul îl plăteau noi cei de la Panaghia. Astfel s-au veselit părinții noștri un veac de om; și ne-am veselit și noi câțiva ani, fiind foarte dibaci întru a dezlega enigme. Dar iată că acum unsprezece ani a trecut pe la Kefalu un sofist viclean care i-a învățat să ne spuie o gâcitoare pe care n-am mai putut-o descurca și de unsprezece ani plătim în fiecare primăvară dajdie un antal de vin nevrednicilor Kefalioți. Ne-am rugat sfinților; am adus jertfe; am întrebat pe toți binecredincioșii părinți de la toate mănăstirile din Bithynia și de la Bizanț; până astăzi n-am putut afla dezlegarea și astfel am rămas robi celor de la Kefalu. Pot oare nădădui, domnule, că vei binevoi

să ascuți acea blăstămată gâcitoare?

— Ascult, kirie Dighenis; dacă e o gâcitoare trebuie să-și aibă dezlegarea ei.

— Atunci mulțămesc; și o spun numaidecât. Se poate să nu găsec nici acuma izbăvire la năcazul și umilița noastră; dar cel puțin se va dovedi astfel încă o dată că nu suntem cei din urmă dintre oameni, și când ei beau vinul nostru, rânjind, noi putem avea cel puțin o mângâiere că sunt taine care nu se deschid nici înțelepților din lume. Deci, prea cinstite filosoafe, iată ce întrebare încâlcită ne-au pus ticăloșii noștri vecini.

Ar fi fiind, zic ei, o caravană de cămile cu care fac negoț între Teopomp și Prusa trei neguțători cu numele Zosima, Daniil și Teofan. Slujitori la acea caravană sunt trei oameni de rând care au primit prin sfântul botez aceleași nume ca și neguțătorii: unul e hamal, altul călăuz, altul conducător al cămilelor. Îi cheamă și pe aceștia deci: Zosima, Daniil și Teofan.

Acum ascultă, domnule.

Hamalul locuiește într-un sat, drept la jumătate de cale între Teopomp și Prusa.

Pe hamal și pe neguțătorul care locuiește la Prusa îi cheamă la fel.

La Teopomp locuiește neguțătorul cu numele Teofan.

Cel mai apropiat neguțător de locuința hamalului are un câștig tocmai de nouă ori mai mare decât bietul hamal.

Zosima neguțătorul câștigă în afacerile sale 2.222 de bani de aur.

Călăuzul are un ochi mai puțin decât Daniil.

Suntem întrebați care-i numele conducătorului de cămile.

— Kirie Dighenis, răspunse Breb râzând, oricât de încâlcite ar fi vorbele, numele acela nu se poate ascunde. Pe conducătorul de cămile îl cheamă Daniil și-ți voi arăta îndată retoricasca rânduială, ca să-l afli.

— O, binefăcătorule! strigă căpitanul. Cetățenii de la Panaghia te

vor binecuvânta în toate zilele vieții lor că i-ai dezrobit de rușine. Sunt foarte doritor să aflu unde s-ascunde șarpele.

— Căpitane Dighenis, îți spun numaidecât, zise străinul cu bunătate; numai cât doresc prea mult ca ceea ce îți dăruiesc eu cu dragoste, domnia ta să nu vinzi orașenilor de la Panaghia.

La aceste vorbe căpitanul s-a înfricoșat, căci într-adevăr gândul lui era să vândă pe bani fraților săi dezlegarea enigmei. Deci căzu în genunchi, la picioarele episcopului, mărturisindu-și păcatul. Iar Breb îi dăruie dezlegarea, punând în mirare pe toți cei de față, marinari și monahi.

— Iată jucăria voastră, a zis el.

Dacă pe hamal îl cheamă ca pe neguțătorul de la Prusa și dacă neguțătorul Teofan locuiește la Teopomp, atuncea pe hamal nu-l cheamă Teofan.

E adevărat ?

— Adevărat ! încuviință căpitanul Dighenis.

— Mai departe. Dacă hamalul locuiește la jumătate de cale între Teopomp și Prusa, atunci neguțătorul din același sat care câștigă de nouă ori mai mult decât el nu e Zosima: 2.222 bani de aur nu se pot împărți desăvârșit prin 9. Așa că neguțătorul Zosima locuiește la Prusa. Pe hamal chemându-l ca pe neguțătorul de la Prusa, numele lui deci e Zosima. Adevărat este?

— Foarte adevărat! s-a bucurat kir Dighenis.

— Acuma, omule, fii cu aceeași băgare de samă.

Zosima fiind numele hamalului;

și călăuzul fiind altul decât Daniil;

călăuzul e Teofan și am aflat că e chior.

Iar numele conducătorului de cămile rămâne Daniil.

— Pe Dumnezeuul meu! nimic mai simplu! strigă căpitanul.

Îndată kir Dighenis și marinarii s-au așezat pe punte jos, cu picioarele încrucișate, cu bețe și pietricele, încercând să descurce și

ei gâcitoarea după rânduiala loghicească a străinului, căci, după ce adevărul le apăruse o clipă foarte limpede, ca orice adevăr ascuns îndată se tulburase și se pierduse ca și cum n-ar fi fost niciodată.

— Atât e de puțină mintea muritorilor... zâmbea Kesarion către prietinel său episcopul, și cu această minte cutează să descurce alt adevăr cu mult mai tăinuit. De aceea pentru lumea de rând Dumnezeu va rămânea închis până la istovirea veacurilor. Cu drept cuvânt lumea aceasta trebuie să creadă fără a cerceta.

Sfințitul Platon a încuviințat oftând; și enigma lui kir Dighenis a pierit ca rânduinea care fulgerase o clipă prin lumina ochilor săi spre ostrovul înflorit de aproape.

Astfel au plutit în tihnă și cu inimă bună pe luciul Propontidei, având în vintrelele corăbioarei vântul cel mai prielnic. Când au ajuns la țărmul Bithyniei, căpitanul Dighenis încă își scărmana barba căruntă cu mâna stângă, urmărind cu ochii încrucișați, în lumina care juca pe punte, ascunsă rânduială aristotelică a problemului și împungându-l din când în când cu degetele mâinii drepte.

Părintele Platon a binecuvântat pe slujitorii de la Sakkoudion. Împreună cu Breb au purces încălecați pe asini, iar slujitorii și monahii cei tineri pe jos. Au suit de la țărm prin umbra platanilor; și din treaptă în treaptă au urmat poteca, pe subt dumbrăvi către munte, așa cum o urmau și o ciocăneau de mii de ani pașii oamenilor și copitele animalelor. Din chiparoși clămpăneau stârci; din crengile sfinte de acacia se înălțau vulturași plutind subt soare; de către văi goale le venea miros de cimbru; de către sihle muget de căprior. Ici și colo izbucneau izvoare din stânci.

Breb descălecă și zâmbi către slujitorul său Constantin, spunându-i câteva vorbe într-o limbă necunoscută. Amândoi priviră cerul și pământul și urechea lor asculta, din adâncuri depărtate, glasuri tainice. Convoiul era ajuns pe țănc în popas; ei veneau

singuri în urmă pe subt streșina pădurii.

Astfel au străbătut obcine de munți mici pe subt muntele cel mare Olimp și în ziua a treia au coborât în poienile de la Sakkoudion. Era acolo o biserică împărătească, între chilii albe, într-o cetățuie de piatră sură. Simandrele sunară ceasul rugăciunii de sară; părintele Platon își lepădă straiul de drum și porunci ucenicului său să-i aducă din chilie camilafca și metaniile, intrând îndată la sfânta slujbă. Kesarion străinul pofti pe unul din frați să-i arate cu degetul locul unde curge izvorul cel binecuvântat al mănăstirii. Numai după acest semn se îndreptă spre el, urmat de slujitorul său uriaș și găsi subt stâncă ape care gâlgâiau în puhoi, ridicând bulbuci din adâncimi.

— Constantine, zise el, stropește-ți ochii cu această aghiazmă și intră și tu de te închină.

După ce se retrase slujitorul, ca să se ducă și să îngenuncheze la Dumnezeu său, străinul rămase o vreme lângă izvor făcând vrăji, după cât spuneau monahii cei tineri. Apoi intră și el în sfântul locaș, așezându-se în strană lângă prietinel său episcopul.

Sara, în chilie, părintele Platon, uitându-și truda, și-a adus iar aminte de grijile lui, întrebându-se ce rânduială va binevoi să facă Dumnezeu împărăției Bizanțului.

— Căci această împărăție, zicea sfinția sa, e cea mai mare și mai lăudată dintre toate împărățiile, însă are slăbiciuni și păcate, ca orișicare alcătuire omenească. Împărații și împărătesele umblă în purpură și aur, iar la genunchii lor își pleacă frunțile toți dregătorii și slujitorii, socotindu-se ca o pulbere nevrednică în fața unor asemenea măriri. Și cu toate acestea domnii din palatul sfânt, din tronurile lor și de subt cununile lor nestimate, stau subt amenințarea strategilor din Asia și din Turcia și cel mai ades cad subt jocurile de săbii ale străjilor de lefegii. Acești străini, barbari de la miazănoapte și miazăzi, urmează năluciri și patimi ale clipei; în sufletul lor nu

trăiește un Bizanț al tuturor veacurilor, ci un Bizanț de o zi când pot să câștige sigle și să bea vin, după ce vor luneca prin sânge. De sute de ani stă această împărăție ca o comoară scumpă, pe care o împresură din patru zări lupi prădalnici. Împărați vrednici i-au bătut și i-au spârțuit, ei se întorc iarăși în același loc, adulmecând. Unii se supun, cerând să se oștească ei pentru Împărăție. Așa, încet-încet, au ajuns să poarte ei sabia, iar Grecii se lenevesc și dormitează pe comorile lor. Acuma dușmanul e înlăuntru, cu sabia scoasă; pare prietin și slujitor, dar mârâie și lovește de câte ori își aduce aminte de destinul lui. Deci, o, prietine, primejdia și moartea stau în fiecare zi la masă cu Împărăția.

— Prin urmare, oamenii înțelepți, zâmbi Breb, trebuie să cugete la un împărat cu braț tare.

— Într-adevăr, se învoi părintele episcop; toate cele sfinte se așază după cuviință, prea mărita Vasilisă fiind aprigă luptătoare a ortodoxiei. Dar Împărăția are și alte rânduieli și cea dintâi dintre acestea e rânduiala oștilor. De opt sute de ani oștenii greci ori varvari doresc să vadă ridicându-se un Alexandru Macedoneanul. Unui asemenea bărbat s-ar supune cu desăvârșire. Pe un asemenea ostaș îl doresc ei de câte ori se naște un copil împărătesc.

Kesarion Breb zâmbi iar:

— Ai dreptate, cinstite părinte și prietine, zise el. Constantin, feciorul lui Leu împărat, a fost născut de Vasilisa Irina sub semnul săgetătorului. După cum morarul îndreaptă valurile în lăptocul morii, pentru folos obștesc, asemenea patimile împăraților se pot preface în putere. Așa e firea ticălosului muritor.

— O, domnule, murmură episcopul, se vede că nimic nu ți se poate ascunde. Se află mulți oșteni vechi care nădăduiesc în brațul lui Constantin cel tânăr, aducându-și aminte de vrednicia la război a lui Constantin Copronimul-Împărat. Dacă asemenea braț ar rămânea al ortodoxiei, atunci tăria Bizanțului ar spori. Ar mai

rămânea deschise și alte răni, dar pentru acelea s-ar găsi vraci. Ar fi întâi să se alunge de la Bizanț demonul zavistiei, care stă la pândă cu ochii verzi ca fierrea. După ce ar fi prigonit acest demon dintre dregătorii cei mari, ar veni rândul altora. Căci mai este un demon al lăcomiei de argint și altul al nedreptății și silei, și altul al putreziciunii trupești. Cea mai frumoasă și mai îmbielșugată împărăție aceasta este, având comorile adâncului, mări line, ogoarele de holde ale Traciei și grădinile Asiei; dar slujitorul împărătesc nu cunoaște dreptatea, nici mila; răpește sârmanului puținul său, se umilește cătră cei bogați, ca să se îndestuleze și el pentru nevrednicia lui; primește mândă de la neguțatori; asuprește pe sârman și pe văduvă. Trebuie izgoniți și acești demoni.

— Așa este, încuviință străinul; la rugăciunile cuvioșilor monahi trebuie să se adauge sabia și buzduganul. Bine, sfinte părinte; de mâne mă pregătesc de cale, ca să mă duc la Paflagonia. Eu voi îndeplini ceea ce mi-ai poruncit; despre puterile lumii și demoni vor chibzui alții.

A doua zi, în cel dintâi ceas al dimineții, părintele episcop Platon avu bucuria să afle că un om stă lângă pridvorul său cu o carte, sosită pe Marea, prin neguțatori, tocmai de la Amnia.

— Binecuvântat fii, omule, grăi el, sunt încredințat că-mi aduci vești bune.

Omul era bătrân, dar încă sprinten; purta nădragi largi, comanac albastru și în mână ținea bici cu șfichi de matasă.

— Îți sărut dreapta, sfinte părinte, răspunse el. Dumnezeu va binevoi ca în cartea pe care o aduc să cetești lucruri bune. Însă eu nu știu de unde-i și de la cine e. Unul dintre stăpânii noștri a dat-o călăuzului, iar călăuzul mi-a dat-o mie s-o aduc, căci, nevastă-sa născându-i al paisprezecelea prunc, el a trebuit să se oprească în sat la dânsul, până ce facem noi calea întoarsă.

— Ai spus că e de la Amnia.

- Am spus, dar nu știu unde e acea țară.
- E de la un prietin al meu cu numele Filaret.
- Dumnezeu să-l ferească.

— E un om milostiv, cum nu se găsește altul în toată împărăția. Întru cinstea lui, omule, primește dar un miel din turma sfintei mănăstiri și o pânză de matasă roșie de patru coți. Mielul să-l ospătezi cu tovarășul dumitale, iar muierii lui, care i-a dăruit al paisprezecelea prunc, să-i dai bucata de matasă.

— Domnul Dumnezeu să vă facă parte în cer la dreapta sa, sfinte părinte.

Slujitorii pleacă să aducă darurile. Bătrânul cu bici și cu comanac întoarse fruntea și văzu în pridvor, sub rugii de caprifoi înflorit, un bărbat străin, care nu purta vestmânt cernit.

— Conducătorule de cămile, îi zise acel om, spune lui Teofan Chiorul că pruncul său s-a născut în ceas prielnic și norocos...

Conducătorul de cămile îl privi pe Kesarion pieziș:

- Cine vei fi domnia ta și de unde mă cunoști?
- Numele meu e Daniil, cinstite domnule.

— Daniile, te cunosc dintr-o corabie. Binevoiește a mai primi și acest ban de argint pentru soțul tău Teofan, ca să-i plătim ziua nelucrată. Deși are numai un ochi, vede mai bine decât mulți alții cărarea cea dreaptă a lui Dumnezeu.

— Mulțămesc pentru Teofan, cinstite domnule. Dar pe el de unde-l cunoști?

- Tot din corabie.
- Care corabie?

— O, Daniile, este o corabie care se cheamă pământ și plutește spre veșnicie.

— Du-te, omule, cu pace, zise părintele episcop. Dă fiecăruia ce este al său; altfel teme-te. Acest bărbat străin pune întâia oară piciorul în părțile noastre de lume.

Conducătorul de cămile se retrase. Într-un ungher al zidurilor își făcu cruce. Se opri o clipă cugetând dacă n-ar fi bine să se întoarne, ca să întrebe pe străin ce leac, ori ce rugăciune, ori ce scrisoare închisă în scoică trebuiește pentru muierea lui bătrână și bolnavă. Nu îndrăzni, și se duse în drumul său. Apoi totuși se întoarse la fratele portar ca să-i povestească minunea acelei dimineți.

„Prea iubite al meu părinte Platon, de la Sfânta mănăstire Sakkoudion, citea episcopul după ce desfășură cartea; află că Dumnezeu e pururea milostiv cu mine și aștept de la sfinția-ta vestea cea bună despre care mi-ai scris. Nu știu de unde, mi-au sosit alți catâri încărcăți cu oboroace de grâu și eu am socotit că și-au adus aminte de mine unii oameni buni pe care i-am miluit și eu altădată, și le-am înălțat în cugetul meu mulțămire și laudă. Din acest dar al lui Dumnezeu, care îndată s-a vestit în Amnia, am dat multora care au cerut, iar Teosva, ca o muiere ce este, m-a muștrat; pe urmă și-a plecat fruntea cerându-și iertare și se roagă și acuma s-o binecuvântezi, și să-ți aduc aminte că sufletul ei râvnește odihna cea neofilită. Iar eu mă ostenesc întru înfrumusețarea vieții și am izbândit să dau ce a fost al meu și ce a fost al soției mele, lepădând aici tot, pentru a avea mai mult în altă parte“.

Părintele episcop se îndulcea ca de o bucurie cetind asemenea vorbe și fericea pe prietinel său de la Amnia, sfântul Filaret, că se umilește ca Iov, izbutind a-și înfrânge trupul. Căci, arăta el lui Breb, și-a dat și straiul său, și vita sa din urmă, și cel din urmă stup de miere; și copiii și nepoții săi se mirară de dansul închinându-i-se ca unui prea fericit. Astfel, cel mai frumos palat din Amnia, împodobit cu fildeșuri, abanosuri și marmură, e cel mai lipsit de bielșugul pântecelui și adăpostește pe un sărac. De asemenea minuni au mai ales nevoie noroadele Împărăției, ca să-și îmbunătățească viața și să se întoarcă spre spirit.

— Sunt bucuros, zise străinul, să cercetez pe sfântul Filaret și pe fericita sa soție Teosva. Să alegem împreună darurile pe care le va

purta servul meu și să nu uităm condurașii împărățești a căror măsură e poruncită de canoanele Augusteonului.

CAPITOLUL VII

Înainte de a ajunge la fericitul Filaret, Kesarion Breb cunoaște și alți oameni vrednici din Paflagonia și de la Amnia

Cel căruia localnicii de la Sakkoudion și de pe țărmul mării, de la Panaghia până la Teopompolis, îi atribuiă în taină puteri împrumutate Demonului, călătorea acum către Amnia în tema Paflagoniei.

Ceea ce știau căpitanul de corabie Kir Dighenis și conducătorul de cămile, și muierea care născuse al paisprezecelea prunc și toți vecinii lor de aproape și de departe nu era spre defăimarea străinului; căci năcăjitul pământean se simțea prea ades înclinat să se întovărășească cu Domnul Necunoscutului, ca să dobândească bunurile lumii ori să-și răpuie vrăjmașii, socotindu-l o dumnezeire mai îngăduitoare pe care o respinge în public, dar o cheamă în ascuns; așa că lauda acestui împreună-lucrător al divinității umbla și șoptea în urma lui la fel cu umbletul și șoaptele cuvioșilor monahi și cinstiților orășeni.

Se întrebau numai unii și alții cum l-ar putea cunoaște și cum ar putea îndrăzni să îndrepte spre el un legământ folositor.

Părerile și dorințele lor se prelungeau și rămâneau un vis, pe când străinul vedea alte țărmuri și se arăta altor oameni.

Întovărășit de slujitorul său Constantin, umbla pe un drum

prăvălatic înspre foarte depărtatele sclipiri ale Mării Pontice. Acea mare încă nedeslușită era ca un surâs neguros al Miezelui-Noapții; drumeții simțeau când și când în nări adierile ei sărate.

Breb umbla călare pe un asin cuminte, împodobit cu mărgelile albastre și zurgălăi de argint; Constantin își avea și el catârul său; alți catâri împovărați cu oboroace de grâu veneau după dânșii. De alt călăuz decât vederea depărtată a Pontului și cea apropiată a Amniei n-aveau nevoie.

Făcură un răstimp popas în umbra unui cedru, căci soarele dimineții începea să-și înalțe puterea, după aceea zurgălăii de argint și clopotele începură a suna iar.

Trecură cătră o dumbravă de smochini sălbatici care ieșea dintr-o râpă, în partea dreaptă a drumului. Peste acea dumbravă, în fundul văii, dormea un iezer, oglindind sălcii răsfirate. Se auzea ciocârlia, pe trepte de azur, deasupra liniștilor; găzele se teșeau în raiul luminii pe firele iubirii. Străinul lua cunoștință de toate cu ochii lui limpezi, dar obrazul lui sta nepăsător sub turbanul alb; frumusețea înșelătoare a lumii nu era decât viața care curgea din veci spre veacuri nenumărate, cătră un scop misterios.

Doi călifari trecură în zbor de cătră iezer. Când ajunseră în capătul dumberăvii, feriră într-o parte și fâlfâiră grabnic în sus. Privighetorile din lianele încâlcite de sub dumbravă tăcură deodată.

Breb dădu o poruncă. Slujitorul opri cei patru catâri legați unii de cozile altora și descălecă. Puse și străinul piciorul la pământ, tocmai în clipa când doi oameni, zbârliți în sus cu părul capetelor și în laturi cu al bărbilor, ieșeau din desime rânjind amenințător și arătând săbii cârligate. Acei vameși negri erau deprinși cu neguțători pașnici, care, îndată ce-i zăreau, lepădau boclucurile și părăseau animalele cu poveri, luând-o la fugă, cu brațele înălțate, spre Amnia ori spre câmpuri. De data aceasta săbiile luciră

zadarnic. Slujitorul veni spre ei cu mai multă repeziciune decât se așteptau să vadă de la un om așa de mare; repezind baltagul, rupse din mâna unuia fierul. Celalalt se feri în laturi; omul uriaș îl ocoli de cătră râpă. Cel cu sabia căzută se scociora pripit căutând un jungher în partea dindărăt a cingătorii, subt șale. Breb îi cuprinse mâna cealaltă, i-o răsuci c-o mișcare ușoară și-l aduse în genunchi la picioarele lui. Lotrul se supuse, închinându-și fruntea.

— Vină și tu aici, porunci el celuilalt.

Hoțul celalalt se holba aprig când într-o margine, când într-alta, chibzuind încotro să scape. Dar asupra săbioarei lui era o armă înfricoșată care-l putea ajunge dintr-un salt. Era asupra lui ca un vultan al primejdiei de moarte. Lepădând fierul și îndârjirea, duse mâna stângă la frunte și veni și el să se închine, gâfâind.

Călătorul îi întrebă, privindu-i ațintit:

— Cine sunteți voi și ce voiți?

— Suntem oameni sărmani, stăpâne, și buni creștini, se tângui cel dintâi. Ai milă de viețile noastre.

— Nu mi-ați răspuns ce voiți.

— Nu voim nimica, prea-mărite domnule. Am socotit că vin neguțatori și am ieșit, ca să ne agonisim o bucătică de pită.

— Deci în Paflagonia mila se cere cu sabia?

— Oamenii din ziua de azi sunt răi și nemilostivi, măria-ta. Era mai bine în împărăția cea veche. Neavând icoane, creștinii își înălțau ochii mai sus, pe urmă și-i coborau cătră cel sărman. Acuma fac daruri numai sfinților și monahilor și sărăcimea e în mare suferință.

Străinul îi privi zâmbind; ei îndrăzniră să-și răsucescă spre el albul ochilor, prin măracinișul încâlcit al părului. Straietele lor sfâșiate și înnodate păstrau urme de semne împărătești.

— Ticăloșilor oșteni, le aruncă Breb cuvânt și ei se înfricoșară, ticăloșilor oșteni, răspundeți-mi când ați părăsit pe tovarășii și pe mai-marii voștri.

Ei tăcură, înturnându-și frunțile spre pulbere.

— Ați fugit din hotarul Armeniei.

— Așa este, mormăiră ei.

Breb se întoarse de cătră dâșii un pas.

— Ați vărsat sânge?

Ei clătinară din cap cu oarecare îndoială.

— Prea mărite Doamne, mărturisi cel dintâi, care fusese supus de Breb, ne-am oprit ici și colo, ca să agonisim puțină hrană și puțini bani. În unele sate am lovit case de oameni chiaburi, acele case unde, cerșind ziua, am fost izgoniți.

— Mai sunt și alții cu voi?

— Mai sunt. În noaptea aceasta am intrat în palatul celui dintâi fruntaș din Amnia. Am cercetat odăi goale și sărace. Am căutat aur și n-am găsit. Am căutat hrană și n-am aflat. Ni s-a părut o minune.

— Atunci ați lovit casa fruntașului între milostivi Filaret.

— Într-adevăr se pare că așa îl cheamă.

— L-ați cercetat ziua și v-a respins?

— Nu. Avea puțină azimă asupra lui și a întins-o soțului meu. Mie mi-a dat comanacul pe care-l purta pe creștet, îndemnându-mă să-l vând; dar, când am ajuns în colțul celalalt de zid, o muiere bătrână mi l-a cerut înapoi. Noaptea ne-am întors, să prădăm, dar n-am găsit nimic, spre rușinea stăpânului acelui palat.

— O, năcăjiților oameni, le zise străinul, lăsați acest meșteșug, tot așa de primejdios ca și cel al războiului; grăbiți-vă a umbla cinstit cătră Bizanț, cerșind măritei Vasilise o milă mai mare decât toate, căci muiерile și copiii voștri se află ostatici în închisoare la Noumera.

— Așa este, domnule, s-a auzit aceasta și în Armenia; de aceea am fugit noi, de aceea s-au risipit și alții. Ne temem însă că, unde spui domnia-ta, nu vom găsi milă, și săbiile noastre va trebui să le ascuțim pentru o răscumpărare. Îndură-te și ne sloboade, căci greșeala aceasta nu o vom mai face, te vom cunoaște ca pe unul ce

ești stăpân al duhurilor și al tainelor și te vom ocoli. Ai milă și ne îngăduie să ajungem către copiii noștri și către muierile noastre, care putrezesc în închisori. Domniei tale care cunoști toate mai putem îndrăzni a-ți cere să ne spui dacă vom mai găsi cu suflet pe cei iubiți ai noștri și dacă e adevărat ce se spune că se va ridica asupra lumii un vasilevs adevărat.

Străinul înțelegea însă mai bine care-i răspunsul cel mai grabnic pe care-l așteaptă ei. Ridicând brațul, le îngădui să se ducă. Într-o clipă amândoi se mistuiră în desimea dumbrăvii, arătând unul o talpă ruptă a încălțării, altul un ochi fiores.

Privighetoarea începu să bată iar între liane. Într-un snop de raze se opri neclintită o șopârlă cu ochișori de rubine.

— Să mergem, Constantine, îndemnă stăpânul. Să nu-ți pară rău că le-am dat drumul. La Amnia avem să găsim un tâlhar mai mare decât aceștia.

Catării sunară iar din clopote; Breb și slujitorul încălecară. După ce suiră din vâlcea, văzură o așezare mare, cu clădiri de piatră cenușie și acoperișuri de ardezie. Frunzișuri prăfuite de măslini se înălțau deasupra împrejmirilor de zid.

Coborâra într-acolo și, la margine, aflară o ospătărie c-o streșină încununată de viță. În fund, erau chilii umbroase. Lângă privazul de piatră înflorită cu ciubuce al intrării, era alcătuită vatra, dintr-o cupă de marmură: erau resturi de palate ori temple de altădată. În preajma unei gratii în care era clădit jarul, se învârtea domol, așezată în picioare, țiгла cu friptură de berbece. Ospătarul, cu șorț alb, o priveghea de alături și-o îmbunătățea neconținut c-o pleaftură de seu. Mirodenia acestei bunătăți se împărăștia în toată împrejurimea și întâmpină și pe străinul care sosea, fără a-l face să-și grăbească asinul.

Ferindu-și îndărăt pânțelele într-o închinăciune, stăpânul ospătăriei și al fripturii ieși într-o întâmpinare, cu obrazul încununat

de abur. Zâmbi și se ploconi a doua oară, după aceea apucă asinul de căpăstrul înflorit. Animalul își sună zurgălăii, împotrivindu-se și eliberându-se.

Slujitorul descălecă repede și feri catârii împovărați într-o parte, la umbră. Veni la stăpânul său să primească asinul.

— Pace ție, kirie Agatocle, vorbi străinul după ce coborî din șa, înaintând spre ospătar.

— Mă închin măriei-tale, domnule, și-ți mulțumesc, răspunse kirie Agatocle. Iată, abia acum îmi amintesc, cu mare plăcere, că domnia-ta ai mai fost prin aceste părți, de vreme ce-mi cunoști așezarea; dar mă rușinez căci n-aș mai putea rosti cinstitul domniei-tale nume.

— N-am mai fost niciodată în Amnia, zâmbi străinul, dar te cunosc.

Kirie Agatocle tăcu, nedumerit, însă plin de respect, observând lanț de aur, cingătoarea și straiul.

— Niciodată? își înălță el sprâncenele. Poate e o glumă.

— Într-această viață, niciodată.

— Într-alta, stăpâne, poate aveam eu altă îndeletnicire. De unde ai putut afla că la mine se găsește cea mai bună friptură de berbece din ținutul Paflagoniei?

— Am aflat, prietine, de la acest seu binemirositor. Cred că și-n altă viață te-ai îndeletnicit cu cărnurile. Le pândeai poate în preajma acelor mari măcelari care sunt leii - și erai un șacal gras.

— Stăpânul meu binevoiește să glumească, se veseli ospătarul. Aș voi să-i cunosc numele, ca să-l însemn pe o piatră albă.

— Ba, ca să tai friptură, nu-i nevoie de numele meu. Trage cuțitul de la brâu și alege bucata cea mai rumână, pentru acest slujitor. Și-a rânduit catârii și asinii în grajd, a descărcat poverile, s-a spălat la cișmea și acuma vine să-i dai dreptul său. Hrănește-l bine și mult. Să nu uiți nici de mine: să-mi cauți un ou și-o ulcică de lapte și să bagi

de samă să nu fie pita de alaltăieri. Dar mai ales, pe când noi ne îndestulăm, slujitorul tău să nu uite de animalele cu care am venit; și mai ales să aibă grijă de asinul care m-a purtat pe mine. Altfel începe să țipe și poate spăria tot satul. Cred că nu se află pe lume alt glas mai cumplit decât al lui Santabarenos.

— Așa îl cheamă? se interesă ospătarul.

— Da; și să știi că de multe ori e mai înțelept decât un om.

— Asta nu mă miră, răspuse kirie Agatocle, umflându-se și înăbușindu-se totuși de mare uimire.

După ce îndestulă pe Constantin slujitorul și aduse și în fața stăpânului cele cerute și i le rândui pe masa de lemn de chiparos, la umbra boltei de viță, kirie Agatocle rămase tot în preajmă, observând. Dintr-o chilie din fund se arătau din când în când și capete de femei. Strecurau priviri, își ascuțeau urechile.

— Stăpânul meu dorește poate un ulcioraș de vin dulce? se ploconi cu glas moale și unsuros kirie Agatocle.

— Îți voi cere, kirie Agatocle, să-mi dai ceva mai bun, zâmbi oaspetele. Apa se găsește și în vinul dumnitale, dar eu o poftesc curată. Nu te arăta mâhnit și nu-ți smulge barba, căci superi pe Dumnezeu. Află că-mi mai trebuie ceva. Îmi mai trebuie să-mi spui vorbe adevărate despre oamenii de aici.

— Negreșit, stăpâne, îți voi spune, căci eu sunt pus acolo și pentru asta. Dar ce vorbe aș putea să spun unui bărbat nobil care trece prin satul nostru, despre oamenii neînsemnați care viețuiesc aici? Trăim aici, stăpâne, o viață fără strălucire, pe când, fără îndoială, domnia ta vii de la Bizanț. Aicea nu viețuiesc decât păstori și plugari sărmani. Toți se închină la icoane și le cinstesc, potrivit cu poruncile cele nouă împărătești. Dar poate domnia ta vrei să cunoști dacă se află în acest ținut și dintre aceia care nu zugrăvesc și nu cioplesc pe Dumnezeu?

Oaspetele asculta nepăsător și neclintit.

— Vor fi fiind și de aceștia, urmă ospătarul cu o privire piezișă, dar acum a venit rândul călugărilor să se înalțe asupra lor cu mare prigoană. În care parte-i adevărul aș vrea să cunosc și eu, care mă socotesc cel mai umilit dintre supușii împărătești.

Străinul urma să-și ție închisă părerea lui.

— Prietine Agatocle, zise el, adevărat să fie că, în afară de domnia-ta, nu se găsește nici un om cu faimă în aceste locuri?

— După întrebare, stăpâne, bănuiesc că poverile catârilor domniei tale merg la bărbatul nostru cel sfânt cu numele Filaret, care locuiește în partea cealaltă a satului. Au mai venit pentru el în două rânduri asemenea daruri. Anul trecut mai ales a vrut Dumnezeu să fie lipsă în ținut, și toți ai lui s-au mângâiat.

— Nu te înșeli, prietine; darul meu este pentru preacinstitul Filaret.

— Se vor bucura deci toți ai lui, însă nu pentru multă vreme. Mâni dimineață îi vor sta în preajmă cerșetorii ca muștele. În celalalt rând i s-a adus un prea frumos grâu roș de Tracia.

— L-ai cunoscut bine, kirie Agatocle. Grâul are putere de schimb, și mulți dintre cei miluiți de cuviosul Filaret au făcut popas aici, la ospătăria dumată. Nu-i așa?

— Nu mă împotrivesc, zâmbi ospătarul; așa este.

— Data trecută, de asemeni, poverile au fost aduse de niște slujitori mănăstirești, care slujitori s-au oprit și ei aici, plăcându-le vinul cel dulce.

Kirie Agatocle nu răspunse la asta. Găsi de cuviință să-și aducă aminte, cu plăcere, de cele mai pline de har fapte ale cuviosului amnian.

— În privința râvnei pentru milostenie a domnului nostru Filaret, zicea el, s-a dus faima până în ținuturile învecinate și nu m-aș mira să fi ajuns zvon la scaunul împărăției. De patruzeci de ani viețuiește cuviosul Filaret în acest ținut și, când și-a început viața cu soția sa,

era cel mai lăudat om pentru bogăția pe care o avea, moștenită de la părinții săi și primită zestre de la părinții doamnei sale. Palatul stă și acum, lângă grădini care unele au rămas paragină, iar altele nu mai sunt ale sale. În acel palat umblau forfota robii. Mesele erau îmbielșugate și cercetate de oașpeți. Cai frumoși stăteau în grajduri; turme de vite pășteau în imașuri. Toți amnienii se bucurau atunci de fala unui asemenea boier. Pe urmă au început să se bucure de altceva. Căci coborând în el de la Dumnezeu o înțelegere și o bucurie sfântă, domnul nostru Filaret și-a închinat milosteniei viața. Râvnind să-și adune comoară în cer, a disprețuit bunurile de aici, dându-le sărmanilor lumii. Nimene nu s-a întors nemiluit de la pragul lui. S-au înmulțit săracii, năzuind ca oștile spre Amnia, dar el i-a biruit pe toți, dându-le tot ce avea. Astfel, în puțini ani, a ajuns într-o stare plăcută sufletului, văzând cu mulțămire că nu mai are în jurul său decât prea puțin. Mai are un ogor pe care îl lucrează fiii săi și-l țin pentru hrana lor cea de toate zilele; mai avea o vacă, un cal și-un rob; se veselește când mai poate da totuși ceva de la sine și se mârșește văzând că cerșetorii lumii nu s-au împuținat.

Străinul asculta în tăcere. Ospătarul urma să laude cu viclenie pe concetățeanul său.

— Un om din Terapont, vorbi el iar, dorind să se împărtășească din milostenie și har, și-a luat toiagul și a venit la poarta domnului Filaret. Neștiind că toate erau istovite acolo, s-a închinat, rugându-se să fie și el dăruit cu o junică, să prindă sămânța de vite bune și să aibă noroc la ele. Dar bătrânul nu mai avea decât vaca cu vițel. A dezlegat vaca și i-a dăruit-o, binecuvântând și urându-i spor. Pe când omul din Terapont se ducea pe poartă, vesel de câștigul lui, a ieșit din ghinekeu doamna Teosva, soția lui kirie Filaret, și, băgând de samă lipsa și auzind vițelul chemându-și din staul maica, a înălțat brațele cu supărare și a îndrăznit a muștra pe domnul său că a lăsat pe copiii cei mici fără lapte. Asta era hrana lor. Și a lăsat și

vițelul fără mamă, ca să tânjească și să piară. Cheamă îndărăt pe acel om! a cerut ea. Iar kirie Filaret a chemat pe omul din Terapont, arătându-i că rău s-a făcut despărțindu-se vițelul de maica sa, și i-a dăruit, și vițelul, binecuvântându-i din nou turmele ce avea să dobândească din sămânța aceluia dar.

— Asta e o faptă mai mare decât își pot închipui oamenii de rând, zise Breb.

Ospătarul îndrăzni să râdă.

— Iartă-mă, stăpâne, dacă-ți voi spune că asemenea dar a mai făcut și-n multe nenumărate alte rânduri. Imașurile nu mai sunt ale lui și stau pline de sămânța darurilor. Și-n acest sat și-n alte sate mugesc vacile cu viței și vin sara la staule cu ugerele pline; dar nimeni nu se găsește să întoarcă dăruitorului o junică ori să-i închine un pahar cu lapte.

— Asta e în rânduiala lucrurilor, kirie Agatocle.

— Atunci Domnul Dumnezeu vrea să-l încerce ca pe Iov; însă în jurul său stau nevinovații. Are copii și copile ale copiilor săi, care ar putea intra în horile de îngeri. Li s-ar fi convenit să cunoască bielșugul de altădată; iată că izvorul laptelui lor s-a mutat la Terapont.

— Uiți, kirie Agatocle, că le-a sosit grâu roș de Tracia.

— Nu uit. Se vor îndestula cu el cerșetorii din Amnia.

— Negreșit. Prin ei îți vei primi și domnia-ta partea, negândindu-te nici o clipă să întorci un bob cătră izvorul darurilor. Mai uiți că asupra preabunilor și asupra răilor, stă totuși cel care cântărește dreptățile. Simbria stă în fapta noastră, ca pulberea rodului în floare.

— Cred și mărturisesc asta, se grăbi să încredințeze ospătarul, păstrând pentru sine un zâmbet subțire.

Constantin slujitorul se apropia. Ospătarul îi făcu loc și întinse urechea, ca să asculte. Slujitorul întreba și cerea o lămurire într-o limbă necunoscută.

— Prietine Agatocle, zise străinul, te rog să te înfățișezi spre a primi dreptul dumitale, pentru îndestularea oamenilor și a dobitoacelor. Poruncește argatului de la grajd să-mi scoată asinul. Fost-au toate bine rânduite acolo? S-a dat orz îndestulător?

— Cu prisosință, stăpâne.

Asinul Santabarenos venea repegiu pocănind din copite, sunându-și zurgălăii, călăuzit de argat. Când ajunse în soare, în preajma boltei de viță, dintr-o dată se smunci îndărăt, înălță botul și-și sughiță răcnetul înfricoșat.

— Ce este, Santabarenos? întrebă oaspetele.

Asinul căscă iar botul, apoi rămase fremătând în sine, până ce stăpânul său îl bătă pe gât, plecându-și urechea ca să asculte ce se șoptea în el.

— Agatocle, vorbi străinul înturnându-se cătră ospătar, neșoptăria noastră nu-i dreaptă; aflu de la asinul meu că nu i s-au dat decât două măsuri de orz și eu am plătit pentru trei.

— Kirie Eleison! se înfricoșă ospătarul pocnindu-și palmele una de alta. E cu puțință asta?

Santabarenos rânji spre el. Slujitorul de la grajd se întoarse și-și făcu cruce. Fără să mai aștepte poruncă, se duse să caute a treia măsură de grăunțe.

CAPITOLUL VIII

Aici Kesarion Breb află bucuriile cuviosului Filaret și ale doamnei Teosva, precum și o bucurie a sa proprie

Călăuziți de Constantin, catării intrară cu bună rânduială în curtea cuviosului Filaret, în partea cealaltă a satului.

Copiii care se jucau în soarele după-amiezii dădură strigăt de bucurie, unii alergând în odăi ca să deie veste, alții înconjurând samarele.

Clădirea cea mare de piatră sta cu obloanele închise la față, însă în chiliile dindărăt și în casele mai mici din preajmă se simțea mișcare aprigă.

După graba cu care se perindau capete ascunzându-se îndată, după poruncile aruncate copiilor ca să fugă de la vedere spre a nu fi rușinați stăpânii de zdrențele lor, după rufele puține și cârpite aninate pe frânghioare, între pomi, după gunoiul ogrăzii, după paragina grădinii, se putea cunoaște ușor că aici fusese altădată, poate, bielșug, dar acum nu mai era.

Într-o margine de grădină, unde crescuseră cândva flori rare, se desfătau legume bine ținute și bine plivite. Acesta mai cu seamă era semnul sărăciei în ceea ce fusese odată palat.

O roabă bătrână care scurma cu degetele și cu săpăliga la rădăcina prajilor își înălță în soarele pieziș obrazul negru și asudat. Își puse mâna cu degete cârligate la ochi ca să vadă mai bine, apoi întinse brațul binecuvântând catării. Povara lor era însuși Dumnezeu.

— Omule, strigă ea, vin îndată să-ți ajut, ca să descarci.

Slujitorul o privi cu nepăsare.

Din urma catârilor își făcu loc un copilandru desculț și cu capul gol, al lui kirie Agatocle, trimis anume sol, ca să vestească sosirea străinului.

Intrând în una din căsuțe numai cu jumătate de trup, spuse ce avea de spus și se retrase vesel și zbârlit, scoțând o limbă lungă cătră alți copii care se șteau prin alte uși, dar nu mai puteau să izbucnească afară, căci erau stăpâniți de porunci dinlăuntru.

Cu pași mărunți, acoperindu-și o clipă obrazul de cătră soare, o femeie tânără făcu un salt până la casa cea mare.

— Bunicule, strigă ea, îți vine oaspete de la Bizanț.

Când străinul descălecă de pe Santabarenos, obloanele din față ale casei celei mari erau date într-o parte. Ușile erau deschise. Îmbrăcat în strai cuviincios lung, ținând în mâna dreaptă toiag, stăpânul locului ieși într-o întâmpinare, între stâlpii de marmură.

Era un bătrân cu înfățișare cuviincioasă, cu barbă albă și fruntea naltă. Avea ochi negri, vii și veseli.

Zise, înălțând mâna stângă:

— Binecuvântat fie Domnul Dumnezeu, care aduce cinstit oaspete casei mele!

— Binecuvântat fie Dumnezeu în veac, răspunse Breb, închinându-se.

Se apropie încă doi pași și se opri.

— Prea cinstite și cuvioase domnule Filaret, zise el, am adus cu mine acest dar, care pentru domnia-ta nu poate avea decât puțin preț. Ca să-l fac să fie primit, mă grăbesc să adaog că-l însoțesc de o bucurie adevărată, adică de o epistolă de la un prietin vechi al domniei-tale.

Bătrânul înălță o clipă fruntea spre cer, știind unde trebuie să-și îndrepte cea dintâi mulțămire. Apoi coborî treptele cătră oaspetele său.

— Aș putea să aflu, domnule, cu o clipă mai curând numele

acestui prietin?

— Fără îndoială. Aduc carte de la prea cuviosul și preasfințitul episcop Platon.

— O așteptam, zise bătrânul. Vestea domniei tale îmi umple sufletul de dulceață. Te rog pofteste subt acoperământul meu, ca să te odihnești de cale. De numele domniei tale n-am nevoie. Dumnezeu voiește să se rostească el singur. Ești un binefăcător.

— Află că sunt un străin, domnule, și mă cheamă Kesarion.

— Ești fratele meu și te rog să primești ca să te îmbrățișez.

Cuprinzându-și oaspetele pe după umăr, bătrânul îl călăuzi înlăuntru. Breb văzu încăperi din care lipseau covoarele de preț și mătasurile, nemaivând altă podoabă decât curățenia și cuviința. La răsărit erau icoane, străinul le salută; apoi trase din sân cartea de la Sakkoudion și o înfățișă.

Bătrânul Filaret o desfăcu și o citi, depărtând-o de ochi.

— Pe urmă am s-o apropii de inima mea... zâmbi el cătră oaspete.

Rămase cufundat în cetire. Într-un scurt răstimp, își întoarse ochii spre străin, ca să-l vadă și să-l înțeleagă mai bine, potrivit cu vorbele care erau scrise acolo despre el. „Supune-te acestui înțelept Egiptean“, scria părintele Platon. Bătrânul întoarse iar o privire nedumerită. Egiptenii n-au ochii verzi și pielea albă. Sunt mai întunecoși decât oamenii din Paflagonia și Bithynia.

Străinul surâse.

— Prea cinstite domnule, zise el, de neamul meu sunt din țara care se cheamă Dacia.

— Deci nu ești egiptean.

— La Egiptet m-am născut a doua oară.

Bătrânul Filaret înclină fruntea. Nu se mira de acest răspuns, înțelegând că e vorba de o naștere cu spiritul, - vedea însă că a primit, fără să întrebe, răspuns nedumeririi sale. „E un bărbat care citește cu ușurință inimile și gândurile“, urma cartea.

Bătrânul oftă cu mulțămire și se așeză alături de oaspetele său.

— Casa mea ți-i deschisă, domnule, zise el cu bunătațe; masa mea ți-i întinsă...

La acest din urmă cuvânt se rușină; fruntea i se înroși; știa că din chilia de alături soția sa Teosva ascultă. Se întreba deci, cu inima deodată strânsă, dacă acea masă altădată așa de îmbielșugată se poate întinde acum cu o cină orișicât de săracă. Auzul subțire al lui Breb deosebi în apropiere suspine înăbușite.

— Prea cinstite kirie Filaret, zise el, să lăsăm deocamdată grijile trupului. Sunt doritor mai mult de o altă hrană și de o altă odihnă: cu acestea se veselește sufletul. Și poftesc să cunosc și pe tovarășa vieții domniei tale, pe doamna Teosva. Și dacă veți binevoi amândoi să-mi îngăduiți, doresc a cunoaște și pe copiii cu care ați fost dăruiți de Dumnezeu, și pe pruncii și pe pruncele copiilor dumneavoastră.

Bătrânul zâmbi cu bunătațe, se ridică de la locul său și deschise o ușă scundă în laturea odăii.

— Prea iubita mea Teosva, vorbi el, oaspetele nostru vrea să te cunoască. Ne-a adus carte de la preasfințitul Platon.

Bătrâna, naltă, dreptă și frumoasă, cu sprâncenele încă negre, intră aplecându-se spre musafir. Avea haină mohorâtă și broboadă care-i ținea strâns părul alb.

„De când au ieșit credinți nouă în lume, cugeta Breb, au îmbătrânit zeițele“.

Doamna Teosva avea un port și-un umblet care ușor îl puteau face să înțeleagă că, în acel ostrov al vieților năcăjite, va putea găsi ce căuta. Mâna doamnei Teosva era mică. Bănui același lucru despre picior. Se simți mișcat ca de amintirea unei primăveri strălucite.

Ea îl cerceta cu luare-aminte, fără să pară. Fața ei severă zâmbi străinului, ceea ce miră pe cuviosul Filaret.

— Domnul și soțul meu nu știe ce ni s-a întâmplat, grăi ea. Intrând în chilia de alături am descoperit că ne lipsește cel din urmă

cover, pe care aş fi dorit să-l pun sub tălpile oaspetelui nostru. Îmi închipui că ni l-au răpit furii care ne-au călcat astă-noapte.

— Sunt prea ruşinat, se veseli bătrânul, că n-au găsit măcar atât. Au trebuit să se retragă cu mâinile goale.

— Atunci ni l-a furat altcineva?

— Nu l-a furat nimeni, doamnă.

— Înţeleg, murmură stăpâna casei.

— Doamna mea, te rog să nu te superi, o mângâie cu bunătate bătrânul. Iată, citeşte cartea prietinelui nostru episcopul şi bucură-te de binecuvântarea lui. Asta preţuieşte mai mult. Covorul era vechi şi destinul lui a fost să acopere o suferinţă.

— Sunt prea bucuroasă de cartea preasfinţitului Platon, răspunse Teosva, după ce cercetă în tăcere epistola, dar aş fi dorit să găsesc la locul său şi covorul pe care l-am ţesut cu mâinile mele. Să nu te superi dacă îndrăznesc a face judecător pe acest bărbat străin. Mă îndeamnă la asta şi cartea preasfinţitului. Covorul era un dar pe care-l făcusem nepoatei noastre Maria, pentru ziua când s-ar fi închinat mirelui său. A trecut pe la poarta noastră un cerşetor viclean, care te pândea să fii singur, şi a strigat să-i dai ceva, pentru numele lui Dumnezeu...

— Aşa este, mărturisi cu plăcere bătrânul.

— Tot astfel, acum, o săptămână, te-ai dezbrăcat şi ai aruncat altuia, pe fereastră, haina. Poate era tot acela. Îşi agoniseşte marfa, ca să deschidă o prăvălie. Ai dat vaca; ai dat calul. Acuma te bucuri că ai să poţi împărţi grâul pe care l-am primit în dar.

— Mă bucur într-adevăr, Teosva. Ca să nu te supăr iarăşi, vom împărţi cu dreptate. Veţi lua ceilalţi partea voastră; iar eu cu partea mea voi face ce mă îndeamnă Dumnezeu meu. Cei mulţi, săraci şi proşti, Teosva, sunt sarea pământului; pe aceştia îi asupresc puterile lumii; mările, munţii şi râurile nu le-ar putea da cât li se cuvine. Numai astfel noi, cei născuţi întru bogăţie, ne vom putea câştiga loc

îmbielșugat întru fericirea de apoi.

— După cum vezi, doamnă, zâmbi străinul, kirie Filaret e un neguțător mai iscusit decât alții...

Femeia oftă.

— Prietine, răspuse cu blândeță stăpânul casei, să cerem de la Dumnezeu, pentru ființa noastră ticăloasă, mai multă dragoste decât minte.

— Astfel, suspină Teosva, copiii copiilor noștri au rămas lipsiți de pâinea cea de toate zilele.

— O, Teosva, zise bătrânul ridicându-se și punându-i pe umăr mâna dreaptă, bucură-te că Dumnezeu ni i-a dat. Tot el va avea grijă de dânșii.

Doamna Teosva își plecă fruntea cu umilință; el își puse buzele uscate pe mâhnirea ei; apoi se întoarse cu zâmbetu-i de bunătate spre oaspetele său. Pe fereastră intra lumina asfințitului. Santabarenos își suna zurgălăii de argint; catării își scuturau clopotele; Constantin îi ducea la adăpost, întovărășit de un alai de copii în sfârșit eliberați din strânsoarea odăilor.

În uliță se adunaseră femei și bărbați din sat privind cu luare-aminte, apoi întorcându-și nasurile unii cătră alții și vorbind în șopot. Printre ei își făcu loc un bătrânel mărunț, cu toiaș încrustat, pe care-l punea delicat înaintea lui de câte ori sălta cu trufie, îndârjindu-și gâtul și umflându-și pieptul. Era omul stăpânirii, prea cinstitul logofăt de la Amnia, vestit prin micimea trupului și în același timp prin măreția înfățișării. Din calea lui Amnienii se feriră; el crescu din treaptă în treaptă, ca să se ducă să ceară îndreptările și pecețile străinului. Oamenii îl așteptară pe kirie Critolaos, până ce-l văzură arătându-se iar cu aceeași mândrie.

— E un bărbat prea-învățat, dădu el lămurire despre străin; are pergament de la Împărăție...

Auzind acestea, cei de față se uimiră și se bucurară. Bărbații,

făcând sobor și plecându-și bărbile asupra lui kirie Critolaos, găsiră de cuviință să ia o hotărâre plină de cumințenie, după care se despărțiră, împărțindu-se pe la locuințele lor, unii cu grabă, alții cu întârziere bine cumpănită. Ca urmare a aceluia sfat al bărbaților, unele muieri se strecurară prin porțița de dindos a casei lui kirie Filaret, purtând coșuri acoperite și cerând în taină să vadă numaidecât pe doamna Teosva.

Cuviosul Filaret nu avu nici cea mai mică mirare și nu-și puse în sine nici o întrebare când se așeză în fața oaspetelui său la masă și văzu o cină așa de îmbielșugată. Străinul înțelegea că bătrânul comunică astfel în toate zilele cu Dumnezeu, bucurându-se de toate ca florile, ca paserile și ca toate gângăniile pământului, care cunosc pe Dumnezeu mai de aproape și mai adânc decât noi.

Gustând din darul A-toate-Țiitorului, prea-cinstitul bătrân spunea cuvinte pline de dulceață, aducându-și deodată aminte de binecredincioșii săi părinți cu numele Gheorghe și Ana, care dormeau somnul dreptilor în pământul Galatiei. Cu bucurie își aduse aminte iar ce le va spune când îi va veni ceasul întâlnirii cu dânșii. Toate averile pe care ei i le-au lăsat a izbândit să le împrăștie la timp. Căci, deoarece intrăm goi în lume, tot asemenea trebuie să ieșim. Cu nimic altceva nu trebuie să se îndeletnicească omul în această viață decât cu milostenia. Precum a dat domnia sa, așa poruncește copiilor săi, și nepoților săi, să dea în toată ziua și în tot ceasul.

— După ce vor aduna pentru ei, vor putea da și altora, se învoi doamna Teosva, zâmbind.

El o binecuvântă cu zâmbetul, obișnuit cu vechile ei încăpățânări, însă neostenit în slujba dumnezeiască pe care și-o alesese.

Mai târziu, după cuvios și blând sfat, doamna casei călăuzi pe străin până în chilia unde îi făcuse așternut și-i aduse candelă aprinsă. Stătu dreaptă și tristă lângă stâlpul ușii și-și îngădui a ruga

pe prea iubitul oaspete să-i dea știri despre Maica Domnului de la sfânta mănăstire Sakkoudion. Aștepta de mulți ani de la Preacurata un sprijin în această năcăjită și întristată viață. A fost rugat de multe ori pe preasfințitul Platon s-o pomenească în rugăciunile lui. Nădăjduiește că fericita Prea Sfânta n-o va uita.

— Orișice jertfă își are răsplata, îi răspunse cu glas de prietinie străinul.

— Poate ai vorbit, cinstite domnule, despre asta, cu preasfințitul Platon?

— Am vorbit, doamnă.

— Și preasfințitul Platon a pus la picioarele Panaghiei ruga mea?

— Doamnă, vorbi Breb, înțelepciunea cea care stă deasupra vieții și morții a scris de mult hotărârile ei.

— O, prea iubite al nostru oaspete, cum pot cunoaște aceste hotărâri? Unde sunt scrise? Când se vor plini? Căci, iată, zilele vieții noastre curg cătră sfârșit. N-am avut altă bucurie decât iubirea pentru soțul meu și pentru copiii mei. Iar în această iubire, am găsit multă suferință.

— Hotărârile au fost scrise de mult, zise iar străinul, ridicându-se de la locul său.

Veni domol spre bătrână și ea nu se înfricoșă de apropierea lui.

Kesarion înălță brațul drept și, cu palma, îi atinse fruntea. Într-o clipire și ca într-o oglindă, bătrâna își văzu frumusețea strălucită a tinereții, când sta sub cer și în veșnicie ca o zeiță.

Întorcând ochii cu un oftat, se văzu pe sine însăși aieva: o copilă de șaisprezece ani sta în cadrul ușii, zâmbind. Zâmbea propriei sale ființi, mai mult decât bătrânei Teosva.

Cătră străin clipi cu sfială, înclinându-și o clipă fruntea lucie. Avea păr negru și greu, ochi mari adumbriți de gene lungi. Rotunzimea obrazului era delicată și a șoldului plină.

„O! vedenie a frumuseții eterne“, suspină Kesarion în adâncul

ființei sale.

Întinse iar brațul, arătând doamnei Teosva pe nepoata sa.

— Cine e această copilă, doamna mea?

— E Maria, copila fiicei mele văduve Ipatia.

— Binevoiește, doamnă, a o ruga să încerce acest condur.

Kesarion trase dintre lucrurile lui, așezate în scoartă de inorog la căpătâiul patului, o încălțare mică de piele roșie, pe fața căreia era cusut cu fir de argint un stârc alb luându-și zborul și învăluindu-și moțul.

Bătrâna se grăbi să întindă mâna.

Nu găsi nici o privire, nici un cuvânt de muștrare pentru îndrăzneala nepoatei sale, de a părăsi ghinekeul și a veni să-și arate năsușorul curios cătră străin. Deosebea în vorbele lui o strună de aur, pe care o auzea numai ea. Deci hotărârile Prea Curatei se săvârșesc.

„Începe să se întâmple ceva”, șopti ea în sine, fără cuvânt, primind pe palma întinsă condurul.

Era ușor și mic. Numai piciorul ei de altădată ar fi putut intra în el. Îl dădu copilei. Aceasta își lepădă papucul de piele groasă și-și vârî în el piciorușul, mișcându-și degetele, care păreau a avea o bucurie a lor proprie. Privind stârcul când dintr-o parte, când din alta, copila zâmbea. Își ridică privirile, ațintindu-le asupra străinului și-și păstră zâmbetul până ce înfloriră și ochii aceia înghețați de care se sfiise în prima clipă.

„Viclenia unei copile e de multe ori mai primejdioasă și mai înveninată decât a unei curtezane”, cugeta egipteanul; și inima lui de pulbere îl umili, primind lovitura unei clipe, singură în veșnicie și nemuritoare.

— Copilă, grăi el cu blândețe, păstrează acest condur, până ce vei primi părechea lui.

CAPITOLUL IX

*În care lucrurile se petrec ca în vremea cea de demult a basmelor
mamei.*

A ajuns până la barbarii de dincolo de muntele Em și până la noroadele de la Carpați vestea-poveste că Împărăția caută soție pentru feciorul Vasilisei Irina, care va ajunge curând să fie el singur vasilevs.

La stânilor lor din munți, ori la staulele din bălți, ori la popasurile de la marginea holdelor, la focurile de sară, oameni cu plete zbârlite, mirosind a duhori și pulbere, grăiau de comorile fără de număr și de palatele încântate care stau între mări.

Acolo-i raiul lumii și buricul pământului, acolo sunt livezi cu mere de aur și cântă paserea măiastră la ferestre împodobite cu mărgăritare.

Boieri îmbrăcați cu blăni scumpe, cu căciuli de breb în cap și ciubote roșii în picioare, umblă din cetate în cetate, întrebând dacă nu s-a pomenit și nu s-a auzit de cea mai frumoasă fecioară, despre care au prorocit vracii, și-au visat schivnicii cum că ar fi sortită să ajungă a fi doamna lumii.

Cine nu poate răspunde primește un ban de aramă; cine răspunde primește un galbăn și-un strai de mătăasă.

Astfel alaiul crește umblând și căutând, până ce se va afla acea colibă sârmană unde stau de vorbă trei surori cosânzene.

De ce trebuia să se găsească împărătița într-o colibă, nimenea n-ar fi putut spune.

Măcar atâta mângâiere se cuvenea să aibă noroadele în râvna și-n visurile lor. Căci din veacuri se sileau să coboare din negură cătră lumină, să rupă farmecele, să dărâme idolii, să spintece haznalele și să deschidă comorile. Neconținut bătuți de oștile Bizanțului, își oblojeau rănilor și-și sporeau îndârjirea. Astfel, unii dădeau târcoale hotarului, admirând și temându-se. Iar alții visau în sălașurile lor, amăgindu-se cu povești, până ce va veni vremea să se rupă înaintea lor zidurile îndoite de la Constantin-Împărat și de la Atila și să li se deschidă Poarta de Aur.

Ca să se îndeplinească hotărârea măritei Vasilise, umblaseră în Împărăție, în acel an fericit, mulți dregători, căutând și alegând fecioare frumoase, care ar fi fost vrednice să intre în Palatul Sfânt.

Ca întotdeauna, poveștile noroadelor trebuiau să rămâie povești. Prea cinstiții patriei nu nimeriseră și nu poposiseră decât la curți bogate. Înălțimea trupului, numărul anilor și condurul se potriviseră numai unor fecioare crescute întru îndestulare, ai căror părinți își scriau pe catastifuri lungi bogățiile.

Deci când s-a zvonit că s-ar fi aflând între cele alese și o copilă care nu venea dintru îmbielșugare și fericire, noroadele s-au bucurat binecuvântând, căci minunea aducea un nou spor nădejilor și basmului.

Dintre cele găsite, nu se putea alege decât una. Se bucurau douăzeci de ființi tinere, visând cununa și purpura, dar aveau să se întristeze nouăsprezece. Căzute din înălțime, n-ar mai fi fost vrednice decât de moarte și de monahie.

Era ușor de înțeles că sorții cei mai mulți nu sunt pentru izbândă, însă ele nu voiau să cunoască decât globul fermecat în care-și vedeau imaginea în purpură.

Când Stavrikie, mare logofăt și mare postelnic al Împărăției,

porunci adunarea lor la palatul Hieria, pe țărmul asiatic al Bosforului, și când alaiurile prinseră a intra pe porți, viitoarele împărătese se uitară cu mirare și cu dispreț unele la altele.

Maria de la Amnia venea în tovărășia bătrânei Teosva. Era pe cale, în urma lor, și cuviosul bătrân Filaret cu toți ai casei.

Preasfințitul Platon părăsise pe zece zile adunarea episcopoească de la cetatea Nikeea și se ostenise cătră sărbătoarea nunții împărătești. Deci doamna Teosva opri pe copilă înaintea lui, între columnele de marmură, și i-o împinse cătră barba albă, rugându-l s-o binecuvânteze. Doamna Teosva se închină cu bucurie și cătră străinul egiptean, care se afla și el de față, iar copila veni grabnic spre dânsul, înclinându-și și spre el fruntea. Kesarion n-o atinse. Ea își ridică ochii și-i zâmbi cu sfială.

— Domnule, mă mai cunoști? întrebă ea. Cred că nu te-am mâhnit cu nimic.

— Fii liniștită și frumoasă, îi zise egipteanul. Mâni ți se alege destinul.

— Mi se cuvine mie să nădăjduiesc asemenea mărire? suspină ea, cu privirile deodată mâhnite. Spune-mi dacă trebuie să mă bucur, deși sufletul meu simte altceva decât bucurie.

Breb nu-i răspunse. Ea se apropie mai mult de dânsul.

— O, prietine, îndrăzni ea din nou, de ce nu-mi răspunzi?

El o privi lung ca și cum o vedea întâia oară, ori bănuia că n-are s-o mai poată privi decât puțină vreme.

— Împărăția și tihna stau în hotare deosebite, șopti el.

Ca aceste vorbe întristate să n-o lovească, străinul le însoți de zâmbet. Deci Maria se bucură, uitându-le numaidecât.

Părintele Platon o binecuvântă iar, dându-i sfat să n-arate în jurul ei trufie; iar bătrâna Teosva, învăluindu-i iarăși cu borangic obrazul, o luă cu sine, cătră chiliile care le erau rânduite.

Împărăția hotărâse acestei tinereți care sosea din pământurile

Asiei și Europei o primire cu mare fală. Trupe de șolari și candidați păzeau zidurile și porțile. Hadâmbi slujeau la odăi. Trei cuvioși părinți arhimandriți ceteau în paraclis. Cătră asfințitul zilei, în pridvorul cel mare, începu a cânta o muzică de strune și flaute. Atuncea, înainte de sfânta rugă de sară și de culcare, copilele se văzură întâia oară la un loc, singure, în sala oaspeților, între mozaicuri cu steme împărătești. Erau toate frumoase, cu pielița albă și cu ochi negri, unele prea îndrăznețe și cu limbă ascuțită. Maria de la Amnia urma porunca bunicii sale și sfatul prea sfințitului Platon, stând în locul său cu multă cuviință și mai ales cu sfială. Deși era o copilă neștiutoare și de abia acum începea a cunoaște lumea, ca un fluture în cel dintâi zbor de primăvară, în ochii ei erau gânduri și vedenii care nu se potriveau cu mișcarea agitată din juru-i.

Văzându-se împresurată și privită cu curiozitate, cântărită și măsurată, se ridică din scaun și-și cercetă și ea la rândul ei soațele. Erau îmbrăcate în strălucite straie și toate purtau, ca dânsa, conduri purpurii înfloriți cu argint în chip de stârc.

— O, prietinelor mele fecioare, le zise ea cu bunătate, îndrăznesc a vă ruga să mă ascultați, căci aș dori să facem un legământ.

— Ce este? Care legământ? întrebă unele din copile. Vorbește.

— Prietinelor mele, urmă a vorbi Maria. Eu am făcut o socoteală că, din douăzeci de fecioare câte suntem aici, nouăsprezece vor trebui să se întoarcă îndărăt la casele părinților lor, căci împăratul creștin nu se călăuzește după rânduiala păgânilor ismailiteni și nu va face ca Harun califul de la Bagdad. N-ar fi rău deci să ne legăm între noi ca aceea care va fi aleasă pentru purpură, după hotărârea lui Dumnezeu și a neprihănitei lui mame, să nu uite pe soațele sale. Să-și aducă aminte de ele și să le ajute, ca să le fie mâhnirea mai ușoară. Unele care sunt sărace ar putea fi dăruite cu zestre; altele, care poftesc, ar putea să găsească soț între dregătorii de la Curte.

— Cine ești tu care cutezi a vorbi astfel? a întrebă una dintre

copile, pășind înainte și privind din înălțime către Amniană.

— Sunt o fecioară ca și domnia-ta, adusă aici după hotărârea Împărăției, răspunse Maria.

— Cea care știe că nu va fi aleasă, și cearcă să-și alcătuiască totuși un folos, se cuvine să tacă, urmă fecioara care o înfrunta. Tu care vii dintr-un sat și ai crescut între săraci și mișei, află că aicea se află fete de patrici. Ca unele care trăiesc mai aproape de Împărat și cunosc rânduielile Curții, numai dintre ele se cuvine să fie aleasă o mireasă de Vasilevs. Eu mărturisesc acestor soațe ale mele că n-am nevoie de ocrotirea nimănui. Știu că, fiind fiica lui Gherontie Strategul, având și frumuseță laudată și înțelepciune cunoscută, nu se poate să fiu dată la o parte. Deci fiind eu aleasă, fecioarele sărace de la Amnia pot să-și lase la poarta palatului Hieria nădejdea de zestre.

Maria își simți ochii plini de lacrimi de umilință. Aceste vorbe aspre ale copilei lui Gherontie Strategul trebuiau însă rostite, ca să se plinească rânduielile de mai nainte scrise, iar poveștile noroadelor din Împărăție și de dincolo de hotare să aibă în ele floarea misterioasă, pe care le-o pune Dumnezeu semn.

Aprozii strigară și bătură cu toiegele în mozaicul de la picioarele lor, iar hadâmbii intrară cu săbiile la umăr, așezându-se de o parte și de alta a ușii. Stavrikie intră în straiul lui greu de brocart, ațintindu-și nasul ascuțit și privirile agere înspre acea tinereță femeiască. Toate fetele rămaseră înlemnite la locurile lor, zâmbind dintr-o dată fericirii înșelătoare. Acea fericire era în toiagul lui Stavrikie pe care și-l suna rar pe mozaic, în inelul cu piatră mare de olmaz în care scânteia tremurat soarele, în ochiul lui care se aspri, deodată, prețaluind o marfă greu de prețuit. În jurul și-n dosul lui veneau patrici și episcopi. Ridicându-și genele umede, Maria cunoscu dintr-o dată pe prietinel ei egipteanul și tresări, înălțându-se din locul său. Atunci Stavrikie, și boierii, și episcopii se opriră, văzând asupra ei strălucirea dumnezeiască a asfințitului.

Marele postelnic se întoarse către preasfințitul Platon, plecându-se spre el până ce nasurile li se atinseră, și-i ceru în șoaptă un răspuns.

— Așa este, răspunse încet episcopul. Am stat sub stâlpii palatului, înaintea amiezii, când intrau oaspeții, și am așteptat s-o văd trecând. Îndată am cunoscut-o.

Stavrikie păși către fecioară. Se opri la trei pași înaintea ei, privind-o cu luare-aminte. Egipteanul trecu înainte și Maria întinse spre brațul lui mâna, căutând un sprijin. Astfel Kesarion o aduse la marele slujitor împărătesc și ea își înclină fruntea, simțindu-se prea rușinată de atâția ochi care o așteptau.

— E nepoata bătrânului Filaret? întrebă iarăși Stavrikie, întorcându-și nasul spre episcopul de la Sakkoudion.

— E fiica unei copile văduve a aceluia cuvios bărbat din Amnia, răspunse părintele Platon.

— Fiți binecuvântate în acest palat împărătesc, prea frumoaselor primăveri, își ridică glasul marele dregător, înturnându-se către celelalte copile care așteptau în jur.

Ele se bucurară, închinându-se; apoi se îmbulziră ca să-și arate fiecare mândria celei mai mari frumuseți din câte s-au văzut. Căci fiecare era cea mai frumoasă dintre toate. Stavrikie le cerceta pe rând c-un ochi rece, ca pe o marfă de preț. Le spunea vorbe potrivite. Îndrăzni să le rostească și stihuri. Ele se veseleau, făcându-și loc spre el, așa încât nepoata lui Filaret rămase cea din urmă și mai nebăgată în samă, lângă prietinel ei străin.

— După ce și-a alege Împăratul mireasă, poate ne întoarcem la Amnia, îi zise ea fără supărare. Nu știi dacă ai să mai vii vreodată la noi, căci n-are să mai fie de purtat prin lume conduri împărătești. Bunica are să fie mâhnită ca și mai nainte. Dar bunicul are să mă mângâie pe frunte și n-are să fie supărat. Părintele Platon spunea însă că poate totuși vom rămânea la Bizanț sub ocrotirea și mila

prea măritei Vasilise Irina.

— Bătrânul vine în urmă cu toată casa de la Amnia, îi zise Kesarion.

Ea se înfricoșă.

— Deci vom rămânea aici?

— Aceasta e voia Maicei Domnului de la Sakkoudion, zâmbi Breb.

Stavrikie se întorcea, căutând-o cu ochii. Bătu de trei ori cu toiagul în mozaic, oprindu-se lângă dânsa.

— O, fecioară, zise dregătorul împărătesc, te rog spune-ne ce dorești tânărului nostru Împărat?

— Îi doresc o inimă dreaptă și plină de milă, domnule.

— Și ce dorești de la el?

— Doresc o pungă de bănuți de argint pentru bunicul meu ca să aibă cu ce mângâia pe sărmani.

Stavrikie râse cu voie-bună și făcu asupra ei semnul sfintei cruci.

Astfel a voit Dumnezeu, prin unele semne pe care le arată și pe care unii dintre inițiați le cunosc, ca, a doua zi dimineață, la sfatul împărătesc, să fie aleasă pentru Constantin Vasilevs soață nepoata cuviosului bătrân de la Amnia. Bărcile împărătești, așternute cu covoare și purpuri, aduseră de la Hieria la Augusteon pe fecioare. Intrând în grădinile cele mai dinlăuntru, trecuseră una câte una, între hadâmbi și între muți, pe subt platani și chiparoși, suind trepte într-un cerdac încununat de flori. Acolo, la fereastra deschisă, după o perdea de apă care curgea de sus, Împărăteasa cu feciorul ei stăteau privind, judecând trupurile, obrazurile și umbletul. Cu adâncă închinăciune, Stavrikie atrase luarea-aminte slăvitei Vasilise că se apropie acea al cărei chip l-a vădit Maica Domnului, în visul preasfințitului Platon. Era prin urmare un dar al cerului. Era o armonie mlădioasă. Era un cântec al mersului. Erau ochi plini de adâncimea plăcerilor. Constantin cunoscuse și el că aceasta trebuie să

fie aleasa și o dori numaidecât, ca pe o jucărie.

Doamna maica sa îl privi pieziș un răstimp și i-o dăru, dând poruncile.

Când se vesti în grădini, de la Halkis la Dafne și la Augusteon, despre hotărârea desăvârșită a Împărăției, sosiră străjeri cu arme aurite și dregători, împresurând pe mireasă. Doi trâmbițași sunară din trâmbițe și patru crainici îi strigară numele cătră cele patru vânturi. Nepoata bătrânului Filaret și a doamnei Teosva își simți întâi inima numai cât o semincioară de neghiniță; dar îndată grăuntele se făcu soare al bucuriei, când ochii ei găsiră fruntea coborâtă și grumazul zguduit de suspine ale fiicei lui Gherontie Strategul. Apropiindu-se de ea, o mângâie pe tâmplă și se rugă să fie iertată:

— Te rog să mă ierți că voi fi împărăteasă.

Cu-n zâmbet frumos și viclean, trecu între slujitorii eunuci, spre încăperile ghinekeului.

Când se închiseră după ele ușile înflorite cu fildeș și argint, despărțindu-le de lumea lor, bătrâna doamnă Teosva și copila intrară în chilii bogate anume pregătite. În ganguri stăteau străjerii hadâmbi, cu săbiile, întorcând priviri holbate. Icoanele se uitau blând de după candelă. Mozaicurile înfățișau vulturi și păuni neclintiți. Pe ferestrele deschise se vedeau clipind ape adânci, dincolo de rândurile de chiparoși înalți. Din pridvorul unde îndrăzniră să iasă, deasupra grădinilor, nu mai vedeau nimic din frământarea care le însoțise cu două ceasuri mai nainte. Fantome ale singurătății se înșirau subt bolți de umbră, până la zidurile zimțuite, unde stăteau străjile cu zale și arme. Păunii cei vii, suiți pe trepte de piatră în unghiurile grădinilor, păreau și ei păzitori ai tăcerii de sară. De la o vreme urechea lor se deprinse și cu susurul moale al tufișurilor înflorite și al apelor care curgeau în havuzuri. Li se părea că liniștea curge și din stele. Părea că timpul stă. Pipăindu-și pe

părete umbra, Maria se întoarce cătră chilia ei, unde văzu clepsidra însemnând totuși orele. Acolo deci era sălașul pământean al fericiților între oameni, aleși ai lui Dumnezeu.

— Bunică, întrebă copila, unde se află ai noștri? Aici suntem singure.

— Bătrânul trebuie să fi ajuns la porțile Cetății, răspuse doamna Teosva, și așteaptă să i se deie drumul. Cu dânsul sunt toți ai casei, treizeci de suflete. Slujitorii împărătești îi cercetează și-i întrebă, până ce vine unul mai mare decât toți, care știe; se închină bătrânului și-l pofteste cu cinste. Atuncea toți se veselesc că au intrat la scaunul Împărăției. După ce ajung la gazdă, stau de vorbă, până târziu, așteptându-ne. Abia mâni dimineață au să afle vestea cea mare.

— Poate are să li se deie voie să vie la noi să ne vadă.

— Nu știi, draga bunicăi. Tu acuma ești logodnica Împăratului.

Copila își plecă tâmpla pe umărul doamnei Teosva. Părea fericită și totuși era înfricoșată.

La al treilea ceas al nopții trecură străji pe subt coloana de jos. Cătră miezul nopții păunii din apropiere țipară deodată cu spaimă. Maria ridică fruntea din așternutul ei și văzu pe bătrână, la icoane, închinându-se și bătând mătânii. Deodată îi apăru pe fereastră marea, nălucind subt fulger și căzând în prăpastia nopții. Păru a trece o înfiorare prin grădini, ca și cum fantomele împărătești ale acelor palate, kezarii fără limbi, ori fără capete, ori schilavi de picioare și mâni, ori cei răsușiți de venin, se înturnau la locul deliciilor desfrâului și sudorilor morții. Doamna Teosva veni la patul fetei; îi pipăi fruntea și o găsi fierbinte; făcu asupra ei semnul sfânt. Apoi se îndreptă din nou cătră prea curata Maică a Domnului, cerșind ocrotire. Căci istorisirile despre aceste palate ale încântării, unde i-i hotărât și Mariei să se așeze, simt întocmai ca liniștile sfinte, ori ca săriturile de leopard ale furtunii.

— Facă-se voia ta... oftă ea, închinând Fecioarei tot sufletul său.

CAPITOLUL X

Mărirea și tihna stau în hotare deosebite.

Din voința prea înțeleptei Despina, două fapte bune s-au îngemănat în acea vreme în Împărăție. Noroadele au dat răcnet de slavă și au zvonit din toate clopotele bisericilor și mănăstirilor de la o margine la alta a provinciilor care se supuneau Bizanțului.

Fiind lămurită la cetatea Nikeea hotărârea cea dreaptă a ortodoxiei, după multe și lungi zile de sfaturi înțelepte, prea sfinții episcopi s-au sculat și au venit să-și ție cel din urmă sobor la scaunul împărătesc, poftind și pe iubitoarea de Hristos Vasilisă, slavă a purperei și bucurie a luminii, să fie de față. Deci pogorând din trierele împărătești la țarmul limanului care se cheamă Cornul de Aur, au fost primiți de dregătorii cei mari, închinându-se unii altora. Străjile și-au fulgerat armele și s-au înșirat pe cale, iar mușii, cuprinzând de subsuori pe sfinții părinți, i-au purtat până la paturile umblătoare. Alaiul a venit la Magnaura Vlahernelor¹ și

¹ Biserica Maicii Domnului din Vlaherne - Blachernae - este o biserică ortodoxă aflată în orașul Constantinopol (astazi, în orașul Istanbul din Turcia). Aceasta este cea mai cunoscută și importantă biserică închinată Maicii Domnului, din întreaga capitală a Bizanțului, după Catedrala Sfânta Sofia. Cu toate că astăzi din biserică inițială se mai păstrează doar câteva ruine, aceasta a rămas vie în

sfințiile lor au suit unul câte unul, cu aceeași rânduială, între slujitori, treptele de marmură. Iar după ce s-au așezat în jilțuri, s-au ridicat sprijinindu-se în toiege cu stânga și mângâindu-și bărbile cu dreapta, căci venea să steie în tronul ei împărăteasa lumii Irina, luptătoarea pentru icoane. S-au așezat iar. Au sfințit apă șapte preoți tineri, au cântat și au cădelnițat miresme diaconii. După aceea s-au sculat unii după alții bătrânii, unii laudând Împărăția nouă, alții blăstămând pe ticălosul Arie.

După cum se dovedea ușor, fără putință de răstălmăcire, Arie este numele din veac al Demonului. Altădată a avut toate numele idolilor. I s-a mai spus Astarot și Belzebut. I se va mai rosti numele în alte optsprezece chipuri, însă în acest veac numele său a fost Arie. Bătut a fost peste fălci și cufundat la locul unde trebuia să steie. De se va mai ridica din întunericul său, se vor mai găsi alți împărați să-l dărâme. Acuma se cuvine laudă dreptății biruitoare, care stă în fața lumii în tronul Bizanțului. Să se plece neamurile binecuvântând-o. Să se plece în fața Măriei Sale toată pulberea - de la dregător până la orb.

Psalții au înălțat axioane de laudă. Slujitorii de la altar au stropit aghiazmă asupra adunării, ca să curățe sala. Căci numai rostindu-se numele ereticului, se pângărea aerul. Iar episcopul-episcopilor, sfântul patriarh Tarasie, sculându-se, a dat citire canoanelor, mulțămind Domnului Dumnezeu că a fost ajutată adunarea arhierescă să așeze stâlpi credinței în vecii vecilor.

A rostit apoi dulce și meșteșugit cuvânt părintele episcop Platon, cerând puterilor liniște, după furtună.

— Prea mărită Doamnă, a zis sfinția-sa, între altele. În curând se isprăvește cursul acestui an și vremea arată iarăși zodia Cumpenei. Deci așezându-se în lume dreptățile și pământul dându-și roadă și

conștiința credincioșilor din toata lumea creștină, aflați pururea sub purtarea de grija a Maicii Domnului.

înțelepții hotărârile, să lăsăm trecutului răutățile, dorind pe viitor pace între noi, ca să poată sta iarăși tare Împărăția la marginea lumii varvarilor.

— O, prea sfinților părinți, a grăit apoi înțeleptul Stavrikie, bucurați-vă că ați săvârșit bună faptă înaintea lui Dumnezeu. Ați dat tărie nouă acestei Împărății, căci rânduială și tărie înseamnă tot una. Cea dintâi rânduială se cuvine să fie a credinții. După rânduiala spiritului, trebuie să numărăm rânduială lumii. Dumnezeu a voit să fie împărați; dregătorii să împlinescă; noroadele să asculte. Oșteanul să nu-și uite jurământul; robul să nu se schimbe din starea lui. Căci fără înțelepciunea celor mari, fără tăria oștenilor și fără munca robilor nu se poate statornici nici o împărăție.

Împărăteasa a încuviințat cu fruntea asemenea vorbe; cerceii și pietrele cununei s-au clătuit sclipind ca niște ochi ai tainelor pământului. Robii s-au simțit mai puțin împovărați de starea lor. Străinul egiptean, așezat între privitori, a zâmbit, încredințat și el că în toate timpurile, până la istovirea veacurilor, cu vorbe și cu forme nouă, stăpânirile se vor așeza totdeauna în asemenea chip.

Ar fi vrut să cetească mai bine între vorbele cuviosului părinte Platon, ca să înțeleagă dacă nu cumva mai degrabă se apropie ceea ce sfinția sa cerea să se îndepărteze. Căci după septembrie, luna cumpenei, urmează octombrie, luna scorpiei. Iar după scorpie, urmează Săgetătorul. Deci vor mai trece ori două zodii, ori doi ani, și sămânța nestatorniciei, care stă în lucruri, va rodi. Iată, de la această cuvioasă adunare lipsește Constantin Isaurianul cel Tânăr; însă Alexie Moseles, prietinelui tainic, e de față. Când, după cuvântul marelui postelnic și logofăt Stavrikie, Alexie privește în juru-i, își întorc ochii spre el și alți polemarhi cu arme și zale care sunt de față. Când slăvita Împărăteasă se ridică de pe tronul ei, ca să încheie sfânta adunare de la Magnaura, Alexie își caută cale, ca să se

strecoare mai repede, să se ducă într-un loc unde e așteptat.

A doua faptă bună care a bucurat pe toți romeii, vestindu-se până în târâmurile cele de dinafară, a fost nunta lui Constantin cel Tânăr cu prea frumoasa Maria de la Amnia. Asemenea sărbătoare era socotită între cele mai slăvite la palatul Augusteon. Deci în duminica sorocită, s-au adunat toți dregătorii, patricii și polemarhii cu soțiile lor în sala cea mare triclinion și străjile stăteau pe ganguri, în rânduri lungi. Mușii și hadâmbii și-au arătat chipurile de spaimă și straiiele lor de mătăsurii și fir; aprozii au strigat; trâmbițele au dat veste mulțimii de afară; Vasilisa și feciorul său au venit să se așeze pe tronurile lor de aur, la zidul din fund al sălii, sub stemele Bizanțului. Toți cei de față s-au închinat, plecând frunțile și atingând lespezile de jos cu mâna.

În fața lor mușii și hadâmbii au adus îndată pe mireasă acoperită cu hobot. O urmau fecioare și doamne de patrici, purtând în cap comanace nalte și camilafce de borangic care se desfășurau până la cozile rochiilor. Călăuzind pe mireasă până la treptele tronului, au oprit-o acolo. Împărăteasa a coborât, a primit din mâna slujitorilor hlamida și i-a pus-o pe umeri, prinzând-o în fibule. Cu aceeași rânduială i-a așezat beteala. Apoi, ridicând de pe perina de purpură cununa cu cercei de pietre rare, a încununat-o.

— Fii vrednică de acest sfânt odor, a zis Vasilisa.

N-a îmbrățișat-o. N-a spus alte vorbe. În tăcere, toți curtenii care erau de față s-au plecat. S-a alcătuit alaiul cătră paraclis.

Doamna mireasă a ieșit călăuzită de slujitori în cerdacul de deasupra curții și grădinilor, ca s-o vadă oștimea și poporul. Când s-a iscat tumult la vederea ei, cu țipete de bucurie și cântări de strune, ea a salutat după rânduiala protocolului, ținând în mâni cele două făclii de ceară, așa cum făcuse și Vasilisa Irina în timpul ei, și alte împărătese în alte timpuri. Întorcându-se cu pași mășurați, a venit în paraclis unde i s-au închinat pe rând patricii și dregătorii și toate

cucoanele cele mari cu comanac și vâl. Pe toți îi călăuzeau cătră ea muții, purtându-i de subsuori. Apoi părintele patriarh Tarasie, și părintele episcop Platon, și părintele episcop Anastasie, și alți șase episcopi au săvârșit sfânta slujbă pentru taina nunții. Prin hobotul ei, mireasa își vedea tulbure mirele. Era înalt și frumos, îmbrăcat în strai strălucit, împurpurat și încununat, dar încă nu-i cunoștea sunetul glasului. O privea cu strășnicie. Îi strânsese prea tare mâna, când își schimbaseră inelele. Între acele marmuri lucii, între acele aururi reci, se simțea străină și depărtată de sine însăși, ca o jertfă din vechi și întristate povești. Nu-și putea închipui nici o clipă că din acel învăliș de balaur fantastic ar putea să iasă în patul nupțial un tânăr cu glas blând și cu ochi de dragoste. Ochi de blândețe erau într-un colț al paraclisului: acolo erau surorile ei, și maica ei Ipatia, și bunica ei doamna Teosva, și bătrânul părinte Filaret. Iar glasul cel pătrunzător tăcea. Era în străinul pe care-l văzuse întâi la Amnia și care o privea de departe dintre oameni mulți, zâmbindu-i cu prietinie.

Astfel s-a dus zvon despre frumusețea și blândețea Mariei de la Amnia, în toată Cetatea și după aceea din sat în sat și din ținut în ținut. Iar cuviosul Filaret, cu toți ai lui, a fost așezat de cătră dregători, în case împărărești, nu departe de apeductul lui Valentie, și stăpânirea i-a rânduit robi pentru slujbă, și tain, și anumită sumă de bani din vistierie în fiecare săptămână.

Kesarion Breb cercetase câteva zile pe cuviosul Platon în chilia de la Sfântul Pantelimon; apoi episcopul se dusesese pentru treburi grabnice la Sakkoudion, lăsând răspuns că nu va întârzia prea multă vreme. Străinul rămăsese la casa Egiptenilor, urmându-și petrecerea la Bizanț. Umbla în locurile acelea fericite și încântate, cercetând statuile, palatele și sfintele biserici, citind pe ele slovele trecătoare și mai ales se bucura de dulceața luminii care pune pe ape și în grădini semnele cele fără de moarte. Florile cădelnițau pretutindeni

miresme. Era în acea Cetate, Doamnă a lumii, o dezmierdare așa de moale a climei, încât oamenii erau deprinși a călca în picioare și a spurca darul clipei. În uliți lăturalnice fumegau leșuri și gunoaie; subt șandramale se coceau leprele; slujitorii marelui papias mânau cu boldurile sulitelor oameni sărmani spre închisori; cuvioși monahi umblau ca să descopere iritici și binevoiau a-i bate cu toiegele în cap, rostogolindu-i în pulbere la marginea medeanurilor, pentru credința cea adevărată și în numele lui Iisus, domnul milei; convoiuri de pricinași cu aceleași straiie negre, făcând același semn al crucii, se grămădeau la poarta Patriarhiei, bătând groaznic război pentru vadul credincioșilor ori pentru vorbe. Măririle lumii treceau cu fală; oștenii cu semeție; la liman veneau corăbiile Asiei și insulelor; dinspre Tracia, pe porțile cetății, intrau șiragurile de cară de grâu; hamalii purtau poveri din care n-aveau a se împărtași cei flămânzi și lipsiți; fructele și cărnurile se purtau pe spinările catârilor cătră palate, iar răspântiile ulițelor și pridvoarele bisericilor erau înțesate de mișei și calici, care întindeau palma, cântând cu jale și cerșind milă în această viață.

Dinaintea unui asemenea cerșetor măreț, care-și sticlea chelia în soare, se opri într-o zi din zile Kesarion, descălecând de pe Santabarenos. Era în preajma sfintei mănăstiri a Octogonului, între palate, unde umblau robi îmbrăcați în mătăsuri. Cerșetorul, cărunț și nalt, își chema dreptul său, făgăduind celor care voiau să-l asculte un loc întru fericirea fără sfârșit a celeilalte vieți. Avea o traistă aninată de gât, în care își agonisea pomenile pentru hrană. În tașca de la șoldul drept mâna lui strecura cu repeziciune bănuții. Era orb.

După ce Breb stătu câteva clipe în fața lui, cerșetorul deschise pleoapele.

— Pace ție, îi zise străinul.

— Pace în toate veacurile și laudă Domnului nostru Iisus Hristos, răspunse cerșetorul.

Breb îi lepădă în palmă un bănuț de argint. Omul bătu metanie, cunosc darul și-l sărută, dându-i drumul în tașca de la șold. Apoi, făcând semnul sfânt, binecuvântă pe stăpânul care-l miluia.

— Pre cât înțeleg, zise străinul, ți-ai ales un loc potrivit, în preajma mai-marilor lumii.

— O, stăpâne, zise orbul privindu-l cu luare-aminte; Dumnezeu face bună rânduială. Acești patrici, care au câștigat măririle vieții și locuiesc în asemenea palate, sunt cu mult mai orbi decât mine. Suferința unui sărman n-o pot vedea; trec cu fală și nu-mi leapădă nimic. Robii și slujitorii lor mai curând îmi dau plată. De asemenea mă vede un străin nobil ca domnia ta.

— Totuși observ că nu-ți schimbi locul. Te-am văzut lângă Octogon și săptămâna trecută.

— Dumnezeu îngrijește de stârvul meu și aici, răspuse cu umilință cerșetorul. Mă bucur și aici de daruri, iar mai ales mă bucur spunând în fiecare zi acestor falnici ai lumii că în viața cealaltă, când voi sta întru slava Împărăției veșnice cu Domnul nostru Iisus, voi râde de ei și-i voi lăsa în mlaștină. Au să strige cătră mine: Nu ne lăsa, Pamfilie. Și eu voi clăti din cap, căci nu mi-au dat plată în această viață.

— Ai dreptate, zâmbi Kesarion. Binevoiește a mai primi un bănuț. Roagă-te pentru mine și fii orb pentru alții.

— Ce trebuie să văd, stăpâne? șopti cu agerime cerșetorul, privind în juru-i.

— Trebuie să vezi, de pildă, cine stă în casa aceasta mare, din latura sfintei mănăstiri.

— Cunosc asta, stăpâne. Aici locuiește, nu de multă vreme, polemarhul Alexie.

— Prea bine. Iată un bănuț de aur pentru răspunsul tău.

— Mulțămesc, stăpâne, și Dumnezeu să-ți deie și al doilea gând bun. Acest polemarh se bucură de înaltă prietinie. Și cea înaltă

prietinie vine de multe ori aici, în taină.

— Omule, întrerupse Kesarion, trebuie să avem îngăduință pentru petrecerile tinereții.

— Fără îndoială, domnule; tinerețea e făcută pentru desfătare, și eu sunt foarte îngăduitor pentru asta, aducându-mi aminte de vremea mea. Într-adevăr, se petrece aici cu ospete și femei; dar cine are urechi și ochi poate auzi și vedea și altele.

— Nu-mi închipui ce-ar putea să vadă și să audă.

— Știu eu? De auzit, eu nu aud, căci sunt afară; de văzut nu pot vedea, căci sunt orb. Văd și aud alții care vorbesc. Îți face trebuință și domniei-tale să știi?

— Ce trebuință aș avea eu, prietine? Nu sunt mare postelnic? Nici dregător cât de mic.

— Înțeleg, domnule, ești un om nobil care ai plăcere să stai de vorbă cu cerșetorii. Ori cât de închise ar fi gurile lor, domnia-ta ai cheia care deschide lăcățile. Poruncește și robul domniei-tale va vorbi.

— Ce-ai putea să-mi spui? zâmbi Kesarion; că poate, la unele adunări, au sosit curieri tainici din Armenia și din Tracia?

Orbul se miră.

— N-au sosit. Sunt așteptați.

— Santabarenos, șopti străinul, întorcându-se la asinul său, află că domnia sa marele logofăt și postelnic Stavrikie cunoaște cum să-și ia măsurile. Ochii orbilor și urechile surzilor văd și aud pentru el.

Prin slujitori de la casa Egiptenilor, Breb cunoștea și alte locuri unde se adunau prietini lui Alexie Moseles. Cunoștea și numele unora dintre curtezanele pe care le aduceau la petrecerile lor acești prietini.

— O, înțelepte Santabarenos, urmă el, atâta vreme cât aceste adunări se fac cu muieri și vin, n-ai nici o pricină să zbieri. Dar iată vin vești de la Agatocle și de la Lahonodracon și curând cerul

Împărăției va să se tulbure.

Asinul își scutura zurgălăii, stârnind cu copitele pulberea uliței. Părea vesel și se bucura de lumină. Umbla pe calea de sus, având în dreapta ulițe înguste și trepte care coborau la limanul Hrisokeras. Din aceste ulițe și trepte, îi veneau întru întâmpinare copii gălăgioși, desculți și cu capetele goale, care începeau a-l cunoaște. Își scutura spre ei capul, grăbind pașii. Ei îi făceau alai. Străinul privea cu plăcere pe acești pui de om, lăsa să cadă un bănuț, plătindu-și astfel vama cătră breaslă, și trecea mai departe găsind, în unele colțuri de piață, cârduri de rațe și de găște, ori miei și mânji care umblau slobozi. În partea aceasta a cetății erau clădiri sărace pe locuri de dărâmături și pojaruri. Pe urmă începeau iarăși grădini îngrijite și se zăreau departe, în unghiul zidului celui mare, Vlahernele. Iar deasupra acestor palate nouă ale Împărăției zburau stârci și pajuri, care veneau de dincolo de Bosfor, din Calkedonia, căutând în grădinile de-aici cuibar pentru al doilea rând de pui.

Casele unde se așezase cuviosul Filaret de la Amnia erau dincolo de apeduct. De sus, sub aurul zilelor, priveliștile aveau același farmec: hrubele sărăcimii și palatele domnilor erau una; iar zvonurile se îmblânzeau de depărtare și ajungeau într-acel ostrov de liniște ca și cum ar fi picurat din cer. Bătrânul afla în sfârșit mai multă tihnă, căci copiii și nepoții, cu bucuriile și năcazurile lor, se împuștinau în juru-i. După porunca slăvitei Împărătese, Constantikie, mare patriciu, luase de soție pe Ivantia, soră a Mariei. Pe Miranteia, cealaltă soră, o ceruse și o luase cu sine Arguses, guvernator peste Longobardia. Pe Ioan, fiul bătrânului, Împărăția îl îmbrăcase îndată cu strai scump și-i dăduse semne de spătar al Curtii. Alți copii și copile trecuseră sub ocrotirea cea binecuvântată a Împărăției, găsindu-și ori soț, ori slujbă. Așa sunt rânduielile, că cel ce ajunge sub mila cea mare își sporește cinstea și bielușgul și, pe lângă ceea ce are, neconținut i se va mai da. Nu-i mai puțin

adevărat că, dacă mila se împuținează, toate cad în risipă; dar bătrânul nu putea decât zâmbi la această prostie, căci, unde hotărăște Dumnezeu, judecata înțelepților stă mai prejos decât a lui Santabarenos.

Bătrânul se bucură auzind pasul și glasul asinului. Coborând cele trei trepte ale pridvorului, veni surâzând întru întâmpinarea oaspetelui său. Îl pofti să se suie la adăpost de arșița zilei.

— Am simțit, în dimineața aceasta, zise el, că Dumnezeu va binevoi să-mi facă plăcere. Pot deci să-i mulțămesc pentru binefacerea pe care mi-o trimite.

— Am fost chemat, zise Breb închinându-se cătră cuviosul Filaret.

— Fără îndoială. Glasul Celui Prea Puternic intră fără sunet în inimile noastre.

Străinul tăcu, observând în umbra pridvorului, sus, pe doamna Teosva. Sta dreaptă în straiul ei cernit și privea cu ochi plini de întristare pe cel care sosea, așteptându-l. Deci chemarea care căzuse la casa Egiptenilor nu era de la bătrân.

Fruntea lui Breb se înnoură. Chemarea nu era nici de la bătrână. Durerea era în altă parte și se răsfrângea numai în acei ochi obosiți, care se luminaseră în această viață de prea puține bucurii. Bătrâna se retrase în chiliile dinlăuntru. Kesarion intră în pridvor, se așeză pe divan, alături de bătrân, ascultându-i cu răbdare vorbele și așteptând clipa când inima avea să-i fie împunsă de o veste rea.

Zăduful zilei creștea, cătră al optulea ceas. Stârcii și pajurile care veneau de cătră țărnul Calkedoniei dădeau ocol, în zbor, grădinii, deasupra coloanelor negre și neclintite ale chiparoșilor. Pajurile sloboziră de două ori strigăte din înălțime. De cătră miazănoapte, începeau a se mișca nouri. Copitele asinului bătură pe pardoseala de piatră a ogrăzii. Breb văzu pe Santabarenos fugind de roiul de muște și căutând adăpost sub un tufiș de iasomie. De-acolo își întinse botul cătră miazănoapte, rânjind și smârcâind. Frunzele

grădinii începeau să se înfioare.

— Prea cinstite prietino, întrebă străinul, spune-mi, te rog, dacă aceste paseri se învârt de multe zile asupra sălașului domniei-tale?

— Care paseri? se întoarse cu mirare bătrânul Filaret. Într-adevăr, le văd și eu, dar pentru întâia oară.

— Ieri nu le-ai băgat în samă?

— Nu; nici n-aveam când; m-au cercetat alți oaspeți trimiși de Dumnezeu. Erau aici mulți săraci din Hevdomon.

— Ieri, acele paseri nu se vedeau, se amestecă doamna Teosva, revenită în prag din umbra chiliei.

Bătrânul întoarse numai o clipă ochii spre ea, nedesfăcându-se din preocupările lui cu totul deosebite.

— Deci, zise Breb mai mult cătră sine, însă astfel încât să-l audă și doamna Teosva; deci subt arborii și subt cuiburile de pe țărmlul de dincolo au sosit oameni neliniștiți.

— Atunci, pe cât înțeleg de la copila noastră, se amestecă iar bătrâna, trebuie să fie oșteni de credință ai lui Alexie Moseles.

— Pace ție, muiere, vorbi nemulțămît bătrânul; du-te de-ți caută înglița și-mi împletește comanacul. Îmi trebuie.

— Cerșetorii domniei-tale pot să mai aștepte, zâmbi cu blândeță doamna Teosva.

— O, femeie, se întoarse cătră ea cuviosul. Dacă sārmanii lumii așteaptă aici o clipă, cei îmbuibați vor aștepta în cealaltă lume un veac. Ce este, prietino? se întoarse el cătră oaspete. Care-ți este dorința?

— Kirie Filaret, răspuse Breb trecând spre treptele pridvorului; îngăduie-mi să dau slujitorilor domniei-tale o poruncă. Să deschidă lui Santabarenos grajdul, căci își părăsește umbrarul.

— Domnule, se tângui doamna Teosva, asinul va trebui să-și caute adăpost singur, ceea ce văd că face, ca un animal înțelept ce este; căci slujitorii și robii noștri se îndeletnicesc mai mult cu somn și

cu mâncare. Stăpâni, aici, sunt mai degrabă ei.

— Pace ție, muiere, porunci a doua oară, mai cu tărie, cuviosul. Într-adevăr asinul și-a găsit singur adăpost. Asta mă bucură. Aș vrea numai să știu de ce se îngrijește oaspetele nostru. Asemenea de ce se veseleşte, în adăpostul său, Santabarenos.

— Kirie Filaret, lămuri străinul. Sosește din miezul-nopții furtună.

Bătrânul privi în juru-i cu mirare. Soarele umplea încă cetatea de lumină orbitoare. Cerul de deasupra era limpede. Kirie Filaret își clăti fruntea, dorind pace văzduhului și o după-amiază prielnică mișeilor care întind mâna la ușile bisericilor și la răspântiile ulițelor. Dar în grădina sa, chiar atunci se vestea un sol sosit din văgăunile munților Traciei. Vânt subțire înfiora frunzele pomilor. Deasupra plaiurilor de unde venea acest alergător tânăr, balauri suflau în sus neguri zdrențuite. Cerul se îmbrobodea cu grăbire într-acolo. Adierea dintru început se tupilă subt crengi și un vârtej bătu scurt dintr-o aripă zvârlind în pridvor clomburi de smochin și migdal. Bătrânul le privi nedumerit, atingându-le cu vârful papucului; își scoase în lumină fruntea naltă, dorind totuși de la Domnul Dumnezeu pace pentru ocrotiții săi; dar când reveni către Breb, lumina soarelui se stinse.

Supunându-se puterii Celui mai presus de noi, Kirie Filaret își plecă fruntea, lăsând să treacă și această încercare. O clipă zâmbi chiar către asin, care dăduse două răcnete de spaimă, ca să scoale din somn slujitorii.

— Trebuie să închise ferestrele și ușile! strigă doamna Teosva către roabele dinlăuntru. Puneți căzile pentru apă la dolii.

Cerul începu să huruie. Ploaia se auzea sunând în depărtare. O sabie de fulger sclipi deasupra cetății, cu trăsnet. Apa nourilor se prăvăli ca o cascadă de subt bătălia de tunete. Monahul care se oprise la poartă, privind holbat, intră în fugă în ogradă, apărându-și

de vântoasă când comanacul, când giubeaua zimțuită la poale cu ranțuri de glod. Kirie Filaret se închină spre el, făcându-i semne grăbite cu brațele și poftindu-l în pridvor lângă sine.

— Doamne Dumnezeule! pufnea cuviosul călugăr, scuturându-și de apă straiul și barba. Iisuse Hristoase! milostivește-te de noi păcătoșii. Nu da potop asupra noastră. Nu ne bate cu grindină. Ocrotește grădinile și țarinele. Maică Preacurată, roagă-te și tu pentru noi.

Închinându-se cu grabă, monahul întorcea în jurul său ochi ageri, pe care părea că-i cufundă și-i scoate la iveală din barba-i tufoasă. Se încovoie adânc din șale cătră stăpânul casei. Bătrânul n-avea nevoie să-l întrebe de unde-i și cine-i. Era un oaspete trimis de Dumnezeu. Era cel mai binevenit.

— Mulțămesc că primiți și miluiți pe un sărman cu numele Ghervasie, urmă cu umilință monahul. Slujba mea de fiecare ceas e rugăciunea. Oamenii lucrează, ori călătoresc pentru negoț, ori bat război; iar slujba monahilor este să se roage pentru toți. Așa că am să mă rog pentru această casă, și pentru acest loc, și pentru stăpânii ei, și pentru oaspeții ei, ca să fie apărați de fulger, și de potop, și de furtună. Doamne Dumnezeule, milostivește-te cătră noi păcătoșii. Facem cruce și ne închinăm ție. Slăvim sfintele icoane și Te laudăm. Cunoaștem puterea Ta, Doamne. De ce ne dai cumpăna asta? De ce ne înfricoșezi cu vârtejurile și cu trăsnetele? Știm că ești sus și ești tare; nu risipi zidirea Ta, căci suntem slabi și păcătoși și ne temem.

Cu toate invocările suspinate, vârtejurile sporeau bubuind.

— De ce-ți mășori, Doamne, puterile cu noi? reluă iarăși, cu mare înfrângere, călugărul, făcând neconținut semnul crucii asupra obrazului său bărbos și asupra rantiei pătate de mâncări și untdelemnuri.

Deodată Breb începu a-l privi cu luare-aminte.

Cuviosul Filaret, pătruns și el de glasul cel înfricoșat al puterii de

sus, sta neclintit smerindu-se în tăcere. Doamna Teosva se retrăsese în a doua chilie și aprinsese la sfintele icoane o făclie sfințită. Se ruga și ea încet, murmurând. Când intră străinul, se întoarse cătră el, cu ochii înfricoșați pe care Kesarion îi băgase de samă în clipa sosirii lui.

— Ce se întâmplă, doamnă? întrebă el c-un glas stăpânit și c-o liniște înșelătoare.

— O, prietine al nostru, suspină bătrâna, îndreptând spre el palmele împreunate; din dimineața aceasta port în mine un venin care-mi scurtează puținele zile rămase.

— Ai văzut, doamnă, pe Vasilisa cea Tânără?

— Da.

— Ți-a vorbit despre soțul său?

— Mi-a vorbit. A plâns și m-a îmbrățișat și s-a tânguit iarăși. Căci mi-a mai vorbit și altădată.

— Ți-a spus că o părăsește și-și petrece nopțile în afară de Augusteon, în taină?

— Nu.

— Că o asuprește, cerându-i ceea ce l-au învățat hetairele cetății?

— O, nu, domnule. N-a îndrăznit să-mi spuie asta; însă am văzut-o înfricoșată. Această biată copilă a noastră a avut, din noaptea întâia când am intrat în sălașul împăărătesc, o veste cum că e o jertfă. Deci se supune puterii care orânduiește toate aici jos și se umilește cum ne umilim noi acum sub furtună; zâmbește lumii, însă, când își poate pleca fruntea la pieptul meu, plânge.

— Ți-a mărturisit, cumva, că soțul său o cercetează în zori de ziuă amețit de vin?

Bătrâna își plecă ochii cerniți:

— Asta mi-a spus.

— Vorbește poate în somn?

— Da.

— Astfel a aflat că i-ar fi sosit oșteni pe celalalt țărm al Bosforului?

— Da, domnule. De unde știi?

— Mi-au spus paserile cerului; de aceea fug stârcii din grădinile de dincolo.

— Sărmana de mine! abia acum tălmăcesc vorbele domniei-tale. Au sosit oșteni în Calkedonia.

— Și cu acești oșteni, își urmă Kesarion întrebările, ar fi voind să lovească și să apuce zidurile Augusteonului?

— Într-adevăr, s-ar părea ca asta se pregătește, deși vorbele soțului ei sunt încurcate. Ca o copilă neștiutoare, fiica noastră se teme de tulburări și de vărsări de sânge. Cu toate acestea, spaima ei cea adevărată îmi pare să fie alta și nu mi-o mărturisește. Astfel, sunt și eu înveninată și mă rog prietinelui nostru să ne dea un sfat.

Breb rămase tăcut, pe când bătrâna se întorcea cătră făclia aprinsă și cătră sfintele icoane.

Cadrul ușii se întunecă.

— Domnule și stăpâne, șopti călugărul, apărut deodată și privind pieziș din prag. Îndură-te spre mine. Sunt cel mai sărac și mai ticălos dintre monahi. Dimineața și sara, și la miezul nopții, mă rog pentru această lume trecătoare, cerșind de la Domnul Dumnezeu izbăvire. Mai ales mă rog pentru Împăratul nostru cel Tânăr, ca să aibă pumn tare și să bată preste fălci pe vrăjmașii lui; dar candelile mele îi trebuie untdelemn, și trupului meu hrană.

— Prea cuvioase, răspuse străinul, kirie Filaret ți-a dat tot ce avea asupra lui.

— Mi-a dat prea puțin, căci păcătoșii cerșetori l-au istovit înaintea mea, iubite frate.

— Cu toate acestea, prea cuvioase, știi că trăiesc la casa Egiptenilor și nu-ți sunt frate.

— La casa Egiptenilor?

— Da. Te miră așa de mult? Ne-am văzut și acolo, mi se pare.

— Nu mă mir, stăpâne. Mi-e ușor să dovedesc că procler și treclet e numai cel care a stricat legea, căzând în rățăcirea lui Arie. Mai curând socotesc frate al meu pe un închinător al lui Mahomet decât pe un iconoclast.

— Știu, știu, zise cu liniște egipteanul, venind cătră călugăr. Plata întregă a cuvioșiei tale fiind în altă lume, ești nevoit să cauți aici arvună. Însă ai putea să te îndrepti cătră unul care are în stăpânirea lui comorile acestei vieți. Pe cei care sunt ochii și urechile lui, prea înțeleptul mare postelnic Stavrikie știe cum să-i îndestuleze.

Cuviosul Ghervasie se holbă, retrăgându-se un pas.

— Nu te mira, cuvioase frate, nici nu te înfricoșă, nici nu te apăra. M-am deprins a ceti îndeletnicirile oamenilor pe obrazurile lor. Îți voi dărui ceea ce ceri, cum am dăruiț și altora. Poftim, și să știi că nu-mi rămâi dator cu nimic pe lumea cealaltă.

— Mă supun plin de umilință la picioarele măriei tale, mărturisi călugărul, și mulțămesc pentru banul de aur, dar mă jur pe toți sfinții, și pe toți mucenicii, și pe sufletele părinților mei care au trecut cătră veșnicele lăcașuri, că sunt cel mai plin de osârdie slujitor al lui Constantin-Împărat.

— Știu, prea cuvioase Ghervasie. Îți doresc să stai cât mai aproape în umbra acestui tânăr stâlp, Constantin, fiul lui Leu-împărat, și să te bucuri de mila lui.

— Cum? Măria Ta nu-i ești prietin? Atuncea nu-i sunt nici eu.

— Ba da, ba da, cuvioase Ghervasie, îi sunt prietin, dar între slăbiciunea mea și puterea lui s-a deschis o apă neagră. Eu stau de partea asta și el stă de partea cealaltă. Nu ne vom putea aduna până la sfârșitul timpurilor.

— Sfinte Dumnezeule, ce vorbe aud urechile mele! se tângui călugărul.

— Vorbe bune, pentru urechile care încă n-au auzit... suspină

Kesarion.

Soarele luci și vârtejul se alinase, însă numai în afara străinului. Lăsând să cadă banul în gheara cuviosului, Breb ieși să se închine către stăpânul casei. După aceea își căută asinul, ca să se întoarcă spre mijlocul cetății, unde stau palatele cele nouă și unde marii dregători încep a se deștepta din hodina după-amiezii și bat în palme, chemând robii, cu apă rece și dulțețuri.

CAPITOLUL XI

Sub strălucirea purperei bizantine se vădesc lucruri nu tocmai bine mirositoare

La amiază, când foiesc și se țes ulițele, deci când cel singuratic cu sufletul se poate socoti ca într-un deșert al mulțimii, Breb trecu din Arghiropatia la Sfântul Pantelimon și găsi acolo pe preasfințitul Platon, abia sosit de la Sakkoudion. Cum se văzură amândoi prietinii singuri în umbra chiliei, se îmbrățișară. Bătrânul cuprinse mâna lui Kesarion și-i ceru să vorbească, arătându-se îngrijorat de veștile care umblă pe toate țărmurile.

— Înțeleg, zâmbi Breb, fiecare din aceste vești de la Palatul Sfânt e ca un vânt al răutății, care umblă sunând și pustiind.

— Într-adevăr, se sili și episcopul să zâmbească, un asemenea vânt a ajuns și în liniștea noastră de la Sakkoudion. Ce se petrece aici?

— Părinte, zise Kesarion înnegurându-și privirea; când pluteam amândoi pe Propontida în corăbioara căpitanului Dighenis și domnia ta îmi vorbeai cu mâhnire despre aceste grajduri împruțite de la Bizanț, în care ar trebui să se arate din nou puterea lui Iracție, eu eram departe de a cunoaște adevărul. De-atunci a trecut vreme; cerul primește miresmele florilor, căci numai ele, aici, sunt nevinovate; iar pământul soarbe mlaștina oamenilor. În această mlaștină calc eu neconținut. Ar fi fost mai bine să nu mi se poruncească asemenea osândă.

Sfințitul episcop se înfricoșă de glasul prietinelui său.

— Ai fost trimis aici? se miră el.

— Am fost trimis de domnul meu.

Bătrânul rămase tăcut, crescându-și ochii de ibis și neînțelegând.

— O, părinte și prietine, reluă străinul, cunoști rânduiala acelei vieți de care și domnia ta te-ai apropiat cândva. Pe tot ceea ce au pus în mine învățătorii mei de la Egipt stă capac de plumb, încuiat cu cele douăsprezece lăcăți ale tăcerii; însă îmi este îngăduit să mărturisesc că domnul meu, care m-a călăuzit întâi într-o credință și care se află păzitor al legii în Dacia, mi-a poruncit să cunosc scaunul Împărăției celei mai mari din lume. A ajuns veste până la dânsul că împărații de la Bizanț slujesc o rânduială nouă a lui Dumnezeu și vrea să cunoască adevărul prin mine.

— Ar putea să tăgăduiască cineva lumina soarelui? se întoarse părintele Platon cătră oaspetele său.

— Nu. Tot ceea ce onorează pe Dumnezeu e bun. Tot ceea ce e credință e sfânt. Mă închin luminii care e în fratele meu, părintele episcop Platon, căci e lumina care va călăuzi în toate timpurile pe cei care cred. Însă domnul meu dorește să cunoască dacă acești mari împărați au scornit cumva alte meșteșuguri exterioare ca să puie o mai bună cumpănă vieții sărmanului muritor, alinând neliniștile popoarelor.

— Această rânduială e găsită.

— Înțeleg; cei aleși o cunosc mai de mult. Se află la Sakkoudion. E închisă și între alte ziduri. Deci spiritul se izolează în ostroavele lui. Dar carnea se desfătează în putreziciunile ei de totdeauna. Fratele prigonește pe frate în numele lui Dumnezeu, însă în interesul patimilor lui. Cei mari se închină soarelui dreptății, blăstămând Dumnezeirea cu faptele fiecărui ceas al vieții lor. Cel sărac n-are decât mângâierea lacrimilor; dregătorul îi răpește toate bunurile acestei vieți. Când pleacă dregătorul, se năpustesc asupra lui alți corbi ai lumii.

Episcopul cuprinse mâna lui Breb.

— Poate mă înșel, prietine? Amărăciunea domniei-tale vine din altă parte. Lumea a fost totdeauna așa, supusă ispitelor și răutății. De aceea spiritul își caută ostroavele. Într-adevăr, această trecătoare viață e plină de dureri și de mâhnire. Bătrânului domniei-tale nu-i vei spune nimic nou. Lămurește-mi mie ce s-a întâmplat prietinelor noștri.

— Prietini noștri, părinte, trăiesc ca și la Amnia. Bătrâna Teosva are obicei să suspine din când în când.

Bătrânul Platon păstră o clipă tăcere.

— Aș dori să cunosc ceva despre copila noastră.

— Copila, părinte, samănă prietinei noastre doamna Teosva.

— Soțul său o cercetează în toate zilele? E blând cu dânsa?

— O, prietine, răspunse Kesarion, ar trebui să chemăm aici martori din băile publice și din lupanare, ca să ne spuie unde își petrece feciorul lui Leu-Împărat noaptea. Ziua doarme, iar bucătarii palatului îi pregătesc, pentru ceasul când se deșteaptă, mâncări îmbielșugate, ca să-și întărească puterile. Are prietini prea credincioși, strategii de oști, care ar fi putut să-l învețe meșteșugul armelor. L-au învățat altceva. Dau poftelor lui copii și copile din Asia, pe care le amestecă cu fructele și vinurile.

Înfățișarea de ibis vechi a episcopului se alungi și păli ca subt o umbră.

— Dai sufletului meu o veste de moarte... murmură el. De unde cunoști toate acestea?

— O, domnule, mai bine nu le-aș fi cunoscut. După cum mi-a fost porunca, am cercetat rând pe rând toate locurile cetății, de la palat până la colibe. La acestea din urmă numai, am cunoscut lacrimile fără nici un amestec de răutate. Căci acolo unde s-au adunat bunurile și puterea, stau stăpâni demonii lăcomiei, ai zavistiei, ai minciunii. Acolo oamenii se pleacă legii împăratului și legii lui Dumnezeu, - însă cu viclenie, alcătuindu-și dobândă numai pentru poftă și patimi. Vorbele dulci și zâmbetele au în ele otravă. Pe meșteșugari și pe plugari îi istovește camăta; pe robi harapnicul; pe neguțător vistieria și mita. Flămânzii și calicii împărăției s-au adunat aici, cerșind pe toate căile cetății, răcnind la hipodrom, pândind noaptea palatele, așteptând căderea domnilor. Palatul autocratorului e subt sabia străjerilor; și-aceștia stau la pândă, râvnind comorile. M-am apropiat de cuvioșii monahi din sfintele mănăstiri, nădăjduind să găsesc la ei altă lege. Am cunoscut și într-înșii cerșetorii vieții și zarafii rugăciunilor. Am socotit pe cei buni, ostenindu-mă a-i cerceta și la răsărit și la asfințit. De la unu - numărul lor nu l-am mai putut crește. Acel unu se află în fața mea. Mă închin lui și-l rog să urmeze a aduce sufletului meu mângâiere.

— O, prietino, suspină cu lacrimi părintele Platon, mărturisește ce s-a întâmplat în timpul lipsei mele.

— Părinte, urmă Kesarion cu aceeași însuflețire, nu mult după ce ai plecat la Sakkoudion, am prins a cunoaște aievea ceea ce domnia-ta m-ai făcut numai să bănuiesc. Unii din egiptenii mei mi-au adus știri. Unii cerșetori și unii călugări au început a sta de pândă în preajma mea. Cum eu vedeam din când în când și ca din întâmplare pe Alexie polemarhul, am înțeles cine are nevoie să cunoască ce fac

eu. N-au trecut decât puține zile până ce am aflat și singur, și prin doamna Teosva, că acel odor de preț pe care l-ai închinat domnia-ta Bizanțului a căzut lângă un leș putred. Atunci te-am chemat cătră mine întru toată curăția spiritului, alcătuiind cu domnia-ta în taină și durere sfatul cel mai bun. M-am ridicat și m-am dus până la palatul marelui postelnic, bătând în ușa lui. Aș putea spune, domnule și prietine, că acest mare dregător al Împărăției s-ar cuveni să fie numărul al doilea între oamenii cei rari; însă e un eunuc și are pe obraz pecetea vulpei. E credincios Împărătesei, urăște deșertăciunile lumii, și se umilește desăvârșit puterii celei dintru cunoscut. M-am ascultat întâi fără să mă creadă și bănuindu-mă; până ce a înțeles că sunt un discipol al rânduiei. Închinându-și fruntea, mi-a răspuns: Acum cunosc că domnia-ta nu poți deschide gura decât pentru adevăr.

Așa este, i-am răspuns; alții o deschid pentru mâncare, ori pentru blăstăm. Află, o, prea puternice Stavrikie, că am văzut pajuri și stârci zburând din dumbrăvile de dincolo, căutându-și aici cuib, pentru al doilea rând de pui. Oameni străini veniți de departe s-au adăpostit dincolo. După ce s-au îndestulat cu mâncări și s-au îmbătat, au săgetat cuiburile vechi ale acelor paseri.

Dintre acei străini au sosit cu grabă și în ascuns unii la locuința lui Alexie Polemarhul. Deci aurul de la Elefterion a trecut cătră acei oameni și se întoarce împotriva Vasilisei.

Stavrikie a întrebat rânjind:

— Asemenea oaspeți nu vor fi fost trimiși de la Sakkoudion?

— Află, prea puternice dregător, i-am răspuns, de ce preasfințitul părinte Platon își trage dreapta sa de deasupra celor mari și mici pe care-i binecuvânta până acum. Părintele episcop Platon a dăruit Bizanțului un juvaier al curăției, prin insuflarea unui duh sfânt. A socotit să-l încredințeze dragostei, bărbăției și dreptății. Însă l-a cules, prea puternice, o gheară necurată. Deci părintele Platon nu

poate decât să se întoarcă de cătră această gheară, blăstămând nelegiuirea feciorului împărătesc, care pângărește pe însuși Dumnezeu.

Astfel i-am spus toate câte am aflat, avându-te, părinte, sfătuitor în sufletul meu. Răspunde-mi, te rog, dacă ai fost sau nu călăuzitorul meu.

— Te-am văzut în vis și m-ai chemat, răspunse înfricoșat părintele Platon. Deci eram cu domnia ta. Îmi întorc fața mea și brațul de cătră pângăritor.

— Astfel, părinte al meu și prietine, aflând Stavrikie toate acestea, s-a bucurat pentru slujba Domniei sale. Dar el nu trebuia să se bucure, ci să se întristeze. Mi-a spus: Ridică-te și vino cu mine la Palatul Augusteon.

Trimițând pe aprozii săi, a vestit pe Vasilisă că vine să i se închine și să-i aducă vești. Am intrat cu el la Împărăteasă, în chilia ei cea mai dinlăuntru, unde nu străbate nimeni altul decât Stavrikie.

Am stat în fața Măririi sale și ne-am închinat.

— Ce este? a întrebat Vasilisa.

Stavrikie i-a povestit cu vorbe puține și rezezi tot ce s-a întâmplat. Împărăteasa își ridica din când în când spre mine ochii cu mare agerime. Eu stăteam neclintit și tăceam.

Când a mântuit marele postelnic, ea s-a întors asupra mea, clipind, cu neliniște.

— Ești, precât înțeleg, un taumaturg.

— Prea mărită Doamnă, am răspuns, sunt slujitorul lui Dumnezeu.

— Poți cunoaște tainele oamenilor și dezvoltarea viitorul?

— Am învățat, Doamnă, a ceti semnele pe care le-a pus Dumnezeu în lucruri și în oameni.

Ea s-a oprit. Am înțeles ce dorește. Am scos din sân cele douăzeci și două de foi de fildeș pe care sunt zugrăvite hieroglifele și

imaginile vieții. Am rugat-o să le atingă, juruind celei dintâi suferinți, pe care va afla-o, mângâiere.

— Așa să fie, mi-a răspuns.

A atins foile. I-a tremurat mâna și s-a făcut palidă. În această puternică împărăteasă stă la pândă frica.

Am desfăcut trei foi și le-am întins pe măsuță. I-am zis:

— Slăvită Doamnă, iată, a apărut răspuns celui dintâi gând al Măriei tale. Biserica dărmată, precum Măria Ta vede, stă la mijloc. Deoparte se arată pustnicul, cu candela, cercetând în întuneric. Iar de cealaltă parte Împăratul, adică puterea, care a găsit calea cea dreaptă. Deci, Doamnă, apărând înfățișările divinității, ai făcut bine.

Vasilisa a oftat, cu ochii plini de lacrimi și s-a închinat către icoane.

— Deci Dumnezeu a binecuvântat lupta mea.

— Așa arată aceste semne, slăvită Doamnă. Iată, se desfac sub ochii Măriei tale alte trei foi. Te îndemn a cunoaște în cea dintâi pe un drumeț orb, care-și pipăie calea cu toiagul; poartă în spate povară, straiul i-i rupt; o dihanie îl urmărește și-i mușcă picioarele. Acesta, Doamnă, e neluminatul; e orb și nu-și cunoaște calea, o pipăie cu toiagul la întâmplare; își poartă în spate povara propriului său trup; vițiul îl mușcă și-l hărțuiește. Se îndreaptă către tablele care poartă număr 13 și 15. Doamna, destinul celui la care cugeți cu mâhnire și durere e scris aici și nu-l poate schimba nimeni decât Dumnezeu.

— Semnul lui 13 arată moartea? s-a înfricoșat Vasilisa. Și-al lui 15, pe Demon?

— Moartea nu-i decât un popas, slăvită Doamnă, i-am răspuns. Ceea ce pare un sfârșit nu-i decât alt început. Deci fiul împărătesc urmează legea lutului; lumina cea de-a pururi n-o poate bănuși; va pipăi până la sfârșitul timpului său.

Mărta Despină s-a întors către icoane, închinându-se iar.

— Mulțămesc, Dumnezeule, a murmurat ea umilită, că mi-ai dat și această suferință.

S-a îndreptat spre Stavrikie.

— Ce-avem de făcut?

— Lumină a lumii! a răspuns dregătorul cuprinzându-și inima cu amândouă palmele. Din câte ne arată acest înțelept egiptean, leii s-au strâns și mugesc în preajma Bizanțului. Ne trebuie câțiva vânători rezezi, pe care nădăjduiesc să-i aduc la porunca înălțimii Tale. Alexie Moseles trebuie îndată lovit, prins și trecut dincolo de Marea. Dacă dumnezeiasca înțelepciune a stăpânei mele dorește să-i luăm viața, i se va lua viața.

— Inima mea îmi poruncește blândeță, a suspinat Împărăteasa. E destul numai să fie în puterea noastră.

— Am înțeleș, prea bună stăpână. Asemenea vorbe îmi umplu sufletul de dulceață. Doresc să știu ce crede Despina despre împărătescul ei Fiu.

— Întristată inimă de mamă! a oftat Vasilisa. Poruncește numaidecât să vie în fața noastră, în triclinion. Să s-adune patricii și dregătorii. Fiind copilul nostru, îl vom muștra și vom rânduie să fie dezbrăcat și bătut cu vergi. Am să rog ca tot în acel ceas părinții din sfintele mănăstiri ale scaunului împărăției să facă soboruri și să înalțe rugăciuni, cerând îndreptare pentru dânsul de la Iisus și de la fericita lui maică. Astfel să se facă. Și să dai acestui egiptean ce dorește.

— Prea înălțată Doamnă, am răspuns, nu doresc nimic.

— Se poate asta? Nici haină? Nici hrană? Avem obicei să dăruim bine pe monahii noștri.

M-am închinat și-am tăcut, fără să răspund.

— Acest străin e prietinel meu, a zâmbit cu ascuțime Stavrikie.

— Totuși îi sunt datoare cu ceva.

— Mie nu, Doamnă. Ești datoare să răspunzi făgăduielii pe care

ai dat-o, mângâind cea dintâi suferință ce ți se va înfățișa.

— Așa este. Îți mulțămesc că-mi aduci aminte. Mă voi gândi la asta.

— Doamnă, am adaos eu, suferința s-a înfățișat, iar Măria-Ta n-ai cunoscut-o. Fiul lui Leu-împărat n-a jignit și n-a rănit numai pe maica lui. Are o soție; are un dar de la Dumnezeu... Pentru acea ființă curată, fiul lui Leu-împărat e un venin putred.

Împărăteasa și-a plecat fruntea. Stavrikie m-a luat cu sine.

Breb tăcu un răstimp ca să lase pe bătrânul său prietin să cugete. În umbra chiliei, întristarea de pe obrazul cuviosului Platon era din când în când fulgerată de ochii pe care-i întorcea spre străin, ca și cum ar fi vrut să rupă de la dânsul răspunsuri pentru neliniștile lui lăuntrice.

— Deci vestea care a căzut în pustia noastră de la Sakkoudion era adevărată?

— Era adevărată, încuviință Kesarion. Chiar atunci Constantin, fiind încă în somnul după-amiezii, a fost apucat de slujitori și adus în triclinion, înaintea Împărătesei. Față de el, Despina a arătat o mânie înfricoșată; față de sfintele icoane, cătră care se umilea, a vărsat lacrimi; și, judecându-l pentru cea mai ticăloasă uneltire din câte puteau fi, i-a cerut să-și numească tovarășii cu care s-a înțeleș să lovească pe maica sa și să surpe Împărăția. Prietinel meu, preasfințitul părinte Platon, zâmbi Breb, nu putea fi pomenit, căci e un bătrân înțelept care nu intră în arena fiarelor. Constantin și-a plecat fruntea, privind cu mânie pe subt sprâncene; a înghițit numele soților săi o dată cu balele-i amare, încleștându-și fălcile. La porunca Vasilisei, găzii l-au apucat, i-au desfăcut straiul, l-au întins pe un cubicul; unii s-au încordat asupra lui, ținându-l, și alții l-au bătut cu vergi. Îndată după aceasta a fost adus în genunchi și împărăteasa l-a îmbrățișat lăcrămând. Înțeleptul Stavrikie a început a-și frământa mâinile, tânguindu-se și rugându-se cătră stăpâna lui

să cruțe pe un porfiroghenit. Mai bine este să lovească pe un viclean ca Alexie, care pârăște pe Domnul său ca să-și aducă lui singur folos. Într-adevăr, venind dregători numiți și căzând la tronul Împărătesei, au arătat că acel polemarh a trecut Bosforul cătră oștile din Armenia și mulțamește în genunchi strălucitei Vasilise pentru mila ei. Auzind aceste vorbe, Constantin s-a răsucit asupra sa însuși, gemând și măcinând în măsele numele soțului său de petreceri. Adevărat era că oamenii lui Stavrikie, împresurând în corabia împărătească pe Alexie, l-au tânguit pentru pâra pe care a făcut-o asupra sa Constantin. Când el a sărit ca o fiară, urlând împotriva unui asemenea stăpân fără credință, acoliții Marelui Postelnic l-au încredințat îndată de bunăvoința Domnului lor. Chiar slăvita Vasilisă îl prețuiește pentru vitejiile lui și va putea fi înduplecată; numai să se lepede el de ce e rău și să se plece, cu jurământ, la milostivii ei genunchi. Astfel, după ce s-a plecat și a jurat, s-a întors la corabie și slujitorii de acolo i-au întins masă. Trecând și acest ceas de spaimă și văzând că nici în bucate, nici în cupă nu i s-a pus otravă, a primit darurile care i se aduseseră și s-a dus cătră Armenia. Dar în jurul lui urmează a sta ochi care-l priveghiază. Iar la taberile armeniace ajung înaintea lui oameni destoinici care arată ostașilor de acolo în ce chip Alexie Moseles a răsplătit încrederea Domnului său Constantin. De asemenea, în dumbrăvile de pe țărmul Calkedoniei, robi împărătești au descărcat vase de vin și au jertfit oi grase. După ce ostașii poposiți acolo s-au amețit cu toții, ridicând pocaluri unii în sănătatea Vasilisei, alții pentru mărirea lui Constantin, s-a aflat nu se știe de unde că unii din sutașii și căpitaniii de-acolo ar fi vândut pe Constantin Împărat, iar alții ar fi vândut pe Alexie. Alții s-au suit pe mese și au strigat că feciorul Isaurianului i-a adus aici, ca să-i piardă. S-au mai aflat unii care au strigat că Alexie i-a vândut pe ei lui Stavrikie postelnicul, pentru aur. Astfel că, repezindu-se cu groaznice răcnete unii asupra altora, s-au tăiat

cu săbiile și s-au împuns cu sulițele; au lunecat și-au căzut în sânge, căutându-se cu gurile și mușcându-se.

Bătrânul de la Sakkoudion urma să asculte, cu nasu-i întristat aplecat spre genunchi, pe când Breb îi arăta și alte alcătuiuri înțelepte ale dregătorului împărătesc.

Marele Papias are subt mâna lui străjerii cetății care se văd și iscoadele care nu se văd, și cerșetorii orbi care au ochi, și surzii care aud, și muierile care se află pretutindeni unde sunt adunări de oameni beți, și călugării care umblă neconținut în preajma hipodromului și în bazaruri. Îndată ce-și adună veștile se înfățișează în ceasul întâi al dimineții la stăpânul său Stavrikie și-i arată toate. Între străjile Palatului Sfânt se află de asemenea oameni care privesc și ascultă cu multă luare-aminte: și aceștia au ceasul lor când își leapădă știrile. Tot așa, în încăperile dinlăuntru păreții au urechi și ochi.

Chiar în noaptea întâia după întâmplare, Constantin, bolnav de scârbă și mânie, se zvârcolea în patul lui, nemaigăsind astâmpăr. Soția lui a zgâriat la ușă, cerând cu sfială intrare, ca să-i ție tovarășie și să-l mângâie.

El i-a strigat, mușcându-și pumnul și repezindu-l apoi cătră ea:

— Ce cauți aici, muieră? Vrei să-mi pândești somnul, ca să afli vorbele pe care le bolborosesc? Blăstămată suferință a vieții mele! Limba care vorbește când nu trebuie se cuvine să fie mușcată.

Și-a mușcat limba, scoțând între buze clăbuci de sânge.

— Domnul meu, i-a zis cu întristare Maria, venind la culcușul lui în genunchi; o soție nu poate pârî, nici osândi pe stăpânul ei, care i-a fost dat de Dumnezeu. Dacă domnul meu s-ar fi înduplecat să-și aibă somnul numai în apropierea mea, nimeni n-ar fi aflat niciodată vorbele rostite. Ar fi rămas înmormântate în durerea mea.

— Cutezi a-mi face muștrări și tu? Uیți că ieri erai o fată sărmană într-un sat din Paflagonia?

— Iubitul meu soț, nu pot uita asta. Nu sălășluiesc aici din voința și râvna mea, ci printr-o hotărâre mai presus de noi. Primește ființa mea ca pe o jertfă, și nu mă respinge. Ai pus ființa ta în sânul meu, deci nu mă mai poți lepăda.

El a râs cu amărăciune, zvârcolindu-se în culcușul lui și întorcând asupra ei priviri de dușmănie.

— Vreau să fiu lăsat singur, a răcnit; nu-mi trebuie în această clipă nimic. Îmi trebuie numai să-mi zgârii tâmpla și să răcnesc cu înverșunare, căci am fost zdrobit și umilit de cei care mi-au răpit dreptul meu. Legea Împărăției îmi hotărăște mie acest scaun; eu sunt stăpânul acestor palate, al cetății și al popoarelor. M-au prădat eunucul și muierea care mi se mărturisește drept mamă. Dar nu voi muri înainte de a-mi lua dreptul și de a-i lovi la rândul meu.

— Stăpâne, îl mângâia soția, aceste vorbe din trezie sunt tot așa de primejdioase ca și cele din somn.

Amândoi au tăcut și-au ascultat prin ziduri pașii care se furișau în gang și-n tainiți.

A doua zi, Constantin s-a înfățișat cu umilință la Împărăteasa mama sa, închinându-se până la pământ și sărutându-i mâna. S-a rugat să fie iertat. S-a lepădat de toți sfătuitoarii vicleni, cerând să fie pedepsiți. Mai ales lui Alexie i se cuvine întâi și întâi pedeapsă. În fața dregătorilor, cunoaște în maica sa brațul lui Dumnezeu. A fost vinovat; i s-a convenit osândă. Nu se va afla din acel ceas în Împărăție alt fiu mai supus mamei lui.

Împărăteasa își îmbrățișă feciorul, iar Stavrikie stătea în colțul lui privind zidurile și zâmbind stemelor Bizanțului. Căci hadâmbii săi de la Palatul Dafne trecuseră pe la el. Hadâmbii îi șoptiseră, mușii îi arătaseră cu semne repezi, chelălăind din cioturile lor de limbă, toate câte făcuse și vorbise Constantin în vremea nopții.

Deci lângă fiul lui Leu-Împărat, își făcea socoteală marele postelnic, se află o putere a lui Dumnezeu, o soție curată, bună

sfătuitoare și nevicleană. Asta am dorit noi cu toții, cât am nădăjduit de la el supunere și blândețe. Dacă însă în ființa lui se zvârcolesc diavolii și trebuie să ne temem de el în fiecare ceas, atuncea slăvita Împărăteasă trebuie să mângâie așa fel pe copila de la Amnia, încât s-o desfacă de dânsul. Trebuie învățată viclenii nevinovate, ca să fie în partida noastră. Astfel îl putem stăpâni cât se mișcă la soare și cât stă în culcușul muierii.

— Toate acestea le-am înțeles de la Stavrikie, sfârși egipteanul. Căci puterea, mi-a mărturisit el, trebuie să se dovedească blândă sau cu strășnicie, după împrejurări.

— O, prietine, se tângui preasfințitul Platon, de câte ori am venit în acest Bizanț, m-am străduit să aduc dreptatea inimii mele; însă, precât văd, locul meu a fost totdeauna în altă parte. Mai bine aș fi rămas în neființă; ori mai bine aș fi murit înainte de a afla toate acestea. Acuma sufletul meu stă ca într-un viespar al demonilor. Ar trebui să mă înfățișez slăvitei Vasilise, care dorește să mă vadă; îți mărturisesc că mai curând m-aș întoarce la Sakkoudion.

— Trebuie să vezi întâi pe prietini noștri de la Amnia, zise Breb cu-n glas aproape șoptit.

Acel glas era însă așa de pătrunzător, încât bătrânul tresări.

— Așa este, încuviință el. Trebuie să văd pe cuviosul Filaret și pe doamna Teosva.

— Trebuie să vezi pe doamna Teosva, vorbi iar Kesarion, dar mai ales trebuie să vezi pe altcineva. Este un suflet care ne-a fost încredințat de Dumnezeu. Nu ne este îngăduit să-l părăsim.

CAPITOLUL XII

Steaua amurgului

În casa din preajma apeductului lui Valentie¹, părintele Platon și Breb găsiră pe Amnieni întruniți în sfat. Toți câți erau miluiți de Împărăție și se bucurau de bielșug, unii în dregătorii, alții întru odihnă, feciori și fiice, se adunaseră în jurul bătrânilor, la umbra pridvorului. Părintele Platon socoti că s-au adunat ca să se întristeze de veștile aflate; dar Kesarion știa că veștile cele tainice nu le-a putut afla nimeni; iar întâmplarea cu vergile, care zburase, în clipă, în cele mai depărtate cuprinsuri, era binecuvântată de cuvioșii monahi în toate bisericile și mănăstirile. Împărăteasa și-a certat fiul! E faptă sfântă; tot așa ar putea face Fecioara Preacurată cu fiul ei prea iubit, dacă stăpânirea lor n-ar fi dincolo de stele. Constantin a îngenunchiat la maica sa, cerându-și iertare. Prilej de mare bucurie deci este. Dacă n-ar fi fost întristarea, n-ar fi bucuria. Tot astfel păcătoșii pot fi bucurie pentru Dumnezeu, întrucât se pocăiesc. Orice păcat, fiind prilej de înfrânare și umilință, poate fi și bun. În acest chip, binecredincioșii părinți călugări bucurau lumea pentru fapta Vasilisei. Se bucurau deci întrucâtva și Amnienii. Numai doamna Teosva avea ochii ei de întristare.

Preasfințitul și Breb descălecară lăsând asinii în sama lui Constantin. Cuviosul Filaret le ieși întru întâmpinare cu vorbe plăcute. Toți cei de față se închinară. Părintele Platon trecu la bătrână. Ea se umili sărutându-i mâna dreaptă.

¹ Este singurul apeduct antic (Bozdoğan Kemer) existent în mijlocul Constantinopolului. A fost terminat în anul 368, sub domnia nefericitului împărat Valens (364-378), mort și dispărut în bătălia de la Adrianopole cu goții.

— Pace vouă! zise episcopul, binecuvântându-i pe toți.

— Mărire lui Dumnezeu în veac, răspuse bătrânul Filaret. Te poftesc, preasfinte părinte, să binevoiești a te așeza în acest scaun. Poftesc și pe celălalt prietin al nostru să ne facă plăcerea de a sta. Aflați, domnilor, că astăzi se hotărăște aici o mare bucurie pentru sufletul meu.

Breb privi în juru-i, și-i văzu pe toți zâmbind cu plăcere. Ioan, spătarul împărătesc, stătea la mijloc având în mână izvod scris.

— Prea-cinstiților, grăi el închinându-se cătră oaspeți, întrebați, vă rog, și domniile voastre pe părintele nostru Filaret de ce nu voiește să poarte straiul roș și brâul de aur cu care s-a milostivit a-l dăruii slăvita Despină, ca pe un patriciu adevărat ce este și rudă cu Împărăția? Când sunt adunări la Curte, domnia-sa trebuie să se ducă în asemenea strai cuviincios.

— Aflați, copii și copile, răspuse zâmbind bătrânul, că eu sunt tot cel de la Amnia. Sufletul meu întru nimic nu s-a schimbat; iar acestui trup nu-i trebuie altă haină, căci în curând se va duce acolo unde deșertăciunile trebuiesc lepădate.

— Totuși, părinte al meu, cât stăm în viața aceasta trebuie să ne supunem rânduielilor ei.

— Fii liniștit; rânduielile trebuie să fie pe dinlăuntru.

— Lăsați pe părintele vostru să poruncească, zise doamna Teosva cu mâhnirea ei obișnuită. Cei care-l iubesc îl pot primi și în acest strai. Săvârșiți ce v-a cerut.

Spătarul Ioan se duse la doamna Teosva, care-l sărută pe frunte, binecuvântându-l. Înturnându-se, ceti însemnările de pe izvod.

Sfatul acelei zile era ca să se socotească toată averea casei. Darurile din odăi, tainurile din jitniți, pungile de bani de aur, toate trebuiau vădite, ca să se facă împărțeala hotărâtă de bătrân. De multe zile, cuviosul Filaret dorea fierbinte să intre în stăpânirea părții lui, ca s-o poată preface în bani mărunți, iar acei bani mărunți

să-i împartă sărmanilor, așa cum îi fusese obiceiul în toată viața. O vreme suferise că nu mai poate da, nemaivând nimic; dar acum putea iarăși să se scalde în bucuria lui. Spătarul, deci, socotind împărțeala și lămurind fiecăruia dreptul lui, se plecă spre părintele său, arătând că-i poate pune la picioare șazeci și patru de litre de aur.

Bătrânul chemă în juru-i toate odraslele, ca și cum ar fi vrut să le ia sub ocrotirea subsuorilor lui.

— Iată, le zâmbi el, îmi voi putea croi straiul dregătoriei mele celei adevărate. Într-o zi va fi aici sărbătoare și voi pofti la masă mare, în casa mea, pe împărații pământului.

Tinerii se bucurau, privindu-se unii pe alții: feciorii și bărbații cu oarecare mândrie, ca unii ce-și începuseră slujba în preajma tronului și țineau și ei în mână și în straiile lor ceva din puterea lumii, iar femeile și fecioarele numai cu trufia unei slăvite frumuseți, știind că, deși n-au dregătorii, tot despre dânsle se vorbește mai mult în Bizanț. Unele aveau sprâncene îmbinate și ochi mari, ca bunica bătrânului Filaret, minune vestită între frumusețile de la Tevriz; iar altele aveau năsușoare ascuțite și drepte ca divinitățile eline. Toate aveau genele sporite cu antimoniu, și buzele rumenite, și purtau pe ele țesăturile cele mai scumpe, așa cum nici nu visaseră în viața lor sărmană de la Amnia. Dar cuibul lor de tihnă de la țarmul Pontului era de mult uitat. Bătrânul păru a le vedea dintr-o dată, mai ales pe ele, și se miră de așa strălucire.

— Cum îndrăzniți voi a purta asemenea poveri? le mustră el. Și de ce socotiți a spori frumusețea lăsată de Dumnezeu?

— Bunicule, răspunse nasul cel mai ascuțit, care era al Antuzei, una din fiicele Ipatiei; lumea în care trăim acum nu ne îngăduie să facem altfel. Sora noastră e împărăteasă și nu putem s-o umilim purtând straie de cerșetoare.

— În altă lume însă veți intra despoiate și veți cerși, suspină

cuviosul bătrân.

Acei ochi de olmazuri negre sticliră cu viclenie unii spre alții, înțelegându-se asupra unui adevăr al tuturor timpurilor, că moartea e întrucâtva o poveste și tinerețea nu poate fi decât nemuritoare. Cerceii se agitară, brățărilor sunară; răsete dulci sărutară mâna bunicului. Bătrânul binecuvântă frumusețea lui Dumnezeu care se vedea în copiii lui.

— Nu înțeleg de ce rămâne întristată doamna mea Teosva, vorbi el apoi venind cătră preasfințitul Platon și cătră bătrână. Și de ce stă singur, adâncit astfel în sine, prietinel nostru Kesarion. Astăzi e amintirea unei zile bune.

Bătrâna Teosva își înclină fruntea cătră umărul soțului său, cum îi era obiceiul, suspinând.

— Într-adevăr, răspuse Breb, doamna Teosva își aduce aminte. Astăzi se împlinesc doi ani de când Dumnezeu a binevoit să mă călăuzească în casa domniei voastre de la Amnia.

— Așa este, încuviință bătrânul. Deci rog pe doamna mea să aducă prietinelor noștri o gustare bună și mied, ca să ne veselim.

— Se întâmplă că astăzi ajunez, răspuse străinul. Până ce va ieși luceafărul de sară, nu pun în gură nici pâne, nici apă.

— Atunci va binevoi să-mi ție tovărășie preasfințitul Platon.

— Părintele episcop se grăbește, răspuse bătrâna, căci suntem chemați la Dafne de copila noastră.

— S-a întâmplat ceva?

— Trebuie să se fi întâmplat; însă de la Dumnezeu nu nădăjduiesc decât bine.

— Atunci rămân singur, zâmbi bătrânul, căci văd că se grăbește să plece și această tinereță. Deci voi chema aici pe servul meu Calist și-l voi pune să-mi coase cele trei pungi de piele, întru totul asemănătoare. În una am de gând să pun galbeni, în alta argint și-n a treia bani de aramă. Când vine un sărac să cerșească, servul meu

amestecă pungile și mi le întinde. Dumnezeu deci hotărăște dacă în palma sârmanului său trebuie să pun o siglă, ori un ban de argint, ori un bănuț de aramă. Vâr mâna la întâmplare și-i dau simbria.

Doamna Teosva își puse vâlul. Episcopul binecuvântă pridvorul gol. Cuviosul Filaret se închină cătră prietinii săi și rămase singur cu gândurile lui plăcute și cu Calist.

Robii aduseră patul umblător cu perdele de purpură, pentru doamna Teosva. Constantin înfățișă asinii.

— Santabarenos, zise Breb, prietinii mei se duc la palatul împărătesc. Constantin credinciosul nostru îi întovărășește, până la Poarta Fericirii. Tu fii vrednic și mă scoate în afară de porțile cetății.

— Credeam că ne întovărășești o parte din drum, se întoarse spre el părintele episcop. Doamna Teosva are o neliniște. Ar dori să aibă și sfatul Domniei tale.

— Cei răniți au nevoie de vorbe blânde, răspunse încet străinul. Duceți-vă cu pace. Eu vreau să fiu singur. Când se va arăta la asfințit luceafărul de sară, aduceți-i doamnei împărătese Maria aminte de mine, căci eu atunci voi sta subt el, la țărmlul mării, dincolo de ziduri.

Despărțindu-se de prietinii săi, egipteanul a îndemnat cu vorbe pe Santabarenos la deal, apoi l-a îndrumat cătră Poarta Adrianopolului. Când a ajuns la ziduri, soarele dădea în asfințit și clopotele Bizanțului sunau pentru rugăciunile de sară. Căpetenia porții a cunoscut în palma călătorului pergamentul cu sigiliu împărătesc și s-a ferit, deschizând calea. Străjerii de la meterezurile porții l-au văzut ieșind în câmpie. Îndată ce a dat în drumul care întovărășește canalul, a cotit în stânga printre fânațuri înflorite și pâlcuri de smochini sălbatici. Astfel a umblat călare singur cătră Șapte Turnuri, apoi cătră Marea, care sclipea în lumina amurgului. S-a oprit la țărml, în fâșâitul de matasă al undelor. A descălecat; a lăsat pe Santabarenos singur să pască cimbrisor, și el s-a suit pe o

lespede, înturnându-se cu fața spre răsărit și spre unghiul depărtat al palatelor Împărăției. Atunci se aprinse deasupra-i, în cerul asfințitului, luceafărul. Străinul privi cu luare-aminte propria-i umbră, care se alegea pe valurile alinate, alungindu-se către Dafne.

Acolo, părintele episcop Platon și doamna Teosva găsiseră pe împărătița singură. Slujitorii hadâmbi aduseseră cu grăbire, în foșorul ei încununat de viță sălbatică și caprafoi, paturi moi împodobite cu purpură. Mușii purtaseră pe oaspeți acolo sprijinindu-i de subsuori. Se închinaseră și îngenuncheaseră când apăruse stăpâna lor. Aduseseră, pe tipsii de aur, șerbeturi de trandafir. În sfârșit păruseră că se retrag, lăsând singure cele trei slăvite obrazuri; însă în acele palate tăcute nimene niciodată nu era singur. Dacă urechi nu puteau auzi șoaptele, atunci cel puțin ochi trebuiau să cerceteze prin ascunzișuri.

— Bunică, zise împărătița Maria, îmbrățișând a doua oară pe bătrână; te-am așteptat și ieri. Ai făcut bine că ai venit măcar astăzi. Sunt bucuroasă de asemeni că nu m-a uitat preasfințitul nostru părinte Platon.

— Draga mea copilă, răspuse bătrâna, nu te-a uitat nimeni. Astăzi s-au adunat toți ai noștri. Erau veseli. Fetele erau mai frumoase decât totdeauna.

— Și-au adus aminte de mine?

— Negreșit.

— Prea înălțată Doamnă, vorbi părintele Platon, fii încredințată că nu te uită nimeni. De altminteri, aici nu e un loc pe care lumea să-l înlăture de la vederea sa. Toate neamurile cugetă la el, se închină către el și-l socot fericit. Lumea uită ades că tot ce-i pământesc și omenesc se ofilește.

— Prea sfințite părinte, suspină tânăra împărăteasă, toate cele pământești și omenești ar trebui să aibă o înflorire.

Bătrâna își ridică mâna la frunte și-și acoperi ochii. Părintele

Platon rămase o clipă fără răspuns, privind acea înfățișare sfântă și delicată împodobită cu aururi și mărgăritare. Trandafirii de la Amnia păliseră; obrajii tinerei împărătese purtau sulimanul meșteșugit al servelor. Ochii erau sporiți; genele grele. Subt toate aceste artificii sufletul ei totuși nu se putea tupila îndeajuns.

— Sfințite părinte, șopti ea cu glas tremurat, răspunde-mi, te rog, dacă nu săvârșesc un păcat, regretând copilăria și neștiința mea de la Amnia.

— Ai fost adusă aici, înălțată Doamnă din porunca Sfintei Fecioare.

— Ca să îndeplinesc o pedeapsă?

— Fără îndoială, nu. Ai fost aleasă pentru bucuria Măriei Tale și a omenirii.

— Am mărturisit maicei mele care se află aici de ce bucurii am avut parte. Soțul meu m-a cercetat și m-a iubit puțină vreme, atât cât nici n-am avut timp a-l cunoaște. Apoi s-au întâmplat lucruri pentru care trebuie să rămân mută. Sclavele mele râd și-mi arată că m-ar învăța bucuroase practicele lor; îmi aduc pe tabla, însă, o broască râioasă vie, pe care eu n-o pot înghiți. Când soțul meu împăratul a avut suferința pe care sfinția ta o cunoști, am încercat să mă apropiu de el cu sufletul, dar m-a lovit cu piciorul. N-aș fi vrut să mărturisesc nici asta, dar binefăcătorului meu nu-i pot tăinui nimic. Poți oare, părinte episcop, să întreb pe Preacurata Fecioară când voi cunoaște marginea suferinței mele? Ce trebuie să fac?

— Mărită Doamnă, trebuie să te supui soțului care ți-a fost dat.

— Tot astfel mi-a poruncit și Împărăteasa stăpâna noastră, mângâindu-mă și îmbrățișându-mă. Deci mă supun. Dar nu pot să înlătur tablaua de care am vorbit. Când vine asupra mea balaurul, mă simt pângărită până în fundul ființei.

— Crezi că Împăratul nu te mai iubește?

— De asta sunt încredințată.

— Deci aceasta ți-i mâhnirea?

— Mărturisesc cu rușine, părinte, că nu.

Bătrâna doamnă Teosva se întoarse înspre trandafiri, ca să-și poată strânge lacrimile în colțul vălului. Episcopul era înfricoșat de necunoscuturile vieții. Bănuia, din ceea ce-i spusese Breb și din puținul pe care-l afla acum, că se află în fața unor taine, a căror dezlegare nu-i poate veni decât după rugăciuni lungi, în vedeniile-i sfinte.

— Deci fii liniștită, mărită Doamnă, zise el, căci mă întorc la Sakkoudion ca să aflu bun sfat și dezlegare de la o putere care stă deasupra împărățiilor lumii.

Tânăra împărăteasă oftă, încrezându-se în Preacurata Fecioară, ocrotitoarea inimilor. După ce vibrară clopotele de la Sfânta Sofia și de la alte lăcașuri sfinte, amurgul veni asupra grădinilor într-o tăcere pe care n-o tulbura nimic; numai picurul havuzurilor abia se auzea, ca în vis. Fumul înserării se cernu ușor din cerul violet.

— Prietinel nostru egipteanul, șopti episcopul, ne-a rugat să-l aducem aminte Măriei Tale.

Bătrâna Teosva adăose:

— Astăzi, când se arată steaua amurgului, se împlinesc doi ani tocmai, de când te-a văzut la Amnia.

Tânăra împărăteasă tresări și închise ochii. Apoi deschizându-i, nu mai văzu pe cei de lângă ea. Se întoarse cătră asfințit, rămânând neclintită. Acolo scânteia luceafărul. O umbră se desprinsese de la un țărșm singuratic și venea pe luciul Propontidei cătră dânsa. Era o părere. Era o pătrunzătoare și dulce otravă a întregii ei ființi.

CAPITOLUL XIII

Soarta celor tari ai lumii e una cu soarta mișeilor

Zidurile întreprinse care împresurau locașurile Împărăției, și cele trei palate cu grădinile încântate, și porțile de fier sub turnuri erau apărate de oșteni străini, după o rânduială a autocratorilor de demult. Aceste tovrășii ale slujitorilor înarmați aveau odăile lor în preajmă, și tainurile, și simbrile, având grijă și priveghere asupra lor dregătorii cei mai de credință ai stăpânului. Viața domnului lumii era sub armele lor; plimbările în cetate, petrecerea în hipodrom se îndeplineau sub fulgerele de aur ale acestei oștimi fără păreche în lume; ieșirile Împăratului la război se făceau cu alaiul lor înfricoșat, de care se cutremurau semințiile varvarilor.

În domnia Isaurienilor, cei mai de credință și mai ocrotiți străjeri stăteau *varangii*. Erau bărbați blonzi, cu ochii albaștri, veniți din ținuturile înghețate de la miezul-noptii. Largi în spete, nalți și încruntați, își îndeplineau în tăcere și cu o rânduială neînduplecată slujba. Coifurile lor conice cu bold în vârf și armurile aurite treceau de la părinți la feciori, nefiind îngăduit să li se strice măsura. Bărbatul care nu putea să umple zalele și coiful, anume croite pe calupul dintâi, nu era vrednic să fie străjer al împăratului lumii. De asemeni, nu era îngăduit varangului să aibă piele întunecată. Muierile lor trebuiau să se străduiască a naște prunci bălani cu ochii limpezi.

Dar Bizanțul era o prăpastie a desfătărilor, în care se amestecau neamurile, topindu-se. Deci, din vreme în vreme, când armurile erau amenințate de văduvie, unul din căpitani se suia într-o corabie împărătească și călătorea cătră columnele lui Iraclie, ieșind în

oceanul cel mare, apoi cotea pe lângă țărmul Galiei și intra în mările cele care stau mai mult sub negură.

Acolo, la Dania și la Scandinavia, solul împărăției găsea trupurile de care avea nevoie. Între războinicii închinători încă lui Odin, se aflau destui care visau raiul de la miazăzi al împărăției grecești. Acolo viața era îmbielșugată, ferice și ușoară. Puteau afla vin dulce și muieri cu ochi negri. Era aur mult, pe care robii îl vânturau cu lopețile în haznale. Deci căpitanul îi măsură în înălțime și-i lua cu el. Cât pluteau pe apă îi învăța să facă cruce și să rostească numele lui Iisus și aclamațiile consacrate. Îi deprindea cum trebuie să steie măreți și strașnici în armele lor; să tacă și s-asculte de căpitanii cei bătrâni; să cunoască pe marele Vasilevs după steme și straie. Îi jurau un crunt blăstăm să fie mai întâi și mai întâi credincioși tagmei lor și să nu se mire când, sub semnele împărătești, se arată un obraz nou; căci la Bizanț este nărav al schimbării ființelor, dar Împăratul rămâne. Cum a căzut unul, se suie în loc altul, luând de jos hlamida și punând-o pe umerii săi, căutând în sângele vărsat cununa și punând-o pe fruntea sa. Un varang trebuie să i se plece, până ce Dumnezeu va rândui altul în loc. Foarte de samă lucru este să se știe asta; căci astfel adevărații stăpâni de la Palatul Sfânt sunt săbiile străjerilor.

Căpitanul cel cărunt care-și înălța fierul cu mâner în chip de cruce, când se arăta întru strălucirea ei Vasilisa Irina, avea nume Arnulf. Iar un nepot al lui de frate, cu numele Carol, era căpitanul al doilea. Deci aceste două bărbi, singurele îngăduite între obrazurile rase ale mercenarilor, una înspicată alb și alta roșcată, au început a se aduna de la o vreme pentru niște sfaturi de care niciodată n-a putut avea știință prea-înțeleptul Stavrikie. Căci sfaturile varangilor sunt toate și totdeauna la fel. De obicei tac și se uită unul la altul; apoi sorb vin din cupe în înghițituri lungi; după aceea iar tac și se uită unul la altul. Când amurgește, unul spune o vorbă; iar celălalt îi

răspunde cu altă vorbă după cântarea a doua a cucușilor. Între două vorbe ale varangilor, se pot certa șapte părechi de muieri de la Bizanț și pot rosti blesteme asupra Demonilor, unul după altul, cu mare repeziciune de limbă, doisprezece cuvioși monahi. Pe lângă asta, nici un romeu, niciodată, n-a putut pricepe una din aceste vorbe. Și nici sclav străin nu s-a aflat să le înțeleagă. Chiar dacă s-ar fi ostenit să le priceapă cineva, era greu să-și vâre fruntea în această tăcere a doi varangi care beau vin, căci putea să se prăvălească îndărăt lovit de moarte de un pumn mai greu decât un buzdugan.

De unde și de ce s-a iscat sfatul acestor uriași care păzeau cu soții din tagma lor tezaurul lumii, marele postelnic nu putea ști decât la trecerea din această lume mincinoasă. Sfântul Petrea, care stă la poarta raiului, avea să-l ciocănească cu cheia în frunte, șoptindu-i cu blândeță că este îngăduit și altor neamuri să întrebuințeze din când în când ceea ce la Bizantini e obicei în fiecare clipă.

— Viclenia la varangi nu s-a cunoscut niciodată, trebuia să mărturisească înțeleptul eunuc, aducându-și aminte de vorbele pe care avea obicei să și le spuie neconținut.

Căci și Arnulf și Carol erau oștenii pe care el îi îndestula mai cu prisosință. Nu cu vorbe, ci cu lucruri bune și cu sunet scump. De asemeni și mărita Împărăteasă știa să prețuiască o slujbă ca a lor. Marele Papias Azi Calimnos avea de la strălucirea sa poruncă tainică să nu afle niciodată care străjer uriaș a intrat într-o boltă cu băuturi, plătind vinul cu lovituri de sabie. Candidații, pe care-i avea sub mîna sa la paza cetății, nu trebuiau să se amestece niciodată acolo unde varangii, frunte lângă frunte, ca niște zimbri, dădeau lovituri și spârceau pe romei, pentru muieri din ulițele cu fanare roșii. Ca și alți împărați, slăvita Vasilisă Irina era îngăduitoare pentru ceasurile de destrăbălare ale străjerilor ei. Căci o săptămână stăteau într-o strânsoare înfricoșată, neadormiți la datoria lor, încremeniți ca zidurile, mișcându-se ca niște alcătuiți meșteșugite,

hrănindu-se cu-n pumn de linte și c-o picătură de apă. După ce intrau alții la rând, cei ieșiți aveau împărătească slobozenie.

Din cele câteva duzini de vorbe, rostite din când în când în cursul unui an, Arnulf bătrânul și nepotul său Carol ajunseră să scoată la lumină o înțelegere care multă vreme stătuse nelămurită în ființa lor. Pentru această treabă le venise în taină și o ascuțime din afară, de la strategul cel vestit al Isaurienilor, viteazul Lahonodracon.

De la moartea lui Leu-Împărat, acest mare oștean umbla rătăcind cătră hotarele Traciei, cerșind sălaș la principii barbari. Cuvioșii monahi nu-l uitau, blăstămându-l în toate zilele ca pe un Antihrist. Vasilisa hotărâse pentru el opreliște și prigoană, așteptând ca sfintele icoane să lepede asupra ereticului o boală, ori o moarte năprasnică.

Vorbele îngrețoșate mergeau astfel cătră miazănoapte, iar din surghiunul său bătrânul Lahonodracon trimetea din vreme în vreme limbi agere cătră oștenii vechi, cu care purtase războaiele împărăției în vremea stăpânilor isaurieni. Acele limbi străbătuseră în ostroavele libere ale oștimii, unde oamenii lui Papias Calimnos n-au ce căuta, și ceruseră pe căpitanii Varangilor la un sfat de taină.

Astfel cei doi oameni bălani și bărboși pricepuseră limpede lucrul pe care-l aveau tulbure în ființa lor, anume că, după străluciți împărați cu barbă, stau la Împărăție, poruncind ostașilor, două ființi cu obrazurile spâne. Fiind ei deci slujitorii puterii și ai Împărăției, nu puteau să nu-și aducă aminte că legea neamului lor de la miazănoapte era războiul, și semnul ei sabia, pe care o poartă un bărbat cu înfricoșată înfățișare, cu sprâncenele și barba învăluite de viscol.

De-abia acum băgau ei de samă de ce sunt mâhniți și le lipsește ceva.

De un timp în Împărăție nu mai lucrează fierul, ci vorbele meșteșugite și șiretlicurile; nu mai stau în cinstea cea mai de sus

oștenii, ci călugării și eunucii. Iată acel vestit Lahonodracon strategul, care a împins îndărăt în pustia lor pe Ismailiteni, care s-a întors apoi către Avari, și către Bulgari, și către Sciți, amestecându-i cu pulberile, care a cunoscut triumfurile în hipodrom, zace acuma sărac și subț blăstăm la marginea Împărăției. De-acolo, din durerea lui, cheamă credința vechilor oșteni către împărații morți și cere să fie suit pe tronul de la Augusteon moștenitorul lor legiuit.

În ajun de sărbătoare a sfintei Adormiri a Maicei Domnului, anul 790, fiind de slujbă cei doi căpitani, a sosit la poarta Împărăției un alergător grăbit. Aducea veste scrisă din Armenia. Era un călăreț libian, ștafetă împărătească. Pornise cu trei zile în urmă lepădând caii din poștă în poștă și încălecând alții, trecuse Bosforul și Cornul de Aur în luntre, suise în fugă colina sfântă către palat și acuma cerea intrare.

— Slujba măritei Vasilise! Slujba prea puternicului Domn Stavrikie!

Căpitanul Carol făcu semn străjerilor să ridice securile. Robii deschiseră portița cea mică.

— E, într-adevăr, o veste așa de grabnică? întrebă varangul. Va trebui să aștepți, Împărăteasa e la slujba cea mare de sară, în Sfânta Sofia, cu toți dregătorii, patricii și episcopii. O parte din oamenii noștri stau în jurul sfântului locaș.

— Atunci trebuie să mă duc acolo. Dă-mi un oștean să-mi deschidă cale.

— Nu se cuvine. Slăvita Vasilisă e în casa lui Dumnezeu.

— Trebuie să dau totuși scrisoarea și vestea într-o clipă. S-au răzvrătit oștile din Armenia; au trimis emisari și-n alte teme ale Împărăției, la oști. Vorbesc în numele lui Mihail Lahonodracon și al lui Alexie Moseles, cerând să vie la Împărăție singur stăpân Constantin fiul lui Leu-Împărat. Să se ducă de la Augusteon mamăsa Doamna Irina cu eunucul ei. Astfel strigă, sculându-se toți de

pretutindeni. Am călărit zi și noapte fără oprire, dar răscoalele sosesc și ele în urma mea. Dacă am întinde urechea, le-am auzi pe celalalt țărm al Bosforului.

Căpitanul Carol întinse urechea. Nu auzea nimic, începu să râdă, ceea ce era un lucru prea rar.

– Ce facem, căpitane?

– Mergi cu mine.

– Însă trebuie să mă duc unde îmi este poruncit.

Varangul nu răspunse. Privi de sus, din barbă și din sprâncene, făptura sprintenă a libianului, îl împinse cu pieptul înaintea sa, lovindu-l cu platoșa. Îl duse astfel sub zidul dinlăuntru, la odăile de comandă. Acolo, în chilia lui, între arme și trofee de războaiele vechi, găsiră pe bătrânul Arnulf.

– Nu te clinti de aici, porunci el libianului. Așază-te jos. Dă cartea pe care o aduci.

– Trebuie s-o dau în mâna prea puternicului Stavrikie.

– Fă cum îți spun. Nu ai îngăduință să vorbești. Altfel te lovesc.

Omul se supuse. Apoi se așeză pe covorul de jos, cu picioarele încrucișate sub el.

Bătrânul Arnulf îl privi cu mirare. Totdeauna, de când era, își punea întrebarea, la care nu putea răspunde, de ce se așază astfel la pământ acei oameni din acele părți de lume.

Cu puține vorbe, măcinate în măsele într-o limbă cu totul necunoscută, varangul cel tânăr dădu lămuriri. Rupând pecețile, puse scrisoarea sub ochii căpitanului Arnulf.

– Bine, încuviință acesta, treci și dă tuturor oamenilor noștri porunci.

Ar fi putut să se mire și de faptul hotărât de Dumnezeu, că ștafeta se oprise în fața căpitanului Carol la un ceas anumit; și de întâmplarea că tocmai ei se găseau de strajă, când cădea asemenea veste, însă un varang, când are intrată ca un cui o hotărâre în tidva

lui, nu trebuie să se mai mire de nimic; trebuie numai să îndeplinească ce are de îndeplinit.

În mai puțin de jumătate de ceas, străjile de la porți, de la ziduri și dinlăuntru erau întreite. Cei care se aflau la sălașurile lor dinafară pătruseră înăuntru, luându-și armele. Un alt sutaș, cu oameni noi, se înfățișă la Sfânta Sofia, tocmai în clipa când, sub policandelon, diaconul înălța brațul drept împodobit cu orar aurit, cântând acele cuvinte dulci:

— Și încă ne rugăm... pentru prea mărita și prea luminata Doamna noastră Împărăteasă Irina...

În pronaos se iscă tumult. Marele Postelnic întoarse într-acolo o privire aprigă. Slujitorii de rând și oamenii proști se îmbulzeau spre ieșire.

Ridică fruntea greu încununată, scânteindu-și pietrele scumpe și Vasilisa, trezindu-se din rugăciune și din îngândurarea trupului. Urechea ei, deodată atentă, deosebi afară strigăte de oșteni: acele strigăte tumultoase și ritmice cu care-i deprinseseră isaurienii. Stavrikie se clătină în strană, se făcu mic, căutând ocrotire sub aripa stăpânei lui. Varangii băteau cu mânerele sulitelor în lespezile pronaosului, rostind numele Împăratului Constantin. Slujba sfântă stătu deodată.

— Ce este? întrebă poruncitor Vasilisa, întorcând o căutătură aspră.

— Toată suflarea să vie să se închine Împăratului!

Acest răspuns îl detuna un străjer, ridicând asupra altarului sabia. Era un muget de bour. Patricii și dregătorii își supuseră grumazurile, neînțelegând încă bine ce se întâmplă. Când răcnetul izbucni a doua oară, îl întovărășiră sunete de arme. Vasilisa Irina se lăsă purtată de subsuori de cătră femeile sale. Cu fruntea plecată trecu printre scuturi, urmată de curteni. Deodată se făcu tăcere. Afară era noapte caldă de august, cu cerul spuzit de stele. Apele

Propontidei, în larg, aveau licăriri line, care brăzdau întunericul. Dincolo, pe țărmul asiatic, ardeau focuri înalte și drepte. Răzvrățiții aprinseseră chiparoși, dându-și astfel și ei semnele.

— Maică precurtă! suspină Împărăteasa, îmi dau sufletul și ființa în mâinile tale.

Se mișcau facile pe zidurile palatului sfânt și străjerii aclamau pe Constantin.

Arnulf bătrânul se înfățișase la Dafne, înlăturând cu latul săbiei pe eunuci. Deodată se deschiseră toate ușile, robii se năpustiră în genunchi și, în paraclisul închisorii sale, Constantin își lipi fruntea de pardoseala de marmură, socotind că vine asupra-i altă mânia și pedeapsă. Dar căpitanul, pătrunzând până la el, i se închină:

— Întru mulți ani cu slavă, Împărate al nostru Constantin!

Tânărul Vasilevs rânji, arătându-și colții și necrezând nimic.

Apoi, auzind și strigătele de afară, se ridică, înălțând spre Dumnezeu brațele. Monahul care citea lângă el în fața iconostasului, după rânduiala poruncită, îi căzu la picioare, bătând metanie și atingându-i cu fruntea genunchii.

— Să se aducă aicea semnele Împărăției! porunci căpitanul varang.

Constantin își încruntă cu semeție obrazul cătră slujitorii care se îmbulzeau în preajmă:

— Să mi se aducă straiul! strigă el ascuțit. Să vie spătarii mei.

Nu știa însă bine ce are de făcut.

— Prea puternice Doamne, vorbi căpitanul cu aceeași liniște, sosesc știri că oștile din Tracia și din Asia s-au sculat pentru Măria Ta. Am apucat deci palatul și te poftesc să-ți iai în stăpânire moștenirea rămasă de la părintele Măriei Tale.

Împăratul își văzu soția. Sosise în prag privind și ascultând cu frică.

— Doamnă, îi porunci Constantin, îmbracă-te și vino de șezi la

stânga mea. A sosit pentru tine un ceas de bucurie.

Ea își întoarse fața cătră canatul de eben încrustat cu aur. Roabele o luară cu ele.

În aclamațiile oștenilor săi Împăratul trecu la Augusteon și, îndată ce putu sta pe tron în odăjdii, Doamna Irina veni să i se închine și să i se supuie.

— Fiule al nostru iubit, zise ea plecându-se cătră varga de aur și cătră glob, a sosit vremea, din voia lui Dumnezeu, să iai singur puterea. Fii îndurător cătră cei care ți-au greșit. N-am a-ți cere pentru mine decât liniște și te rog a urma să ocrotești sfintele icoane.

Împăratul a arătat blândeță cătră maica sa, poruncindu-i să aibă locaș de tihnă palatul Elefterion. În acea clipă, după rugămintea ei, s-a înduplecat și cătră Stavrikie, îngăduindu-i să-și aleagă singur surghiunul.

După o jumătate de ceas, împungându-l aduceri aminte, a strigat să-i fie adus în juvăț hadâmbul. Dar Stavrikie își găsisse drumul scăpării și, în ascunzătoarea în care se ducea, avea nădejde să afle nu peste multă vreme alte vești și alte schimbări, potrivit cu năravurile de la Bizanț.

În tot cursul nopții, Împărăția a dat zvon, trezind cetatea. Focurile dinspre Asia au rămas statornice. S-a vestit, pe vântul care venea de la munți, că oștile din Tracia poftesc în fruntea lor pe bătrânul Mihail Lahonodracon strategul. Ulițele tuturor breslelor care lucrează pentru război, de la armurieri până la săidăcari, s-au sculat mergând cătră hipodrom și cătră forul Augusteon, cu mare larmă și laudă. Toate celelalte categorii de oșteni și străjери, care slujeau la Bizanț și care juraseră Irinei să n-o cunoască decât pe ea Vasilisă a romeilor, au venit în preajma Palatului și au cerut cu glas mare să li se arate și lor adevăratul și singurul Împărat. Toți, ca niște câni bolnavi, și-au vărsat acel jurământ la picioarele varangilor.

— Slavă lui Dumnezeu! a zis în acea zi cuviosul Filaret cătră

prietinul său egipteanul, primindu-l cu bucurie în pridvor; toate câte le orânduiește El sunt bune, și iată o minune care nu se vede ades.

— Slavă lui Dumnezeu, răspuse Kesarion. Stelele stau în alcătuirile lor și soarele e același.

— Cum, domnule, nu știi oare că s-a schimbat Împărăția?

— Știu; am fost și eu de față, îndată ce am aflat. Am văzut pe Împărat privind cu strășnicie și dând porunci cu grabire.

— Iată, prin urmare, minunea. Deci eu și doamna mea Teosva ne aflăm, în această zi a Sfintei Adormiri, părinți ai noului Vasilevs.

— Doamna Teosva s-a dus la Dafne?

— Într-adevăr. I se închină acolo slujitorii până la pământ.

— Nu crezi, prietino, că ar fi trebuit să te duci și domnia-ta, ca să vezi pe tânăra Vasilisă?

— O, domnule, am juruit această zi Împăratului meu și dregătorilor lui și se cuvine întâi să îndeplinesc ce-am hotărât. Vor veni ei la mine și eu îi aștept. Cât a ținut postul Sfintei Adormiri, servii mei au adunat și au pregătit toate cele de cuviință. Iată, azi e îngăduit să-mi hrănesc oaspeții cu pește și carne. S-au întins mesele în toate odăile și bucatele fierb și se coc în cuptoare, la cuhnii. Cătră al cincilea ceas, porțile se deschid și slujitorii vestesc sosirea boierilor, având în mijlocul lor pe Împăratul.

— Am băgat de samă, zâmbi Breb. Boierii domniei-tale stau în toate răspântiile și pe toate drumurile; își înnoadă zdrențele, își astupă ulcerele, își redobândesc ochii și-și ling buzele, așteptând ceasul când servii domniei-tale îi vor chema, bătând cu lingurile în tipsii.

— Așa este, se veseli bătrânul. Sunt mulți?

— Prea mulți, domnul meu; sărăcimea Bizanțului e o oaste fără număr.

— Mărire lui Dumnezeu: grădinile raiului sunt destul de largi ca

să-i adăpostească. Noi, aici, n-avem pentru ei decât puține încăperi. Așa că vom alcătui trei rânduri de mese; dar mai întâi și mai întâi vom primi pe cei mai sărmani, care n-au ochi și limbă și care se târâie fără picioare. Aceștia vor striga cel mai tare la Împăratul Iisus pentru robul său Filaret. Am rânduit să vie și cuvioși părinți de la Octogon și Studion, ca să citească în fruntea mesei, sfințind astfel bucatele cu vorbe dumnezeiești. La poarta cea mică a Vlahernelor am trimis robi, cu foc de gunoaie, steag negru și furci. Acolo vor veni în taină cei care, în cer, vor avea pe ei adevărate podoabe. Iar aici pe pământ sunt opăriți de lepre. Își vor lua din furcile sclavilor pita și oalele de bucate și se vor duce să ospăteze și ei în râpile de la Kidaris.

— O, cuviosule prietino, oftă străinul, bucură-te că vei alina o clipă foamea trupurilor. Dumnezeu să aibă milă de suflete.

Bătrânul Filaret se dădu un pas îndărăt, privind cu nedumerire:

— Ai vreo suferință, prietino? Te rog, mărturisește-te.

— Domnule, nu am ce mărturisi. Eu m-am deprins, de la asinul meu, să mestec în măsele amărăciunea ca pe o hrană obișnuită, așa cum mestecă el spinii. Dar este un suflet care n-a greșit cu nimic în această viață, așa cum nu greșește mireasma acestor roze. Rândurile de generații s-au măcinat și împărecherile s-au făcut astfel, prin voința Celui prea înalt, încât să iasă la soarele vieții cea mai dulce alcătuire. Pare în afară de timp și de spațiu. Mă înfricoșez gândindu-mă că se va ofili. Unul dintre leproșii domniei tale o scui pă.

— Unul dintre leproșii mei? se miră bătrânul. Iartă-mă, prietino, că nu sunt cu destulă luare-aminte pentru fabula domniei-tale. Mai am de dat porunci servilor. De altminteri tagma acelor nefericiți se află sub porunca marelui Papias Calimnos. Lui i-am cerut învoire să-i lase să se strecoare până la poarta Vlahernelor. Sună din clopote ca să se ferească lumea, și împotriva lor s-au înălțat steagurile negre

și fumurile.

Străinul se plecă zâmbind spre bătrân.

— Domnule, zise el, iartă-mă pentru poveștile mele și îngăduie-mi să stau până ce se va întoarce doamna Teosva.

— O aștept și eu; trebuie să vie, căci am nevoie de dânsa.

Într-adevăr, bătrâna nu întârzie mult. Robii o aduseră cu grabire în lectica de purpură, ca să fie de față la ospăț și să împartă bucate fericiților cerșetori.

— Ne-aduci vești bune, Doamnă, nu-i așa? întrebă cuviosul Filaret, scoțând o clipă pe fereastră fruntea-i pleșuvă.

— Negreșit.

— Copila e bucuroasă?

— Da.

— Grăbește-te, se veseli el; prietinel nostru te așteaptă ca să-i dai un leac, pentru o suferință a lui ascunsă.

Bătrâna își feri de pe față hobotul negru abia când ajunsese în fundul pridvorului, lângă Breb. Pe pleoapele ei vinete, străinul cunoscuse arsura lacrimilor.

— Lăsați-mă, zise doamna Teosva, înturnându-se cătră serve.

Străinul o privea în tăcere. Părea liniștit.

— I-au pus hlamida și cununa, vorbi încet bătrâna. Împăratul a bătut din picior; au stat asupra ei roabele. Cât soțul ei era în suferință s-a plecat umilită. Acuma nu mai plânge și-l înfruntă. I-am șoptit că n-o înțeleg de ce face asta, când soțul ei se întoarce cătră Dânsa. Mi-a zâmbit și m-a mângâiat. Am sărutat-o pe sân și am auzit cum i se zbate inima în piept. „Mărită Doamnă, a strigat eunucul cel mare; luminăția sa marele Vasilevs așteaptă. Alaiurile s-au înșirat; noroadele s-au strâns la hipodrom“. Îndată au luat-o doamnele Curții și au adus-o.

— Deci, doamna mea, ai dreptul să te bucuri, zise Kesarion.

Bătrâna își închise pleoapele, stăpânindu-și răsuflul.

— Ce-i de făcut? întrebă ea, deschizându-și deodată ochii asupra egipteanului. Învață-mă cum să fac ca să i se tămăduiască trupul, să aibă somn și liniște, să primească voia soțului ei. Văd că Împăratul se întoarce către dânsa; Maica-Domnului a dat ascultare rugăciunilor noastre. Slavele mele, însă, spun că mai sunt de făcut și altele, care sunt poate în puterea domniei-tale. Poate, zic iarăși ele, este aruncată asupra ei o vrajă.

Străinul își trecu mâna peste frunte.

— Într-adevăr, doamnă, zise el, silnicia poate fi vraja cea mai înveninată.

— Așa este, încuviință bătrâna; copila mi s-a mărturisit de mult. Dar acuma soțul ei a chemat-o să steie alături de el în catisma, cu mare strălucire.

— Asta pentru o femeie poate fi bună doftorie.

— Nu este, nu este, se tângui bătrâna. S-a dus cu obrazul împietrit și cu buzele strânse.

Kesarion coborî singur, împresurat de cercu-i de întuneric, fără să-și vadă slujitorul. Era într-un ceas de trudă lăuntrică și de răsucire pentru a domoli în el însuși o fiară. Obrazu-i trist era absent pentru lumea înconjurătoare. Zadarnic se târau schilavii în calea asinului, întinzând gheara și cerșind cu glas mare. Își veni în propria stăpânire abia după ce ajunse către desimea cetății. Își lăsă asinul și servul și-și făcu domol și cu deosebită dibăcie loc prin mulțime. Straiul lui alb și mâna care semăna ici-colo bănuți de argint îi deschiseră cale. Era însă în preajma hipodromului o îmbulzeală cum nu văzuse niciodată; mulțimea se frământa într-o bucurie și într-o ațățare neliniștită. Toată lumea dorea să vadă pe Împărat, ca și cum peste noapte și-ar fi lepădat pielea.

Neguțatori, oșteni și prostime se încleștaseră la intrări. Se bucurau că nu pot răzbi; încercau să se cațere unii peste alții; se întorceau către vânzătorii de covrigi cu susan și către corturile unde

călugării vindeau iconițe sculptate în lemn de chiparos; iar persienii cu obrazurile unsuroase arătau pe furiș rondele de fildeș cu zugrăveli necuviincioase.

Când se ridică în preajma tribunei împărătești, pe treapta unde se așeza de obicei, Kesarion văzu pe tânărul Vasilevs îmbrăcat cu scaramanghion alb, cu saghion de purpură brodată cu aur și cu hlamidă. Se sculase în picioare ca să salute mulțimea. Cununa îi era așezată puținel strâmb pe frunte.

Tovarășa lui, Doamna Maria, sta în podoabele-i de aur ca o imagine sfântă dintre acelea pe care aveau nărav să le lovească Isaurienii, desfăcându-le și lepădându-le în două părți: aurul pentru ei, chipul pentru gunoaietele cetății. Kesarion Breb răpi pentru el chipul, lepădând aurul. În urletele și aclamațiile amestecate cu pulberi ale acelei mulțimi cu guri enorme, el păru a sta liniștit până ce imaginea tresări în privazu-i scump, ațintind asupra lui ochi plini de bucurie ori de spaimă.

„Inima mea te-a găsit, îi zise Kesarion fără cuvinte. Clipa aceasta zadarnică putem s-o lăsăm să se înalțe în soare ori să cadă în Propontida; avem înaintea noastră veșnicia întristării“.

— Fericitule Santabarenos, vorbi el pe când tumultul se alină și Împăratul se așeză la locul său; tu îți înțelegei mai bine destinul și nu te abați din calea vieții tale.

— Despre cine vorbești, domnule? îl întrebă neguțătorul de alături.

— Despre un filosof, de la care am multe de învățat.

— E un epicureu ori un stoic?

— E o ființă care cunoaște frâul și-și duce cu vrednicie povara.

— Iată, într-adevăr, o învățătură nouă. Unui asemenea filosof m-aș supune și eu dacă n-aș fi așa de hărțuit de călătoriile mele: când la Alexandria, când la Vavilon, când la Bizanț. Ce se întâmplă, domnule? Împărăteasa s-a retras cu grăbire; o sprijină de subsuori

însoțitoarele și o duc.

— N-am băgat de samă nimic, răspuse Breb. Nu mă gândeam decât la ale mele.

Împăratul privea pieziș, arătându-și dinții în barba-i neagră. Dădu porunci către slujitorii dindărăt, apoi reveni către popor, încruntat și trufaș.

— Fericitule Santabarenos! murmură a doua oară Breb cu întristare.

CAPITOLUL XIV

Despre o pasere măiastră cu ochi și glas de om

Cea dintâi veste bună, după primenirea Împărăției, a cântat-o paserea măiastră din grădinile de la Elefterion.

Au auzit-o din nou copiii care se jucau în colb dincolo de ziduri și au stătit atenți uitându-se unul la altul; apoi și-au plecat urechea spre alt zvon care venea de către mijlocul Cetății.

Când s-a arătat alaiul, ei se cățăraseră în pomi și pe acoperișuri, în ulițele din preajma palatului Împărătesei. Drumul îl deschidea o eterie de maglabiți, cu suliiți. Împăratul venea după aceea, între varangi. Calul pe care stătea el cu mândrie avea frâiele bătute în aur și argint, purta pieptar dințat și corn de aramă în frunte. Era un cal alb, care părea a-și înțelege mărirea; părea și el mânios și trufaș ca și stăpânul său, amenințând din când în când cu cornul înainte și bătând din când în când mai tare ulița cu copitele, în salturi neașteptate. Constantin-Împărat ținea în șold mâna liberă. Privea

fără să vadă pe nimeni, ațintind propria-i mărire întru care se vedea ca un alt Alexandru Macedoneanul.

Alți maglabiți încheiau șiragul. Tânărul Vasilevs nu luase cu sine nici un dregător, căci nu se ducea la Elefterion decât pentru dragostea pe care voia s-o dovedească maicei sale.

Lipsa celor care stau la porunca marelui stăpân pentru rânduiala împărăției putea să arate că Vasilisa Irina rămânea în afară de treburile puterii. Constantin ținea să se vădească și asta. Dar apariția lui Mihail Lahonodracon, bătrânul strateg al iconoclaștilor, care-și luase loc de frunte lângă Constantin tânărul, ar fi fost o umilință pentru Vasilisa Irina: deci purtarea Împăratului putea avea și o înfățișare de cuviință cătră cea care-l purtase în sânul său. Toate și le alcătuiau și le răstălmăceau în mintea lor cetățenii, dând glas în calea alaiului.

După trecere de un an, acest drum Constantin îl făcea pentru a zecea oară. Între întâiul și al doilea alai, după cât își aduceau aminte locuitorii din acea parte a Cetății, trecuse vreme destul de îndelungată. De la al treilea, alaiurile se îndesiseră.

Copiii acățați pe acoperișuri dădeau lămurire mamelor lor, care-i priveau de jos râzând.

— Paserea cea pestriță din grădina palatului a strigat de două ori: Constantine-Constantine!

Într-adevăr, de câte ori striga paserea, se vestea și alaiul.

— Care pasere? întrebau unii dintre bărbați.

— Paserea pestriță, răspundeau muierile. Știi și copiii că în grădina palatului s-arată din vreme în vreme o pasere pestriță.

— A văzut-o cineva?

— Nu s-ar putea spune că a văzut-o cineva anume, dar este. Dacă n-ar fi nu s-ar povesti. Spun și unii slujitori de la Elefterion că Teodota, fiica lui Gherontie Strategul, ar avea asemenea pasere. Deci nu mai poate fi îndoială.

— Dar a auzit-o cineva strigând?

— Au auzit-o copiii.

— Poate strigă fiica lui Gherontie, își făceau socoteală romeii, privindu-se pieziș și râzând.

Unii au văzut paserea fără s-o audă. Alții o aud fără s-o vadă. Dar fiica lui Gherontie este, și are glas. Precât se știe, are un glas prea dulce. Precât s-a văzut, nu se află în toată cetatea altă muierușcă mai minunată la umblet și la privire. Când umblă și când privește, nici nu mai are nevoie să vorbească.

Un străin cu strai alb, pe care-l vedeau câteodată localnicii din acele uliți, stătea și el în preajma sfatului, privind cătră porțile de la Elefterion unde intrase alaiul. Avea alături un asin cu zurgălăi de argint și un slujitor uriaș.

Copiii coborâra de sus și venira cătră dânsul, cu prietinie.

— Constantine, zise el, scoate din desagă dreptul acestor prunci și-l împarte.

Omul cel mare vârî mâna în sacul de la șold și scoase lucruri dulci, pe care le dăruie pe rând omușorilor. Cu strigăte bucuroase, brâncindu-se, alungându-se și sărind într-un picior, copiii se depărtară.

— Acuma înțeleg eu care paseri chemau, și pe care Constantin, se veseli cetățeanul cel vorbăreț. De câte ori trece alaiul, de atâtea ori le vine asemenea dar.

— Nu ai putea oare să înțelegi și ce caută străinii la curtea Împărătesei? întrebă femeia.

— Nu știu; îmi închipui că se duc s-asculte ce glăsuiește paserea cu pricina. E o pasere care va fi știind toate și spune multe...

Era o zi călduță de sfârșit de iarnă. Cătră miazănoapte, cerul se boltea verziu ca piatra de chicalaz; spre miazăzi culoarea i se îmblânzea într-un albastru de floare. Vântul sufla moale din Arhipelag; dintr-acolo aducea pe luciul apelor, până în Cornul de

Aur, corăbioare cu pânzele umflate. Crengile desfrunzite porneau muguri noi; șiragurile sumbre de chiparoși șușuiau un cântec moale pământului, trezindu-i visurile amorțite. Sunau clopote; scânteiau turlele bisericilor. Împăratul voia să uite o clipă de grijile grele ale lumii. De la o vreme avea tot mai multă dorință să vadă pe maica sa. O poftise într-un timp să se așeze la Augusteon, cerându-i sfat pentru treburile Împărăției. Acuma o chema iarăși alătura de el, pe când Împărăteasa părea a iubi neîncetat singurătatea ei de la Elefterion.

Slujitorii deschiseră porțile dând glas de slăvire marelui Vasilevs. Împărăteasa ieși până la treptele de marmură, între coloane, în straiu-i mohorât, cu fruntea și tâmplele subt broboadă cernită. Se plecă în fața fiului său. Împăratul descălecă, veni repede să-i sărute mâna. Se îndreptă apoi cu fală, privind cătră femeile și fecioarele Împărătesei. Slujitorii și hadâmbii îngenuncheară; doamnele și fecioarele făcură metanie, atingând lespezile cu dosul palmei. Când își ridicară obrazurile, rămase între ele, zâmbind cătră Împăratul său, Teodota. Privirea lui Constantin se lumineă.

— Doamnă, zise el intrând alătura de Vasilisa Irina subt boltă, apoi în cubucion, am venit din nou să mărturisesc mamei mele și tovarășei mele la împărăție, că-i simțesc lipsa și că o doresc aproape de mine.

— Fiul meu, răspuse Despina, grijile mele acum sunt mai mult pentru suflet și pentru sfintele lăcașuri ale lui Dumnezeu. Îmi pregătesc odihna cea din urmă.

— Până atuncea, Doamnă, mai este timp. Până atunci am nevoie de înțelepciunea maicei mele, care s-a dovedit folositoare Împărăției. Am fost nevoit, anul trecut, să ies din Bizanț cătră hotarele bulgarilor. Cu ajutorul lui Dumnezeu și al Maicei Preacurate, am bătut și am supus pe acești varvari. Iată, acum vine vremea să pășesc în Asia, împotriva Ismailitenilor. Avem acolo de

făcut și alte rânduieli. Știind că la Bizanț rămâne înțelepciune, puterea mea sporește, deci mă pot întoarce mai curând.

— Într-adevăr, încuviință Doamna Irina, și un Împărat are drept la această simbrie, care se cheamă tihnă, și pentru aceasta au fost clădite palatele din grădina sfântă de cătră împărații dinaintea noastră. Doresc să calci în picioarele calului măriei tale pe toți vrăjmașii, și să te întorci cât de curând la desfătările ce ți se cuvin; dar te rog să nu-mi dai pedeapsa de a vedea în fiecare clipă la Augusteon alături de mine chipuri de care mă înfricoșez.

Împăratul râse, arătându-și colții albi de lup în barba-i creață. Era frumos și înalt. Căuta cu ochii grupul femeilor, care rămăsese sub boltă, în urmă.

— Fii liniștită, mamă, vorbi el cu glas mai scăzut. Nevoile oștilor din Tracia m-au îndemnat să trimit acolo pe bătrân.

— E o veste destul de bună, se învoi Vasilisa. Dar după ce împlinește porunca pentru care-i trimis, Lahonodracon se întoarce să se așeze, iar, în scaunul în care a fost poftit. Poate fi un slujitor credincios împăratului său; dar eu rog să fiu iertată că nu-l pot suferi în apropierea mea. Pentru asta îmi priește mai bine la Elefterion.

— Știi totuși prea bine, mamă, că nu se poate întoarce decât după altă poruncă. Un oștean e bun acolo unde socoate de cuviință stăpânul său. Mă învoiesc a feri pe Măria Ta de priveliștile care nu-i plac; mă învoiesc eu însumi să uit ceea ce mi-a fost poate nesuferit. Înștiințează de mila noastră pe Stavrikie, în surghiunul său.

— Pot oare, într-adevăr, nădăjdui că slujitorii mei vor găsi iertare?

— Vor găsi, pentru că au stat cu credință sub mîna care i-a ocrotit. Nu mai păstrez în mine mânie decât pentru acei care, fiind ai mei, m-au viclenit. În sfârșit astăzi nădăjduiesc că se va închide rana care a sângerat în mine atîta vreme. Am primit răspuns că

prietinul nostru Alexie și-a părăsit oștile și războiul și vine la mila noastră, ca să primească răsplată.

— Va cere, negreșit, cinstea triumfului în hipodrom.

— Se poate. Oamenii mei îl așteaptă cu vorbe de salutare din parte-mi. Îl vor pofți în trieră și-l vor trece Bosforul, aducându-mi-l.

Împărăteasa închise o clipă ochii.

— Îl vei primi și-l vei lăsa să-ți vorbească?

Constantin își arătă colții râsului.

— Nu știi; se va vedea. Mâni vei fi și Măria Ta la Augusteon.

Împărăteasa păru a sta o clipă la îndoială.

— Împăratul nu îndrăznește a-ți porunci, Doamnă, stăruie Constantin. Te roagă.

Irina îi întinse mâna. El o cuprinse, sărutând-o pe amândouă părțile: pe dos și în palmă; o reținea ca să-și vadă bucuria în pietrele nestemate ale inelelor.

— Prea iubitul nostru fiu îmi va îngădui totuși să întreb și pe sfătuitoarii mei cei fără de greșală. Începe în paraclisul palatului sfânta slujbă; mă duc să îngenunchez la icoana Preacuratei.

— Pot merge și eu?

— Doresc să fiu singură. Femeile și fecioarele mele rămân aici.

Despina se retrase cu zâmbetu-i nehotărât. Împăratul păși până la fereastra naltă ca să vadă grădina, aurită de rășfrângerile din urmă ale asfințitului. În gang, pe când el sta întors cu spatele, femeile curții șopotiră o clipă, apoi foile rochiilor lor fășăiră. Întorcându-se, Constantin găsi înaintea-i pe Teodota. Veni cătră ea cu violență, o cuprinse în tăcere. Ea i se alipi numaidecât, încovoiindu-se ca o iederă. Cu pleoapele lăsate își plecă fruntea sub umărul lui. C-un scâncet subțirel, ceru parcă intrare înlăuntru unde se zbătea tumultul cârnii.

— Se întoarce Vasilisa, se tângui ea, ferindu-și buzele vopsite.

El o smunci în sus, ridicând-o în brațe, căutând alte locuri goale,

pe care le scurma cu barba. Trupul ei începu a râde tremurat și subțirel.

— O, Teodota, oftă Constantin ca după o silință trudnică, mâni vine împărăteasa la Augusteon.

Fata se veseli.

— Ai dreptate să te veselești, Teodota; căci nu vorbesc de maica mea, ci de Împărăteasa cea adevărată, după care tânjește ființa mea. Vin aici ca să sufăr. Acolo în sfârșit voi avea alinare.

— Deci slăvita mea stăpână s-a învoit să iasă de la Elefterion?

— S-a învoit. Îi pun totul la picioare. Nu am nevoie decât de tine.

Ea i se strecură din brațe și-i căzu la genunchi. El o ridică iarăși spre el. Se auziră pași în gang. Când tânărul Împărat ieși întru întâmpinarea maicei sale, avea sprânceana încruntată și amenințătoare așteptându-i răspunsul. Dar Vasilisa zâmbea cu blândeță.

— Mâni, vorbi ea, voi fi alătura de iubitul meu fiu la Augusteon și vom primi împreună pe Alexie Moseles, ca să-i dăm răsplată pentru faptă.

— Mâni va fi cea mai frumoasă zi a vieții mele, răspuse Constantin, întorcând privirea cătră femeii și căutând între ele pe cea care abia i se desfăcuse de grumaz și-i lăsase flacără în sânge.

A doua zi poporul binecredincios a văzut cu mare bucurie pe Împărăteasă trecând la palatul cel mare. Era cu alai de oști și de patrici. Își pusese haina ei de purpură stânjinie și cununa, dovadă că se hotărâse a părăsi singurătatea. Iar monahii, cunoscând în visuri sfinte, peste noapte, dumnezeiasca schimbare, sunau clopotele în turnuri; unii ceteau rugăciuni, alții sporeau alaiul, încât erau ulițele pline de negreața lor.

În preajma hipodromului s-au îmbulzit și vizitii albaștri călări; au prins a suna țimbalele și trâmbițele cântarea biruitorilor.

La Sfânta Sofia a ieșit cădelnițând, între clerici, preasfințitul kirio-

kir Tarasie. Iar la poarta cea mai dinlăuntru însuși Constantin-Împărat a stat într-o întâmpinare a mamei sale.

Unii dintre curvieții părinți călugări au dus veste de mirare în cetate că nu s-ar fi arătat la acea primire împărătița cea tânără Maria. Se spunea cum că ar fi fost bolnavă. Alții chibzuiau că i-ar fi poruncit Împăratul să stea în ghinekeu, ca să nu s-arate dintr-o dată două împărătese.

Se aflau neguțători vicleni care nu se sfiau să încredințeze pe cine voia să-i asculte că totuși, la acea privesc, a fost o a treia împărăteasă. O așteptau eunucii și un ghinekeu al ei la Dafhe, pe când Doamna Irina rămânea în Augusteon, iar cealaltă, adică Amnianca, era mutată în pripă și în ascuns la Halki.

Acolo, la palatul de la țărmul mării, se afla și altă ființă care nu se putea învrednici să vadă bucuria de pe obrazul lui Constantin. Era Alexie Moseles, foarte mirat că marele său stăpân arată așa de puțină grabă să-l cheme la mila sa. Puțini dregători de altminteri se puteau învrednici de asemenea cinste. Trei zile numai Împărăteasa Irina a stat în triclinion dând porunci. În ziua a treia a venit să îngenunche în fața ei și să-i sărute mâinile, vărsând lacrimi de bucurie, Stavrikie.

Când s-a ridicat din umilință și slujitorii i-au pus pe umeri haina dregătoriei lui vechi, unii dintre curtenii care se aflau de față au dat semne de mare plăcere, cunoscând în această faptă o lucrare dumnezeiască. Iar Stavrikie, după ce a mai îngenunchiat o dată, s-a sculat cu înfățișarea lui știută privind, ascultând, amirosind cele mai ascunse dorinți și hotărâri ale doamnei sale.

— Prea mărită și prea înțeleaptă stăpână, a zis el, binevoiește a-mi îngădui să mă înfățișez la domnul meu Împăratul, să-mi plec fruntea la picioarele sale, mulțămindu-i pentru iertare și pentru nescârșita lui bunăvoință.

— Să-l lăsăm să se odihnească și-n această zi a treia, a zâmbit

Despina. După suferinți și trudă, are dreptul la tihnă. Se cuvine și împăraților ceea ce oamenii de rând au cu prisosință. Mâni însă vei binevoi, credinciosule al nostru slujitor, să te afli în al treilea ceas, la porunca Măriei Sale. Căci ne vom aduna aici, să hotărâm dreaptă răsplată lui Alexie polemarhul.

Deci abia în ziua a patra, fiind în grădinile palatelor strălucire de primăvară, cu caiși înfloriți, dregătorii și oștenii s-au putut bucura de revederea lui Constantin.

În ziua aceea n-a mai fost nici o îndoială în privința zvonurilor pe care le strecurau cu cea mai mare taină hadâmbii. Trecând de la Augusteon către Halki, Constantin a ridicat ochii, clipind în soare. Într-un heliacon, la Dafne, s-a arătat numai o secundă cea căreia lumea începea să-i spuie împărăteasa a treia. Silențiarii și-au plecat frunțile; hadâmbii s-au săgetat cu privirile. Dregătorii s-au uitat senini unii la alții. Despina și Stavrikie n-au știut cu desăvârșire nimica.

Însă paserea cea necunoscută care e totdeauna unde trebuie a strigat în cetate din turn în turn și de pe acoperiș pe acoperiș că Împăratul a călcat în picioare cununia și a desfăcut ceea ce numai Domnul Dumnezeu are putere să desfacă.

Împăratul leapădă pe nepoata cuviosului bătrân de la Amnia, cea care a fost hărăzită Bizanțului de Preacurata Fecioară. De trei zile Doamna Irina îl roagă pe Constantin să nu săvârșească asemenea faptă și el stă încruntat în hotărârea lui.

Trebuie să fie la mijloc un demon, ori un farmec. Abia acum are să se vadă folosul pe care-l pot aduce cuvioșii monahi adunați în sfintele mănăstiri la sfintele icoane. Oamenii greșesc, chiar când sunt împărați, iar cuvioșii părinți se roagă sfinților și lui Dumnezeu, arătându-le ce s-a întâmplat. Sfinții se scoală și vin la scaunul Împărăției celei de sus, Maica Domnului stăruiește, și Dumnezeu întinde dreapta sa, poruncind să fie iar bine. Tot astfel se întâmplă

când se iscă răskoale și războaie, când sunt boliști și foamete, când se cutremură pământul ori mănâncă vârcolacii luna. Lumea se înfricoșează, cuvioșii părinți se roagă, Împăratul ceresc își trimite slujitorii nevăzuți, crugul vieții intră în rânduială.

În acele trei zile tânărul Împărat n-a avut bun sfat și în alte afaceri. În privința lui Alexie, Împărăteasa dorise să fie altfel. Însuși Stavrikie stăruise cu glas încet și cu mare supunere. Împăratul bătuse cu sabia în mozaic, privind neînduplecat în juru-i. Trecând pe subt heliaconul de la Dafne, i se împlânzise privirea. Dar când ajunsese la Halki, pe terasa de deasupra mării, privirea i se înăspri sub sprâncenele coborâte.

Pe Propontida licărea aur. Spre Insulele Principilor plutea ceață albăstrie. Nici o adiere nu susura în grădini. Pomii înfloriți stăteau între chiparoși cu luminile lor albe, împrăștiind mireasmă subțire. Mușii aduseră pe Moseles de subsuori, ajutându-l să se închine domnului său.

În sfârșit, biruitorul din Asia putea să se veselească.

Dar Constantin îl privi numai o clipă, cu obrazul neclintit. Apoi ochii lui se înturnară spre lucirea mării și spre pâcla depărtării.

Gâdea păși grăbit dintre slujitorii de rând, făcându-și loc cu fruntea plecată. Mușii se atârnară în jurul polemarhului, fixându-l. Omul cu strai roș și cu tidva rasă îi atinse pe rând ochii cu fierul aprins. Dând urlet de moarte, prietinel Împăratului se răsuci pe spate. Atunci Constantin își mai întoarse o dată privirea. În clipa următoare omul dispăruse. Mugetul i se zvârcoli subt pământ, coborând în adâncime.

În tăcerea albă care se întinse, veni ră pe vârful chiparosului celui mai apropiat doi domnișori cu pene colorate, picurând din ciocurile lor mici câteva sonuri fine.

— Să mergem, porunci Împăratul. Avem alte treburi. Ne așteaptă ziua de mâni.

Vremea stătu neschimbată. Într-aceeași lumină sfântă și într-aceleași loc fericit, a doua zi, slujitorii au ținut pe cei cinci monahi unchi ai Împăratului, frații lui Leu-Isaurianul. Lui Nikifor, gâdea i-a crăpat ochii. Celorlalți cuvioși și măriți kezari Cristof, Niketas, Antim și Evdokim, le-a tăiat limbile cu briciul, lepădându-le pe pardoseala de marmură.

„Împărăteasa e nemângâiată pentru asemenea fapte“, dădea de veste paserea nevăzută zburând când la Cele Șapte Turnuri, când la Vlaherne.

După ce toți smochinii din Bizanț se scuturaseră de flori, veni și preasfințitul Platon din singurătatea lui de la Sakkoudion ca s-audă veștile cele de necrezut.

Nu se poate să fie nimic adevărat, își zicea el. Fără îndoială, precum e obiceiul în această minunată cetate, meșteri care sleiesc un clopot pentru o sfântă mănăstire au dat drumul în lume unor minciuni mari, ca să facă zvoană și astfel clopotul să dobândească frumos și înalt sunet.

Îndată ce descălecă la Sfântul Pantelimon, trimise știre la casa egiptenilor. Constantin slujitorul cel uriaș se înfățișă chiar în aceeași după-amiază, bătând metanie și sărutând dreapta preasfințitului.

— Prietine Constantine, îi zise părintele episcop, ce veste bună îmi aduci? Nu cumva stăpânul tău a ieșit la petrecere de primăvară în afara cetății? Căci așa este obiceiul aici, în aceste zile dezmiertate.

— Prea sfințite, răspunse slujitorul, stăpânul meu se găsește la egipteni.

Întorcându-și pliscul și ochii rotunzi, episcopul băgă de samă că slujitorul are obrazul mohorât de întristare.

— Ce este? tresări el. Fratele meu e bolnav?

Slujitorul clăti nedumerit din cap.

— Prea sfințite părinte, nu pot să știu nimic. Iată a opta zi de când nu mi-i îngăduit să-l văd. Stă singur în chilia lui. Și slujitorii n-au

voie să pătrundă nici în odăile din preajmă. După cum a poruncit, îi punem, în fiecare sară, un ulcior cu apă, pe care-l ia singur, fără să-l vadă nimeni. Se roagă și postește. A mai făcut și altădată asta la Egipt.

— Din ce pricină?

— Nu pot ști, prea sfințite. Eu sunt un slujitor prost.

— L-ai văzut?

— Nu.

— Atunci de unde știi că se roagă?

— Nu știu, prea sfințite, dar îmi închipui. Poate nu spune nici o rugăciune și stă numai așa, uitându-se într-un singur loc. De asta mă tem eu mai mult. Trebuie să aibă mare mâhnire.

Părintele Platon stătu cugetând. Pofti după aceea la sine pe egumenul sfintei mănăstiri și-i ceru știri din lume. Cuviosul Amos era ca totdeauna foarte grăbit și-și scutura pletele crețe, suflând în pielea-i neagră și lustruită întinsă prea tare pe trupu-i scund. Știa toate, căci umbla întruna în cetate. Despre egiptean însă nu putea spune nimic.

— S-a vestit ceva despre el?

— Prea sfințite, n-am aflat nici o știre.

— Poate ai aflat despre cinstitul nostru prietin kir Filaret.

— L-am cercetat în ziua sfintei Intrări în Biserică, prea sfințite, când a dat iarăși ospăț sărmanilor săi. L-am văzut vesel și m-am bucurat și eu.

— E adevărat ce se zvonește de la Împărăție?

— Toate câte sunt bune acolo, prea sfințite, sunt adevărate, căci acuma s-a întors la Augusteon stăpâna noastră Doamna Irina. Din ziua când s-a așezat iarăși întru strălucirea sa, untdelemnul ni se pare mai bun. Acuma pentru noi toate sunt iarăși multe și bune.

— Mă bucur de asta, frate Amos. Se vorbește despre Kezari, cum că ar fi fost supuși gâdei.

— O, prea sfințite părinte Platon, se tângui cuviosul Amos, înălțând brațele-i scurte; din acea zi Doamna noastră n-are mângâiere. A trimis lumânări și a poruncit rugăciuni la toate sfintele locașuri. Nepotul Copronimului e mai greu de stăpânit decât ne închipuim noi. S-aude și despre altele, prea sfințite, și are să se mai audă, căci răutățile spurcăciunii sunt fără de număr.

— Iată de ce mă temeam, suspină episcopul.

Părintele Amos se grăbi să întărească:

— Adevărate sunt cele bune, prea sfințite; adevărate sunt cele rele. Dumnezeu pe toate le pune în cumpănă și le cântărește, plătind fiecăruia după marfa pe care a adus-o. Faptele smintite ale neprietinilor noștri sunt pentru noi pasat dulce, căci știm că va sta asupra lor un județ înfricoșat.

Episcopul privi pe gânduri cătră cuviosul egumen. O clipă, pe obrazul lui mâhnit avu o ușoară lumină de zâmbet, aducându-și aminte de animalul pe care-l presupunea Breb în ființa scundă a părintelui Amos. Se gândi să se întoarcă la Constantin. Ieși iarăși în pridvor. Slujitorul sta răzimat de un stâlp, cu fruntea plecată și pletele atârând în ochi.

— Constantine, porunci episcopul, du-mă la stăpânul tău.

Slujitorii aduseră asinul și ajutară bătrânului să încalece. Prin ziua limpede de primăvară, prin zvonul cetății, prin furnicarea din ulița zarafilor, preasfințitul Platon trecu întors în sine și străin de toate. Coborî neliniștit subt pilaștrii de marmură, strânse pe trupu-i uscat haina neagră, ferindu-se de atingerea robilor și intră călăuzit de Constantin. După ce străbătu săli, ieși într-o grădină interioară. Văzu oameni cu obrazurile măslinii, înveșmântați în alb. I se închinară, lăsându-l să treacă. În fund, subt platani, se deschideau ganguri negre.

Slujitorul se opri.

— Prea sfințite părinte, mormăi el, de aici nu mi-i îngăduit să trec

mai departe. Intră sfinția ta pe această ușă. Stăpânul meu va ști îndată cine vine. Dacă nu dă semn și nu răspunde, eu mă aflu aici, la porunca prea sfinției tale.

Episcopul intră, nu fără oarecare sfială. Era în această curte veche a egiptenilor o liniște care nici nu putea fi bănuită de trecătorii prin ulițele apropiate. Un cocor ieși din gang și trecu pe pajiștea grădinii, la havuzul din mijloc.

După ce făcu câțiva pași în ceea ce i se părea întunecime, preasfințitul Platon găsi un loc rotund unde curgea o lumină slabă de deasupra, prin acoperișul de sticlă verde. Pe ziduri erau hieroglife și zugrăveli. Unele îi erau cunoscute, din învățăturile aceluia timp.

Cunoscuse, deasupra unei uși scunde, între două colonne subțiri, ochiul lui Dumnezeu, între raze și în litera sacră numită Deltha.

O altă ușă mai îngustă, cu canat de cedru, se deschise fără zgomot alături.

În cadrul ei, părintele episcop cunoscuse pe Kesarion. Se duse către el. Străinul îi făcu loc, fără de nici un cuvânt.

Părintele Platon se găsi într-o chilie cu pereții lucii, c-un pat sărac și c-un scaun, cu două ferestre înguste așezate sus, primind lumină din cerul albastru. Era o carceră de osândit.

Episcopul se înfricoșă, crescându-și ochii rotunzi.

— Mi-i îngăduit oare să vorbesc și să te întreb? șopti el.

Prietinul lui era slăbit, cu pleoapele obosite; dar privirile-i luceau de foc lăuntric.

— Părinte, sunt bucuros c-ai venit, zise Breb. Astăzi mi se isprăvește singurătatea.

— După cât înțeleg, ajunezi de nouă zile, se miră părintele Platon. De ce ți-ai hotărât asemenea pedeapsă?

— O, părinte și prietine, nu e pedeapsă. Am stat cu mine însumi, trudindu-mă să dezleg întrebările fără de răspuns. E nevoie pentru

asta de tăcere, singurătate și concentrare. Desfăcându-mă de tot ce atârnă și întunecă, m-am dus să văd. Orbul care-și pipăie drumul morții a lovit cu gheara pe ființa curată care-l însoțea. Isaurianul face parte din acele vietăți în care întârzie formele fără conștiință. S-ar fi cuvenit copilei doamnei Teosva alt destin.

— Prin urmare e adevărat? Nu mai poate fi nici o îndoială?

— Nu mai este nici o îndoială.

— Deci îl lovește blăstămul bătrânilor Isaurieni? Ucide și zdrobește. Mâni se va ridica și acesta împotriva sfintelor icoane.

Breb privi țintă pe bătrân și zâmbi ușor. Stătu tăcut până ce monahul își simți sângele bătând în tâmple. Zidurile lucii se umbriră. Ferestrele de sus se albăstriră.

— Am să-ți împărtășesc o taină, părinte, zise Breb, urmând a-l privi stăruitor. La întrebarea care scurmă în mine ca un vierme, știu că nu este răspuns. De ce suferă nevinovatul noi nu putem cunoaște în timpul nostru mărginit. Dar știu cine a tulburat mintea Isaurianului și cine i-a întărit brațul. A căzut Alexie, au fost loviți kezarii, e strivită împărătița Maria, se vor zvârcoli în sângele lor trupele armeniace care se scoală pentru Moseles; vor veni sfinții episcopi să-i blesteme și vor fi păliți peste gură; toate se vor face, ca să se bucure noroadele când îi va fi sosit pieirea. Toate acestea le face lupoaica.

— Nu înțeleg bine, șopti părintele Platon. Nu înțeleg de ce.

— Părinte și prietine, zise Breb, scoală-te de aici dacă socoți că trebuie și du-te la Augusteon, cerând Doamnei Împărătese a lumii să ți se mărturisească.

— Pot îndrăzni să-i cer? Mă cheamă pentru asta când are bunăvoință.

Kesarion privi un răstimp țintă pe episcop.

— Bine, dacă nu te duci domnia-ta acolo, va veni ea aici, hotărî el, c-o voce care i se părea părintelui Platon că sună de departe.

Binevoiește, sfinte părinte, a cunoaște foamea în veci neistovită. Ca să se îndestuleze de zădărnicia mării, Doamna Irina împinge lângă abis pe fiul ei. Acum vei înțelege de ce i-a pus alături o soție aleasă de puterile divine. Ca nelegiuirea lui de astăzi să se arate mai înfricoșată.

Glasul egipteanului păru a se cufunda în pământ. Se făcu întuneric deplin. Preasfințitul Platon văzu în fața lui pe mărita Împărăteasă. Era în scaunul ei de aur, într-o strălucire. Îi scânteiau pietrele nestimate și-i fremătau nările. O întrebă, fără glas și fără vorbe lămurite, numai cu sufletul.

— O, părinte, îi șopti Breb, după ce vedenia se stânse, eu am fost solul care am adus o floare curată și am aruncat-o într-o volbură prihănită.

Cuviosul părinte Platon se cutremură de acel glas: îl pipăi prin întunecime, căutându-l cu teamă, ca și cum omul nu mai era acolo, și numai glasul acela de durere rămăsese în locul lui, ca o ființă de sine stătătoare.

CAPITOLUL XV

În care, celor fericiți și nefericiți li se încheie timpul

Când cei doi prietini ajunseră la casa bătrânului Filaret, găsiră împrejmuirea înțesată de cerșetori care se jeluiau cu glas mare. Se atârnavă de zăplazuri, se îmbulzeau la poartă, călcându-se și încălecându-se. Slujitorii îi puteau cu greu stăpâni. Toți voiau să

străbată la bunul lor părinte și ocrotitor, ca să-i vadă că sufăr pentru nenorocirea ce i se întâmplase.. La o jelanie așa de trudnică și la atâtea lacrimi s-ar fi convenit numaidecât jtnicerului și pivnicerului să înțeleagă ce au de făcut, aducând năpăstuiților lumii cele de mâncare și cele de băutură, căci cu aceasta se îndeletnicesc oamenii nu numai la bucurie, ci și la întristare.

Spătarul Ioan pusese și el sprijin slujitorilor pe cei doi candidați care-l întovărășeau. Oștenii trăsese săbiile, punându-le în gâtul celor care veneau pe picioare. Pe cei care se târau pe pământ îi loveau cu gambierele lor de fier.

Prin atâta calicime era greu de răzbit. Părintele Platon și Breb se opriră privind. Ologii răcneau mai tare, blăstămând și amenințând cu război. Dar, la vederea egipteanului, învâlmășeala și încleștarea se potoliră. Acest egiptean avea obicei să întindă slujitorului său cel uriaș o pungă în care erau bani de aramă. Slujitorul dădea fiecăruia dreptul său, dacă se rânduiau toți trecând în liniște, fără să atingă haina albă a stăpânului. Astfel se deschise loc atâta timp cât cei doi oaspeți trecură.

În pridvor se adunaseră într-un colț femeile tinere, în straie cernite. Cum veni părintele Platon cătră ele, începură a se tângui, lepădând lacrimi pe mâna pe care o sărutau.

În cea dintâi odaie stăteau câțiva bărbați și monahi. Se uitau pe fereastra deschisă în grădina cu trandafirii înfloriți. Cătră ei trecură roabe cu băuturi răcoritoare.

Pe cuviosul Filaret îl găsiră singur, lângă doamna Teosva. Un cuvios călugăr citea lângă o făclie de ceară. Bătrâna sta întinsă pe un divan scund așternut cu covoare de purpură. Avea ochii închiși, obrazul încă întristat, mâinile legate pe piept cu fir de matasă. Pe aceste mâini mici cu degete subțiri, lucea o cruce de aur și un ban nou din același metal, pentru plata vămii la vadul celeilalte vieți.

Bătrânul nu era întristat. Fața-i frumoasă încununată cu păr alb

era numai puținel nedumerită. Se închină cătră prietinii săi, îi cuprinse de câte o mână, aducându-i cătră tovarășa vieții sale. Ar fi vrut el însuși să ceară o deslușire.

— Acuma ce fac eu? își descleștă el glasul. Doamna mea mă lasă...

Monahul cel bătrân își întrerupse cetirea.

— Pân-acuma n-a grăit nici un cuvânt, șopti el cătră episcop.

Bătu metanie, sărută mâna părintelui Platon și se întoarse lângă făclie și lângă carte.

Kir Filaret îl urmări cu ochii, fără să-l înțeleagă ce-a spus.

— Ce fac eu? întrebă el iar pe oaspeți.

Apoi se feri, privindu-i cu luare-aminte.

Preasfințitul episcop salută pe moartă și rămase la căpătâiul ei, cu ochii pe jumătate închiși, șoptind o rugăciune pentru sufletul care trecea la judecată. Breb se opri în partea cealaltă, la picioare, ca să poată privi drept pe zeița adormită.

— Doamnă, o întrebă el, fără a-și mișca buzele, înainte de această călătorie ai văzut pe copilă?

Obrazul bătrânei păru a se umbri. N-o văzuse.

Părintele Platon se întoarse cătră kir Filaret.

— Cum s-a întâmplat? Ce-a fost? întrebă el.

Bătrânul ridică din umeri.

— Am stat amândoi de vorbă ieri după-amiază, zise el. Ne-am adus aminte de Amnia. Ei îi părea rău după acel loc și după acel timp. Am poftit un pahar de vin. Cum îi era obiceiul, n-a dat poruncă unei roabe. S-a dus singură să mi-l aducă. A venit, mi-a pus paharul pe masă. După aceea a șoptit: „Domnul meu, doresc să mă duc la copila noastră“. A vorbit iar: „Domnul meu, sunt slabă, n-am să mă pot duce; trebuie să vie ea la mine“. N-am avut când bea vinul. I-au crescut ochii în cap, a suspinat, mi-a făcut semn ca și cum m-ar fi respins, și și-a plecat fruntea. Asta a fost. De ce m-a respins?

— Prea cinstate kir Filaret, grăi Breb, nu te-a respins. Ți-a cerut să te duci unde-i era gândul.

— Într-adevăr, așa trebuie să fie. Eu n-am înțeles. Am trimis răspuns la Împărăție. Văd că până acuma Împărăția noastră n-a venit.

Oaspeții tăcură.

— Kir Filaret, vorbi străinul, n-au întâmpinat-o cumva slujitori pe doamna Teosva când a plecat de lângă domnia-ta? Nu i-au vorbit? Nu i-au adus carte?

— Într-adevăr, se miră bătrânul, au fost sosit în pripă două femei. Au spus un cuvânt și s-au dus. Atunci doamna mea Teosva mi-a adus paharul, înfățișându-mi-l. Nu-i tremura mâna. Dar pe urmă a căzut și nu s-a mai ridicat.

Prin ferestre pătrundeau miresele grădinii, adiind peste pleoapele închise ale adormitei.

Genele lipite n-aveau să se mai desfacă; ochii n-aveau să mai privească lumea aceasta. Din îndelungă suferință și puțină bucurie, bătrâna trecuse în limanul cel fără de vifor și-n lumina cea fără de amurg. Kir Filaret asculta aceste vorbe de mângâiere murmurate de preasfințitul Platon și se bucura că doamna sa va fi bine primită la scaunul Împărăției de sus. Breb urma să privească neclintit acei ochi acoperiți în care se sleiseră imagini de durere și cea gură cu buzele strânse amar.

— Doamnă, îi zise el, du-te fără a mai întoarce fruntea. Scuturând de pe noi pulberea și amintirile, vom veni și noi acolo cândva, ca să înflorim.

Cu mireasma grădinii, venea de-afară și larma slujitorilor și a sărmanilor.

— Ei știi că trebuie să-i ospătez și să le dau tot ce am, zâmbi cuviosul amnian. Într-adevăr, trebuie să-mi pun și eu toate în rânduială, pentru călătorie. Prea sfințite părinte Platon, spune-mi ce

poruncești să fac?

— Se cuvine, răspunse episcopul, ca acest trup să fie dus la mănăstirea de fecioare Rodolfia. Acolo îi vom face privegherile și-i vom pregăti boltă pentru odihnă. Domnia-ta rămâi aici, ca să primești mângâiere de la copii și nepoți.

Bătrânul privi în juru-i și văzu pe Calist.

— Să-mi aduci aici aurul meu, porunci el, și straietele. Spune la cuhnii să se facă masă de pomenire. Doamna noastră pleacă.

Servul se închină și ieși ca să îndeplinească poruncile. Bătrânul veni lângă episcop.

— Îngăduie-mi, o, prea sfințite, se rugă el, să zăbovesc aici, cât robii vor purta nășălia la mănăstire. Trebuie să plătesc datoriile care le mai am. După aceea vin și eu la tovarășa vieții mele.

Bătrânul se retrase cu zâmbetul lui de nedumerire, părând vesel celor care-l vedeau. Îndată se simți că slujitorii au slobozit porțile. Monahii veniră să cădelnițeze trupul și să-l ridice. Roabele căzură la pământ, bocind. Femeile tinere din pridvor, care semănau cu bunica de la Tevriz și cu doamna Teosva, suspinară, apoi țipară ascuțit cu glasuri de păunițe.

— Copile și primăveri, zâmbi cătră ele bătrânul amnian, nu plângeți prea tare, ca să nu vă întunecați frumusețile. Maica voastră se duce într-un loc mai încântat decât acesta.

Cătră sară, la mănăstirea de fecioare Rodolfia, lângă Poarta de Aur, sosi veste că la Împărăție s-a aflat despre trecerea din viață a Doamnei Teosva și se vor rânduie pentru ea privegheri în toate locașurile dumnezeiești. Vor suna clopotele. Vor veni patricii și dregătorii să se plece la racla ei. Dacă Împărătița Maria se va putea scula din suferința pe care o are, va veni și ea. Ar veni însăși prea mărita și prea buna Împărăteasă Irina, dar are treburi multe și sfaturi grele. Căci Constantin-Împărat chiar a doua zi trebuie să-și puie zalele și să încalece. A dat poruncă să se adune oști pe celalalt

țärm. A repezit vești la toți strategii din Asia să-i iasă întru întâmpinare, căci se duce asupra Armeniei, ca să zdrobească și să macine în sânge pe mercenarii care s-au răzvrătit pentru Alexie polemarhul.

Noaptea, între zidurile mănăstioarei, s-a făcut mare priveghi. Monahiile fecioare au venit prin întunerice de la chiliile lor, cu făclii, luminând florile grădinii. Porțile au stat deschise pentru cuvioșii creștini. Subt naosul sfintei biserici s-au înflăcărat toate policandrele. Călugărițele au cântat adormitei cântece dulci, pe când vlădici cu mitre și cârje slujeau.

De la femeile venite din afară de ziduri, monahiile au aflat cum că Isaurianul ar fi dat poruncă hadâmbilor de la Halki să închidă toate ușile palatului. Slobod îi este oricui să intre acolo; nimene n-are voie să iasă.

— O, fiul meu, i-ar fi spus și l-ar fi rugat Doamna Irina, n-ai auzit ce s-a vestit? Lasă pe Împărătiță să se ducă la Rodolfia, să se închine bătrânei Teosva.

— Nu se poate! ar fi strigat Constantin. Pun astăzi pe mine cămașa morții; nu vreau să se bucure în lume muierea pe care am alungat-o de lângă mine.

Astfel Împărătiță Maria n-a fost în noaptea aceea la priveghi. Iar cuvioasele monahii lepădau pe lângă făcliile lor blesteme șoptite, împotriva acestui nou Irod. Îl scui-pau ușor în umbră ca pe un demon și se închinau spre sfinții iconostasului.

A doua zi, în Cetate, a fost mare zvon pentru ieșirea Împăratului la război. Varangii s-au alcătuit cu mare strășnicie în juru-i, având pe ei platoșele și zalele și sunând din arme. Carele cele grele au coborât la țärmul Cornului de Aur, ca să fie împinse pe podurile umblătoare. Au bătut clopotele în toate turnurile; soborurile sfintelor mănăstiri au pășit întru întâmpinare, binecuvântând săbiile, și securile, și buzduganele, și sulitele acestor oști și a

celorlalte ce se vor aduna, pentru ca potrivit marelui Domn să cadă în pulbere, cu pieptul străpuns, cu gâtul deschis, cu fălcile sfărâmate. Măselele lor să fie grăunțe pentru ogoarele Armeniei. În tidvele lor să se adune ploi și să-și potolească din ele setea jivinele. Orașenii au stat privind și au ascultat freamătul alaiurilor dincolo pe țărmul Calkedoniei, până ce s-a stâns. Apoi s-au întors la casele lor.

A treia zi, la sfânta mănăstire de fecioare a intrat cuviosul domn Filaret, însoțit de servul său Calist. Monahiile i-au făcut loc sub boltă bisericii, privindu-l cu mirare cum vine cu oarecare veselie și grabă. S-a închinat către sfintele icoane, s-a plecat către ieromonahii care vegheau. A pășit apoi către doamna Teosva. I-a zâmbit privind-o îndelung.

— Vină după mine, Calist, a poruncit el apoi. Să mă duci la cuvioasa igumenă.

Călugărițele i-au călăuzit îndată la odaia oaspeților, așezându-l în jilț. Părea trudit; avea răsuflatul scurt. Cămărășița i-a înfățișat un pahar de vin. Bătrânul și-a ridicat o clipă ochii spre ființa care i-l aducea și a clătinat din cap. A făcut semn să i se înlătore paharul.

— Doresc să vie aici cuvioasa Evlampia, a hotărât el.

Bătrâna igumenă sosi între însoțitoarele sale tinere, care o purtau de subsuori. Petrecându-și cu grabă metaniile de chilimbar între degetele uscate, stăpâna acelu loc se plecă umilită. Era o umbră în hobot negru. Cu toate acestea ochii și limba aveau ascuțime.

— Cu ce pot sluji pe domnul nostru Filaret? întrebă ea. Toate cele de cuviință s-au făcut pentru sora noastră Teosva. I-am făcut zestre de drum; i-am alcătuit podurile și pomenile; așa că va ajunge cu bine în locul cel de dulceață.

— Îți mulțamesc, doamnă, răspunse bătrânul. Am o rugămintă pentru mine.

— Rugămintea domniei tale, kirie Filaret, este pentru noi o

poruncă.

Bătrânul se întoarse către Calist.

— Iată, zise el, servul meu aduce, în această cutie de abanos, aurul care mi-a mai rămas. Te poftesc, doamnă Evlampie, să-l primești dar, pentru Preacurata Fecioară din acest sfânt locaș. Scrieți în pomelnic numele meu și al doamnei mele și dați masă sărmanilor de două ori pe an, la zilele noastre.

— Kirie Filaret, se plecă igumena, vom face întocmai cum poruncești. Vor fi pomeniți la altarul nostru cei care s-au dus și cei rămași.

— Te rog, doamnă Evlampie, să mă primești și pe mine aici. În același mormânt, lângă soața mea Teosva, doresc să fie pus și săracul meu trup.

— Când va sosi timpul, domnule.

— A sosit timpul, suspină bătrânul. Îndată ce am rămas singur în casa noastră, am înțeles că a sosit timpul. Sunt singur, la Amnia.

— Locuința domniei-tale e la Bizanț, kir Filaret.

Bătrânul clătină din cap.

— Locul meu a fost la Amnia. Acum e aici. Vă rog să binevoiți a mă primi. În această sară voi dormi și eu, lângă doamna mea Teosva.

Înainte de a adormi, kir Filaret a poftit să vadă la căpătâiul său pe cei doi prietini. S-au înfățișat deci părintele episcop Platon și străinul. Le-a spus hotărârea lui și ei l-au ascultat fără să se mire. Așezându-se lângă el, Breb i-a cuprins mâna și i-a simțit-o rece între degetele sale. Atunci s-a întors către episcop.

— Prietinel nostru domnul Filaret, a zis el, poruncește să fie adusă aici, în această sară, Împărătița Maria.

Cuviosul părinte Platon s-a ridicat, ca să ducă la Împărăție această poruncă. Astfel a ieșit de la Augusteon învoire ca să se deschidă ușile de la Halki și hadâmbii au purtat cu grabă, în lectica

de purpură, pe Împărătița Maria la mănăstirea Rodolfia.

Sara aceea de mai era liniștită și înaltă. Convoierile de cerșetori care se tânguiseră toată după-amiaza pentru stăpânul lor, acum se alinaseră, retrăgându-se. Slujitorii împărătești închiseră porțile. În chilii era mișcare și monahiile ieșeau iarăși cu lumini. Stelele făcliilor lor descopereau ici și colo masivurile de flori, trezindu-le parcă mireasma. În arhondaric, cuviosul Filaret își plecase fruntea pe umărul stâng, pentru somnul cel din urmă.

Împărătița Maria dăduse un strigăt prelung. Apoi în toată mănăstioara se făcu o tăcere mai mare. Când slujitorii și monahii se grămădiră ca să pregătească pe călător, Breb călăuzi pe Împărătiță prin gang până în foișorul de deasupra grădinii.

Ca și cum nu și-ar fi dat samă că aceasta era cea dintâi întâlnire a lor după lungă dorință, amândoi stătură despărțiți unul de altul, fiecare în întunericul lui. Cerul era fără lună; totuși, după un timp, își văzură întristarea la lumina stelelor. Atmosfera era așa de limpede, încât aurul înălțimii făcea noaptea translucidă.

— Mărită Doamnă, zise Kesarion, Dumnezeu voiește ca acest ceas să fie al plecărilor și al despărțirilor. N-am stat până acum în Bizanț, decât pentru a te vedea.

— Pleci și domnia-ta? întrebă nedumerită Împărătița.

— Precum am spus.

— Atunci de ce ai așteptat până acum? întrebă ea deodată aprig. Ai cunoscut nefericirea mea?

— Fără îndoială, am cunoscut-o.

— Știi că am avut vreo bucurie?

Breb tăcu.

— O, domnule, răspunde-mi, căci m-am deprins a te ști a-toate-cunoscător. Am aflat de la bunica unele lucruri de mirare. În câteva rânduri mi-a adus din partea domniei tale vorbe. Am știut că veghezi asupra mea. Acuma, când rămân cu desăvârșire singură, nu

înțeleg de ce mă părăsești.

— Mărită stăpână, zise egipteanul, pot îndrăzni să-ți iau mâna?

Tânăra împărăteasă întinse dreapta. Cutremurându-se deodată ca de spaimă, își plecă obrazul, sărutând degetele care i-o cuprindeau. Străinul o domoli, apăsându-și palma stângă pe fruntea ei.

— Mărită stăpână, vorbi el cu voce moale, nefericirea nu ți-a adus-o purtarea Împăratului, ci iubirea mea.

— E adevărat? țipă înăbușit Maria.

— E adevărat.

Ea îl cuprinse strâns, plângând.

— E adevărat, îi zise el iar, cu blândeță. Însă drumurile noastre în această lume trebuie să se desfacă aici. O împărăteasă, când își pierde soțul așa cum s-a întâmplat cu Măria Ta, pune vâl negru și se duce la Insula Principilor. Viața Măriei Tale nu poate avea rânduiala obișnuită a oamenilor celorlalți. Asemeni, asupra mea stă o putere care nu-mi îngăduie să rup legămintele ce-am făcut.

Împărătița se retrase, ridicându-și brațele la frunte.

— Vai mie, suspină ea. E adevărat deci că ai stat în templele egiptenilor?

— Într-adevăr, acolo am cunoscut lumina. Aflarea acestui lucru, Mărită Doamnă, nu trebuie să-ți aducă mâhnire. Iată, ne vom despărți. Se va întâmpla mai mult decât atât, când se va desface și amăgirea care se numește trup. Dar ceea ce e între noi acum, lămurit în foc, e o creangă de aur care va luci în sine, în afară de timp.

Împărătița veni și-și plecă fruntea pe umărul egipteanului.

CAPITOLUL XVI

Carte de la Sakkoudion

„Prea luminate Stăpâne, îi scria cuviosul Teodor de la Sakkoudion, în 797, lui Kesarion Breb; după porunca pe care ai lăsat-o, am ținut aici, la noi, pe servul domniei-tale Constantin; iar acum, sosind ora hotărâtă, ți-l trimitem cu această carte. Întorcându-te în țara domniei-tale, Domnul Dumnezeu a binevoit, poate, să te ocrotească într-un liman de liniște; la noi însă a urmat a băntui viforul. Din durerea noastră am cugetat ades la domnia ta; ți-am pomenit învățăturile și ne-am simțit mai puțin slabi.

Află deci, stăpâne, că cel ce a răsplătit rele pentru bune a trecut cu oștile lui în Armenia, împresurând taberile credincioase lui Alexie Moseles. Calul său cel alb a umblat în sânge până la genunchi. Oamenii de rând au fost tăiați cu săbiile și bătuți cu buzduganele, iar pe mai-marii lor i-au legat varangii de cozile cămiloror, rupându-i în patru. Muierile și pruncii vinovaților au fost împinși în pustie, ca să piară de sete și să-i sfâșie fiarele. Astfel, nemaiauzindu-se în acele locuri nici un glas, Împăratul s-a grăbit cătră scaunul său. După cum s-a scris, inima nebunului a intrat în casa veseliei; iar inima înțelepților a stat în casa plângerii. Isaurianul a dat poruncă scrisă, cum că leapădă pe soția sa; și a poftit să arate lumii pe Teodota, poruncind să i se închine cu bucurie toată suflarea de la Bizanț. Atunci s-a sculat preasfințitul nostru părinte Platon și a intrat în Cetate, găzduind, cum îi era obiceiul, la mănăstirea Sfântului Pantelimon. Am ajuns într-o duminică dimineața, la sfânta liturghie. Prea sfinția-sa a intrat la slujbă și suindu-se în amvon a rostit cel dintâi cuvânt pentru purtarea necuviincioasă a

Isaurianului, începând omilia sa cu acele vorbe drepte: *Vai celui ce zice bunului că este rău și răului că este bun!*

În curgerea acelei săptămâni, Împărătița Maria a fost ridicată de la Halki ca o muiere de rând și dusă la Prinkipo. Mulți cetățeni și monahi aflaseră în taină de acest surghiun și s-au strâns la malul mării ridicând glasuri și plângeri. A venit și părintele nostru, înălțând brațul și binecuvântând-o. Măria Sa era în strai negru și cu hobot. Înainte de a trece în corabie, a îngenunchiat și și-a plecat fruntea cătră prea sfințitul episcop. Iar părintele nostru a mângâiat-o cu vorbe potrivite.

— Prea sfințite părinte, a zis Măria Sa suspinând, am înțeles că e mai bună ziua morții decât ziua nașterii.

— Mărită Doamnă, i-a răspuns părintele Platon, Împărăția divină nu e mâncare și băutură, ci dreptate, pace și bucurie întru spirit. Acolo dreptul ca finicul va înflori. Aflați, noroadelor, s-a întors după aceea sfinția-sa cătră mulțime, că nu sunt vinovați acești oșteni și acești eunuci pentru ocară Împărătiței și rușinarea nevinovăției. Răspundere la dreptul județ trebuie să aibă cel ce se desfrânează, cel care-și zidește casa sa cu nedreptate, cel care, urând pe tovarășul său legiuit, se dovedește a fi ucigaș; cel care ia în deșert legea, jignind pe Domnul vieții și al morții. Într-adevăr cărțile noastre ne poruncesc a nu blăstăma pe Împăratul și a nu bârfi pe mai-marele poporului; dar însuși numele nelegiuitului moștenește ocară și rușine; blăstămul iconoclaștilor este asupra sa.

Auzind aceste vorbe înfricoșate, noroadele s-au cutremurat și s-au răzvrătit. Ridicând pe preasfințitul părinte, i-au făcut alai și l-au dus la Împărăție. Având încă lacrimi pe barbă, părintele episcop a intrat și străjerii l-au lăsat, temându-se de el. Acolo a strigat Isaurianului: *O, Împărate, carnea și sângele tău nu vor putea să moștenească Împărăția lui Dumnezeu; ci vor putrezi întru scârnavia de jos!*

Au ieșit dregători de la Augusteon înconjurându-l și potolindu-l, iar slăvita Împărăteasă Irina s-a mâhnit prea mult. Oștenii au ieșit în mulțime poruncindu-i să se împrăștie. Slujitorii de la Augusteon au ocrotit pe părintele nostru și l-au călăuzit până la Cornul de Aur, vârandu-l în triera cea mică a Doamnei Irina Împărăteasa. Ne-am strâns și noi acolo, în jurul lui; iar noroadele au venit la țarm cu larmă; și a mers zvon la sfintele mănăstiri, sunându-se clopotele. Astfel s-a stârnit zaveră în Cetate pentru un bătrân slab. Marinarii, închinându-i-se, au ridicat pânzele și am ieșit în Propontida.

Când am ajuns în drept cu Prinkipo, preasfințitul a ieșit pe punte, binecuvântând locul. Acolo este, precum știi, o sfântă mănăstire a Preacuratei Fecioare; și zidul acestei sfinte mănăstiri ajunge la marea, încât îl bat talazurile. Iar deasupra mării este foișor. Apropiindu-ne, după porunca preasfințitului, am cunoscut pe Împărățița noastră, între cuvioasele monahii. Părintele nostru episcop a binecuvântat plângând.

O, învățătorule, îmi aduc aminte de vorbele pe care le-ai spus acestui umilit discipol al domniei-tale, când ai fost în petrecere la sfânta noastră mănăstire. Pre Dumnezeu nimene nu l-a văzut niciodinioară, scrie evanghelistul nostru Ioan. Într-adevăr, mi-ai întors domnia-ta cuvânt, căci Dumnezeu nu este zoomorfic. Și ai mai adăogit că vorbele meșteșugite nu pot înlocui substanța, adică fapta bună. Preasfințitul nostru Platon cunoaște acum lumina și depune judecății lui Dumnezeu faptele lui.

Constantin Isaurianul a socotit de cuviință să vie după o vreme la apele doftoricești de la Prusa în Bitinia noastră. Așezându-se acolo cu curtea și cu oștenii săi, se ducea în plimbări desfătate pe coasta muntelui celui mare Olimp. Apoi trecând printre dumbrăvi și ape încântate, a îndrăznit a veni până la Sakkoudion, ca să împlânzească pe părintele nostru episcopul. Asta a fost în vara anului mântuirii 796. A poposit la porți, a trimis daruri și a poftit găzduire.

Preasfințitul Platon a poruncit să nu se tragă zăvoarele. Astfel Isaurianul s-a retras cu rușine, dar s-a întors iarăși, după puține zile.

— Prea puternicul Domn și stăpân al lumii pofteste intrare, ca să se închine în sfânta biserică a mănăstirii! au strigat pristavii la porți.

Porțile au stat încuiate, până ce a sosit alaiul Împărăției. Cum s-a oprit alaiul, a ieșit în firida turnului intrării părintele nostru episcopul, poruncind Isaurianului să plece din acele locuri curate și să se întoarne în domnia lui adevărată, unde cântă muzicile, curg vinurile și se destrăbălează hetairele și copilandrii persieni. Atunci s-a întâmplat acel lucru care nu era greu să-l bănuiesc. Din rugăciunea și umilința lui, Isaurianul s-a sculat spumând și a dat poruncă varangilor. Dindărăt au sosit carele cu unelte de război; șazeci de slujitori au ridicat la porți berbecelul și au început a bate. Curând au intrat în biserică săbiile și sulitele. La chilii s-a pus foc. Pivnițele au fost sparte și butoaiele sfredelite. Oștenii au târât de barbă pe preasfințitul nostru părinte la picioarele Împăratului. Astfel și-a dat duhul acest bătrân sfânt.

Noi suntem de ieri și umbră pe pământ e viața noastră. Mă grăbesc a sfârși această epistolă, căci la noapte se poate ridica un vânt de cătră Marea.

Viermii care stau în fapte ca-n flori, cum spuneai domnia-ta, au dovedit și de data aceasta înțelepciunea Celui etern. N-a trecut decât un an de la adormirea prea sfințitului, adică atât cât trebuie ciclului ca să se încheie, și la Bizanț s-a iscat tulburare și vâlvă. Sfetnicii slăvitei Împărătese, Stavrikie și Eftihie, au stat multe nopți frunte lângă frunte ca să se sfătuiască. Au dăruit varangilor și maglabiților și șolarilor atâtea sigle câte trebuiau ca dragostea lor pentru Constantin să se împuțineze. Cuvioșii părinți din sfintele mănăstiri s-au rugat atâtea pentru hotărârile cele bune ale Despinei, încât toate au fost gata când cea din urmă picătură a curs din clepsidră. Într-o dimineață, străjile s-au dat în laturi, mușii au intrat în sala păunilor

la Dafne și au luat din pat de lângă Teodota pe Isaurian. L-au purtat în fața judecătorilor lui, în Triclinion, unde au găsit tăcere. Împărăteasa era în genunchi, la icoane. Stavrikie l-a privit pe stăpânul său numai o clipă, îndată au pătruns din cămarile dinlăuntru oameni pricepuți având în mijlocul lor pe gâdea cu strai roș. I-au dat sculele, pe când mușii răsturnau și încleștau pe Isaurian. Răcnetul orbitului a izbucnit întocmai ca și al lui Alexie. Doamna Irina și-a astupat urechile. Slujitorii au ridicat zdreanța și au târât-o la Dafne.

Acum patru zile, la sărbătoarea Sfintei Adormiri, după ce am aflat de această osândă a Isaurianului, am călătorit cu bine la Prinkipo și m-am închinat cuvioasei noastre surori Doamna Maria. I-am spus cuvintele pe care mi le-ai poruncit. Ea și-a plecat fruntea și a plâns. N-am așteptat nici un răspuns și m-am retras.“

CAPITOLUL XVII

Floarea de gheață

În anul acela, 136 din al cincilea ciclu, Kesarion trebuia să treacă în singurătățile muntelui ascuns, după porunca bătrânului. De când sosise din Răsărit, se înfățișase în fiecare an de câte două ori acolo sus și dăduse samă de toate câte văzuse. Asupra acelor fapte amândoi rămâneau în sfat și judecată cât se adunau, apoi iar le lăsau, dând cugetului timp să le clocească. Astfel, ca din niște ouă tainice, nășteau în pustia muntelui fantasme asupra cărora bătrânul

sta cu privirile ațintite.

Egipteanul, după porecla lui cea nouă, era din neamul oamenilor bălani de subț muntele Om. Șase frați ai lui se aflau stăpâni ai turmelor din acele locuri, având subț ascultarea lor ciobani și argați. Pe plaiul care se chema Casele, aveau așezări durate din bârne, unde stăteau muierile și copiii. Slujitorii, lângă staule și grajduri, trăiau în colibe după rânduiala muntenilor. Unele turme ajungeau la sfârșitul toamnei, pentru iernatic, în stufurile și grindurile Istrului. Și stăpânii și slujitorii umblau până acolo pe drumuri cunoscute, prin marginea apelor, având bună înțelegere cu varvarii de la câmpie și plătindu-le dajdie. Deci Brebii făcură adunare a neamului lor la mijlocul lunei lui septemvrie, pentru despărțirea de Egiptean. Se ducea acum într-o călătorie fără întoarcere. Nepoții și cumnatele i se închinară ca unui străin, întristându-se, iar bărbații îi sărutară amândouă mâinile, ca unuia care se suia cătră singurătățile lui Dumnezeu.

Subț măgura din capătul satului, era țintirimul. Kesarion se duse să îngenuncheze acolo, dând samă morților de rânduiala poruncită. În neamul Brebilor era datină ca feciorul cel mai mare să fie jertfit lui Dumnezeu. Al doilea urma în datoriile lumești. De când se ținea minte se urmase astfel și Cel veșnic îi răsplătise cu toate darurile vieții. Cei rămași creșteau întru vârtute și bogăție, pletoși și mari, bătând război cu lotrii și cu urșii; cei despărțiți se subțiau și se albeau veghind și cercetând intrări la porțile necunoscutului. Cei bogați și puternici disprețuiau puțin pe acești monahi lepădați pustiurilor; uneori însă se temeau de ei și li se închinau, mai ales când aceștia cunoșteau descântece și doftorii nu atât pentru oameni, cât pentru turme.

Deci Breb se ridică de la morminte și veni cătră sat. Femeile îl priveau de departe cum se apropie prin soarele de toamnă, cu capul gol, părând a avea la tâmple coame de lumină.

Constantin aduse caii de călărie și de poveri.

— Luminat Doamne, zise el, dobitoacele acestea ne vor purta bine, precât nădăjduiesc. S-ar fi convenit însă să avem aici pe asinul nostru de la Sakkoudion. După ce te-aș fi dus până unde mi-i îngăduit, m-aș fi întors cu el înapoi. Aveam tovarăș cu care să mă sfătuiesc. I-aș fi lăsat zurgălăii și s-ar fi veselit cu doamnele și cu pruncii, povestindu-le întâmplări de pe unde am fost noi.

Egipteanul zâmbi. Doamnele și copiii se mirară din nou, deși aveau știință de multe din isprăvile și năzdrăvăniile lui Santabarenos.

Slujitorii templului din fundul plaiului de subt țănc veniră să îngenuncheze. Domnul lor le atinse cu dreapta fruntea, ridicându-i și îmbrățișându-i.

Călătorii porniră în lungul costișei spre miazănoapte, prin aurul dimineții. Breb umbla înainte; Constantin după el, cu caii ceilalți legați unii de cozile altora. De o parte și de alta a potecii se învăluiau pădurile. Pe margini de pâraie atârnavă perdele de mesteceni îngălbeniți; pe vâlcele se înșirau cireși sălbatici cu frunzele în culoarea arămii; cea dintâi brumă dăduse alte fețe și alt zvon codrului. Era în toate o mâhnire dulce, pe care ascetul o primea până în fundul sufletului.

— Spune-mi, Constantine, vorbi Kesarion, întorcând barba-i înflorită argintiu, dacă nu ți-a rămas nimica la Bizanț. Te-aud oftând și murmurând singur.

— Stăpâne, răspunse slujitorul, nu pot tăgădui, căci m-aș face vinovat înaintea lui Dumnezeu. Dacă binevoiești a-mi da slobozenie, precum e rânduiala, eu m-aș întoarce acolo și aș intra la ascultare la Sfântul Pantelimon. Drag mi-i s-aud clopotele, și-mi place vinul pe care-l au cuvioșii părinți.

— Nu socotești că ți-a veni vremea să-ți iai soție?

— Bun e și asta, stăpâne. După ce mă satur de altele. Dar

grecoaiacele grăiesc prea mult.

— Poate te însori c-o munteancă de la noi.

— Iaca la asta nu m-am gândit. Nici muierile de aici nu grăiesc mai puțin. Dacă măria-ta poruncești să stau, oi căuta o munteancă de aici, care a fi mai grasă și mai frumoasă. Dacă e nevoie să mai aduc o epistolă, mă duc acolo.

Kesarion tăcu, jignit și pedepsit de slăbiciunea pe care o arătase, adresându-se servului său. Repezi o privire aprigă spre Constantin. Îi văzu zâmbind fără nici o viclenie.

— Dac-aș aduce niște călugări de-acolo, își urmă socotelile servul, ca să alcătuim aicea o sfântă mănăstire, se supără preoții noștri cei vechi și mă blastămă. Eu zic că tot mai bine-i să caut o munteancă. Fiecare la ale sale. Precât văd, și cocoarele acelea care s-aud pe sus se întorc în locul lor, la țara Egiptului.

— Cred că te înșeli, Constantine. Dumnezeu a rânduit acestor paseri hrană acolo numai în vremea iernii. Dar locul lor de baștină e aici.

— Nici la asta nu m-am gândit, se învoi Constantin. Egiptenii n-au iarnă, așa că noi suntem mai vrednici și mai bogați decât dânșii.

Breb se întoarse la gândurile lui. În înălțime, urmau a chema paserile călătoare, vâslind cătră Prinkipo.

Drumul ducea pe costișă și cătră miezul noptii, îndelung, între prăpăstii și tăceri, subt cerul curat. La cel dintâi popas, veniră cătră ei ca să-i vadă de-aproape, de pe vârfuri de brăduți, paseri cu ochi schimbători și veveriți. Constantin nu se miră prea mult auzind pe stăpânul său că vorbește cu ele. În poieni joase se auzeau mugete de cerbi, unele subțiri, altele adânci și groase ca niște tunete.

— Cei cu optsprezece crengi în coarne poruncesc tinerilor să fugă din preajma ciutelor... cugetă cu glas Constantin.

— Dumnezeu se vădește în glasul nourilor și al cerbilor, încuviință Kesarion zâmbind; precum și în alte glasuri ale muntelui.

În râpă, sub bunget negru, scheunară într-adevăr lupani, apoi tăcură deodată, căci lupoaica cea bătrână clămpănise asupra lor, învățându-i că vânătorii trebuie să păstreze tăcere. În azur strigară cu mirare pajuri.

Umblară astfel de la izvor la izvor toată după-amiaza. Înspre sară se auziră în văi tulnice. Coborâră într-acolo, la un sălaș de oieri.

A doua zi sună în brădeturi vânt de la miazănoapte. După ce primi închinarea stăpânilor locului, Egipteanul își strânse în cătărâmi straiul alb și-și îndesă pe tâmple comanacul de pâslă. Trase pe mânici sarica și se încinse a doua oară. Își trecu pe după grumaz gluga și, după ce încalecă, își apăsă barba în piept. Îl înțepa în ochi suflare rece. Zarea dinainte-i era vânăată, amestecată cu neguri.

— Ieri s-au arătat semne de toamnă lungă, ziceau ciobanii.

— E adevărat, le răspunse Kesarion, însă cucoarele fugeau de vifor. Astăzi să coborâți oile mai devreme.

Ei clătiră din cap neîncredători. Călătorii umblară destul de bine împotriva vântului până la amiază. Apoi deodată începu a-i șfichiui lapoviță. Drumul se înclină în albia apei care se cheamă Olt. Stăpânul porunci popas cu două ceasuri înaintea amurgitului. După ce caii se hodiniră și mâncară grăunțe, Constantin văzu, nu cu puțină mirare, că vorbele ciobanilor se adeveresc. Zloata stătu; deci nu înțelese de ce Domnul său poruncește drum pe întuneric. Bătea același vânt. Urmau calea pe lângă lucirea apei. Între nouri învălmășiți, se arăta din când în când luna. Astfel ajunseră la popasul de la Aluniș, unde cunoșteau case de prietini.

Era cătră miezul nopții. Lucirea lunei se stânsese.

— După ce intrăm la adăpost, să scoți tarnițele de pe cai, porunci stăpânul. Aicea facem popas lung.

Cât stătu sub colibă, ridicând din când în când fruntea și cercetând viscolul de-afară, slujitorul se nevoia să afle care au fost vorbele stăpânului său pentru a opri vifornița și pentru a-i da

drumul. Că-i spuseră cocoarele, ori vulturii, ori cerbii ce se va întâmpla, nu putea fi nici o îndoială. Oamenii de rând nu cunosc glasul paserilor și al dobitoacelor, pe când aleșii anumiți ai lui Dumnezeu află toate și știu să oprească și să sloboadă stihiile.

În ziua a patra părăsiră albia apei și se suiră prin viscolituri pe obcina muntelui. Acolo ascetul se opri, cercetând văile și codrii. Dădu hotărâre omăturilor să curgă la râpă. Soarele se arată și puhoaiile porniră în salturi la vale, ca niște harmasari de spumă. Sara, la popasul din urmă, găsiră tovarăși. Slujitorul coborî o parte din poveri și-și adună caii. Se supuse cu fruntea la genunchii domnului său și-l pofti să-i întindă mâinile ca să i le sărute. Apoi îndrăznind a-i mărturisi că hotărârea lui din urmă este să-și caute soție în satele oierilor, se retrase cătră focul celorlalți servi, în vale.

Kesarion, cu șase tovarăși monahi, sui a doua zi cătră coloana de fum de la peșteră. Însoțitorii săi depuseră poverile. Ucenicii se închină Egipteanului și-l călăuziră sub bolta de stâncă, unde băteau lucirile depărtate ale focului. Bătrânul îl aștepta în preajma altarului. Era slăbit și căzut în scaunul de piatră. Primi cu bucurie pe urmașul său, pipăindu-i fruntea.

— O, fiul meu, îi zise el, a sosit timpul.

Kesarion îngenunche.

Cuvintele și mărturisirile acestor jertfe întru spirit nu le-a putut auzi decât tăcerea peșterii. Candela bătrânului mai luci atât cât era necesar Egipteanului să-i afle prorocirea asupra neamurilor acestui pământ. Căci, precât vedea el, avea să vie asupra lor din răsărit duh de destrăbălare și spaimă.

Decheneul cel nou ieși din peșteră cătră al șaptelea ceas al zilei. Purta la gât, pe straiul lui alb, semnul de aur care împodobise cincizeci și trei de ani pe bătrân. Monahii lui Zalmoxis, adunați în cursul zilei, i se plecară în genunchi, închinându-și frunțile. El ridică asupra lor brațele, privindu-i cu ochi înghețați și știind că va fi cel

din urmă slujitor al muntelui ascuns.

POSTFAȚĂ

În deceniul de aur al literaturii române - acei ani fecunzi dintre 1930-1940, când apar la noi atâtea opere valoroase câte nu s-au scris în toată literatura anterioară - și opera lui Mihail Sadoveanu cunoaște momentul deplinei maturități (pe care îl anunțase apariția povestirilor din *Hanu Ancuței*, în 1928): acum văd lumina tiparului *Baltagul*, *Creanga de aur*, *Locul unde nu s-a întâmplat nimic*, *Noaptea de Sânziene*, *Frații Jderi*, ca să nu cităm decât pe cele mai cunoscute. Între acestea, *Creanga de aur* strălucește printr-o frumusețe aparte, asemănătoare și totuși deosebită față de alte opere sadoveniene, având un farmec rar pe care îl au doar câteva scrieri literare într-un secol.

Critica s-a oprit mai puțin la ea, incomparabil mai puțin decât la alte pagini din uriașa creație sadoveniană, încât se poate spune că este una dintre acele cărți de penumbră, nealterate încă de zgomotul comentariilor și fără glorie de manual școlar, alături de nu mai puțin tulburătoarele *Noaptea de Sânziene* și *Ostrovul lupilor*.

Sub aparența de roman istoric, *Creanga de aur* este mai mult decât atât: ea este, „după unghiul în care e privită, basm, roman istoric, parabolă, scrisoare persană, sau o poveste de iubire”. (Paul Georgescu). O altă interpretare, originală, vede în *Creanga de aur* „o scriere ermetică, emblematică, realizată printr-un limbaj de semne cu caracter ocult.” (Savin Bratu).

Subscriind acestor interpretări, care constituie puncte de referință deosebit de fertile pentru oricine vrea să pătrundă în universul sadovenian, ne propunem să situăm *Creanga de aur* într-un alt context de idei, și anume sub zodia *mitului*.

Este vorba de un *mit al luminii*, asemănător în multe puncte cu

mitul blagian din *Poemele luminii*.

Apropierea aceasta de Blaga nu trebuie să surprindă, deoarece Sadoveanu face parte din aceeași zonă a specificului nostru național, pe acea „hartă” literară întocmită de G. Călinescu. Cum arată criticul, ei sunt dintre „românii din centru, carpatini și subcarpatini”, alături de Eminescu, Titu Maiorescu, Creangă, Coșbuc, Goga, Rebreanu, scriitori care definesc „nota specifică primordială” a literaturii române. Ceea ce-i caracterizează pe toți este spiritul tradiționalist, afinitatea cu poporul și literatura folclorică, cultul valorilor morale, precum și o conștiință mai pronunțată a specificității naționale. La Eminescu, Sadoveanu, Blaga se poate observa și înclinația spre trecut, adică o regresivitate spre lumea arhaică, mergând înapoi pe firul istoriei, și dincolo de istorie, prin eresuri și legende, până la mit.

Fără să fie un născocitor de mituri ca Blaga, Sadoveanu păstrează în țesătura intimă a intelectului său anumite tipare ale mentalității și modului de gândire arhaice. Literatura lui se situează aproape totdeauna într-un timp *trecut*, chiar când pare a fi în prezent (ca în *Baltagul*), iar trecutul coboară la rândul său într-un alt trecut, și așa mereu, încât se poate spune că Sadoveanu proiectează omul aproape de izvoarele sale originare, de „matricea stilistică”. Istoria nu are valoare de document, pentru că faptele, scăpând determinării, alunecă pe aceste straturi de trecut până în legendă, unde dobândesc valoare etică exemplară. Se poate spune că Sadoveanu are o gândire mitizantă.

În *Creanga de aur*, lumina este un adevărat leitmotiv care traversează întreaga scriere, prezent în fiecare capitol și în fiecare moment important.

Sensul cel mai înalt, filozofic, al mitului este legat de cunoaștere, lumina fiind un instrument de cunoaștere a esenței lucrurilor. Ca și lui Blaga, universul îi apare lui Sadoveanu - aici - ca o țesătură de

taine, nenumărate taine, ce nu se dezvăluie omului înzestrat cu o capacitate comună de cunoaștere. Pe muntele „ascuns“, în inima Daciei, într-un spațiu neumblat, se află bătrânul profet al locurilor, magul, moștenitorul tainelor vechi. El se închină la un „Dumnezeu al luminii“, o divinitate „cu ochi de stele“. Preoții și învățăceii nu comunică nimănui taina existenței magului, ci, dimpotrivă, o întrețin, o păzesc, păstrând consemnul tăcerii. Misterele se apără, la fel ca la Blaga.

În acest strat gnoseologic al mitului, *lumina* nu este o calitate a universului fizic, lumina solară în sens obișnuit, cu natura ei ondulatorie sau corpusculară, ci un element metafizic, de penetrație interioară, în suflet. Simțurile umane sunt imperfecte, ochiul vede neîndestulător, încât cunoașterea adevărată se poate dispensa de lumina lui. Bătrânul mag de pe muntele simbolic este orb, ca zeul Pan din *Pașii profetului*, mod de a spune că anularea capacității de a vedea în afară duce la o potențare în interior a forțelor cunoașterii, care, astfel întoarse, luminează esența fenomenelor, adevărata lor alcătuire.

Dar această calitate de a vedea cu ochiul minții și de a comunica cu misterul nu o are oricine; este un atribut al *inițiatului*, altfel spus, al filozofului sau poetului. Sadoveanu stabilește o opoziție între cunoașterea comună pe calea rațiunii, specifică civilizației moderne, și modul de cunoaștere intuitiv, plener, totalizator, al omului arhaic:

„Acolo unde dumneavoastră raționați și încercați a trece spre adevăr prin silogisme și ipoteze, înțeleptul de demult avea o cale deschisă, o împărtășire directă, o însușire de a pătrunde nesilit în miezul lucrurilor“ - spune învățatul Stamatina, în introducerea poveștii despre *Creanga de aur*. Acest *nesilit* trimite la imaginea minunilor *nestrivite* din frumoasa poezie programatică *Eu nu strivesc corola de minuni a lumii*. Este acolo aceeași separație între două lumi: a *altora* (raționalistă, pozitivă, analitică) și a *poetului* (intuitivă,

negativă, sintetică), căreia se adaugă atitudinea de „sacră uimire” în fața miracolelor lumii („străbunii stăteau cu o inimă nouă în fața minunilor” - mărturisește și eroul sadovenian).

Mitul *luminii* se reliefează în *Creanga de aur* în primul rând prin eroul central, Kesarion Breb, un filozof în sens sadovenian, adică un inițiat în cunoașterea lumii arhaice în care trăiește. Dacă majoritatea personajelor lui Sadoveanu sunt ipostaze repetate ale acelorași tipuri umane, puține la număr și conforme cu mentalitatea populară - ca în basm - Kesarion Breb e o esență umană pură încarnată într-un personaj *arhetipal*. A trăi înseamnă pentru el a se supune unui destin dinainte stabilit, fără nici o abatere de la schema mitului. El „trebuie să rămână *într-același loc al său* (s.n.) îndreptat cu toată puterea sufletului spre înțelepciune”, așa cum luceafărul, simbolul geniului, trebuie să îndeplinească condiția egalității cu sine însuși („Dar tu Hyperion rămâi oriunde ai apune”).

Lui Kesarion Breb i se încredințează o misiune de către autoritatea morală cea mai înaltă a lumii lui, magul, și această misiune, singulară, *supraumană*, are în conștiința eroului atributul unui imperativ categoric. I se cere să facă o lungă călătorie de *cunoaștere*, în Orient, în două etape: întâi o ședere de șapte ani în Egipt, în templele sacre ale civilizației străvechi de pe malul Nilului, apoi mutarea în Bizanț pentru a cerceta viața tumultuoasă a unei cetăți întemeiate pe o civilizație nouă.

Primul ciclu reprezintă *cunoașterea de sine*, momentul esențial de făurire a instrumentelor cunoașterii, de pregătire a forțelor sufletești. Sunt „ani de primejdie” - îl avertizează magul -, pentru că puțini reușesc să treacă acest examen al purificării de sine, iar pentru ceilalți nu mai există drum de întoarcere. La capătul acestei lucrări adânci și dureroase, în conștiință, lui Kesarion i se revelă *lumina*, sensul adânc al existenței („în templele egiptenilor am văzut lumina” - mărturisește el). În *tăcere* și în *singurătate*, eroul „se

desface de tot ce *atârănă* și *întunecă* și se duce să vadă numai cu duhul”.

După ieșirea din templele cunoașterii, Kesarion este un om *fără prihană*, adică un cavaler desăvârșit în aventura cunoașterii, care știe să vadă lumea cu „ochii cei adevărați”, ai spiritului, și să se apere de eroare. Când apare în mulțime, la hipodrom sau în altă parte, oamenii recunosc pe chipul lui *lumina* lăuntrică, devenită natura sa intimă, și-l privesc cu sfială; omul acesta, totdeauna îmbrăcat în straie albe, are „în ochii lui de culoarea cerului răsfrânt în apa muntelui, o privire ascuțită, tare și statornică, pătrunzând dincolo de fața lucrurilor”.

Acum el poate trece la ciclul al doilea al misiunii sale, *cunoașterea omului din exterior*, adică din unghiul relațiilor sociale, politice și morale existente în cetatea umană, Bizanțul, în cazul nostru. De fapt aici stă centrul de greutate al datoriei sale, în cunoașterea societății omenești, fiindcă adevăratul filozof își justifică existența prin încercarea de a înțelege adevărurile lumii în care trăiește și legile născute din aceste adevăruri. Din unghiul înțelepciunii dobândite, Kesarion Breb contemplă societatea bizantină plină de contraste și se întristează când își dă seama că aici domnesc nedreptatea și minciuna.

Ceea ce înțelege Kesarion Breb de-a lungul grelei experiențe a cunoașterii este că *lumina* adevărului e durabilă, tinzând spre eternitate, pe când viața concretă, materială a oamenilor se supune legii permanentei schimbări. În timpul serbărilor zgomotoase din Bizanț, ziua înflorită și scăldată în *lumină* are „o nesfârșită strălucire”, care contrastează cu „zvonorurile de zavistie”, amestecate în norii de praf ce vin dinspre hipodrom. De o parte se află *lumina* și *tăcerea*, atribute ale veșniciei, de alta, *pulberea* și *larma*, semnele efemerului. Eroul simte că „peste toate și în afară de toate, deasupra trupurilor și patimilor, stau frumusețea și lumina”.

La Sadoveanu dragostea pentru *lumină* se conjugă cu o intensă aspirație spre liniște. Fără să aibă ca Blaga acel adânc sentiment al neființei, al somnului primordial, și eroul lui Sadoveanu intuiește în neființă o stare de liniște pură, „un liman fără vifor și o lumină fără amurg”. Când Maria, copila neprihănită de la Amnia, este adusă în palatul domnesc, ea simte în ziua dinaintea nunții ei o liniște, învăluitoare ca un vis. Ea nu știe încă ce o așteaptă, nu-și bănuiește destinul tragic, și se dăruie ultimei clipe de pace, de fapt ultimei clipe de copilărie. Grădina în amurg îi transmite parcă un mesaj tainic: „Fantome ale singurătății se înșirau sub bolți de umbră, până la zidurile zimțuite, unde stăteau străjile cu zale și arme. De la o vreme, urechea se deprinse și cu susurul moale al tufișurilor înflorite și al apelor care curgeau în havuzuri. I se părea că liniștea curge și din stele. Părea că timpul stă. Pipăindu-și pe părete umbra, Maria se întoarse cătră chilia ei, unde văzu clepsidra însemnând totuși orele.”

Mitul *luminii* are în *Creanga de aur* și un strat de semnificații etice. Scrierea poate fi raportată la încercarea lui Sadoveanu de a „reconstrui o Dacie absolută, o societate ideală, pierdută pe teritoriul geto-scitic, trăind după rituri imemorabile” (G. Călinescu).

Povestea începe în Dacia, în anul 780 al erei creștine, undeva, într-un spațiu montan, numit „muntele cel ascuns”, care „va rămânea necunoscut până la sfârșitul timpurilor”. Aici, într-o peșteră, se află bătrânul preot al lui Zalmoxe, zeul dacilor. Nu se vorbește nicăieri de romani și de cuceririle lor în nordul Dunării, ca și când aici, pe muntele magic, timpul s-a anulat prin izolare și singurătate. Atâta doar se vestește magului că, mai jos, în văi și către câmpia Istrului, se construiesc bisericile unei religii noi, creștinismul.

Organizarea acestei lumi pare să fie tribală, pe neamuri, unul dintre ele fiind neamul „oamenilor balani de sub muntele Om”

căruia aparține și Kesarion Breb. Șase frați ai lui sunt stăpâni de mari turme și au sub ascultarea lor ciobani și argați. Uneori turmele ajung la sfârșitul toamnei, pentru iernat, la „stufurile și grindurile Istrului“. Pe întinsurile câmpiei dintre munte și Istru locuiesc „varvari“, cu care ciobanii caută să păstreze bună înțelegere, plătindu-le dăjdi.

Religia lui Zalmoxe este, în viziunea lui Sadoveanu, trăirea unei vieți simple și curate, cât mai aproape de natură, un panteism păgân, asemănător cu imaginea creată de Blaga în *Zamolxe* sau *Pașii profetului*. Zeul se află „în valuri și în vânturi, și în raza care străpunge moartea, trezind colțul grâului“.

Vechii locuitori ai acestor ținuturi, oamenii muntelui și plaiurilor sunt ființe naturale care par o prelungire a naturii înseși cu puritatea ei originară. Ochii lor au culoarea cerului și a apelor, fiindcă ei sunt copii ai pământului și ai cerului lor. „Trupurile lor se alcătuiesc și cresc din anume hrană pe care o au la îndemână în câmpurile cu holde, în dumbrăvi și livezi și pe plaiurile muntelui. Firea și sufletul lor au blândețea acelor țărături îmbelșugate unde i-a așezat dintru începutul lumii Dumnezeu, fiind în același timp schimbătoare și furtunoase, nestatornice și viclene ca apele, ca vânturile și ca tot văzduhul lor fără cumpănă, întru care se îmbulzesc arșițele și gerurile.“

Deși datele oferite de scriitor sunt sumare, înțelegem că ne aflăm în „spațiul mioritic“ al vechii noastre civilizații pastorale, ca în *Baltagul*.

Ocupația principală a locuitorilor acestei Dacii absolute e păstoritul și eroul însuși aparține unui neam de ciobani. Când el pornește în călătorie spre Egipt își ia ca tovarăș de drum tot pe un om de la munte, un cioban mare și pletos, având voinicia și credința eroilor de baladă. La plecare, bătrânul Dekeneu îl sfătuiește să aleagă drept punct de reper, de-a lungul peregrinării sale, stânele,

singurele popasuri de încredere, fără primejdie, într-o lume ce devine schimbătoare și nesigură. Există deci un nucleu geografic și moral, al acestei lumi arhaice, simbolizat prin munte, față de care stânele, locuite de aceiași ciobani, sunt zone periferice, care păstrează nealterat spiritul muntelui, într-un teritoriu cucerit de alte moravuri.

Raportată la destinul lumii lui păgâne, misiunea lui Kesarion Breb în Bizanț dobândește un înțeles nou. Eroul trebuie să observe viața marelui oraș și să vadă dacă noua religie a adus progres în viața oamenilor față de cea veche. „Acolo s-au ridicat împărați cu mare vâlvă, au bătut și au supus turmele varvarilor și au făcut drum rânduielilor nouă” - spune preotul dac. „Aș dori să aflu dacă popoarele lor sunt mai fericite și dacă preoții legii nouă au sporit cu un dram înțelepciunea.” Așadar, religia se definește la Sadoveanu ca o lege, o putere juridică, menită să reglementeze viața socială, politică și etică a popoarelor. Cunoașterea lumii și a propriului suflet de către filozof, în speță de Kesarion Breb, nu trebuie să rămână o valoare sterilă, ci adevărurile dobândite se cer coborâte în cetate, în mijlocul noroadelor, ca să le învețe să trăiască mai drept. Înțeleptul sadovenian știe că finalitatea cunoașterii stă în autoperfecționare morală, adică în sporirea acelei lumini din sufletul uman. „Mă închin *luminii* care e în fratele meu” - spune Kesarion - și aceste cuvinte sintetizează esența etică, adânc umanistă, a mitului *luminii*.

Ajuns în Bizanț, eroul scrutează cu ochi ascuțit viața oamenilor din toate straturile sociale, de la împărat la cerșetor, și face o *comparație* cu starea de lucruri din Dacia natală. Față de acest univers uman, el este *străinul*, observatorul venit din afară, ceea ce în plan narativ se traduce printr-o construcție asemănătoare cu a romanului *Zodia Cancerului*, însă cu rolurile inversate. Acolo un străin, francezul Paul de Marenne, traversa țara Moldovei,

cunoscându-i locuitorii și moravurile, aici dacul Kesarion Breb, strămoșul moldovenilor din vremea Ducăi-Vodă, călătorește prin Bizanț. Datele comparației sunt în esență aceleași, pentru că, indiferent de epoca istorică - la Sadoveanu trecutul e un timp fără curgere -, sunt puse față în față două lumi. Nu două religii, credința păgână în Zalmoxe și creștinismul, sunt aduse aici în discuție, fiindcă, așa cum am văzut, noțiunea de religie comportă la Sadoveanu mai mult un sens etic și juridic, ci două civilizații: civilizația arhaică, *naturală* (rurală în sens larg), a oamenilor de lângă Carpați și o civilizație nouă, *citadină*.

Și nu este greu să observăm că scriitorul înclină totdeauna cumpăna valorii în favoarea lumii tradiționale, văzând în vechimea și în puritatea ei naturală datele unei superiorități umane certe. Călătorind prin Moldova, abatele francez constată starea jalnică a drumurilor, inexistența podurilor și sălbăticia unor ținuturi, dar, în același timp, el descoperă cu mirare și încântare că oamenii de aici sunt ageri la minte, vrednici, sfătoși la vorbă și mai ales uimitori cunoscători ai naturii; după un popas la care rafinamentul culinar se întrece cu dulceața vorbei meșteșugite, solul Franței civilizate înțelege că moldovenii n-au ridicat construcții falnice, dar în schimb spiritul lor e plin de *lumină*, la nivelul umanității superioare. Moldova nu e o țară pentru ochi, ci o țară pentru suflet.

În schimb, străinul care vine în Bizanț nu găsește decât o lume turbure, nestatornică, dominată de corupție. Întrebarea pusă de bătrânul mag al lumii arhaice „dacă acești mari împărați au scornit cumva alte meșteșuguri politicești ca să puie o mai bună cumpănă vieții sărmanului muritor, alinând neliniștile popoarelor“, își află un răspuns negativ. Cu amărăciune Kesarion face bilanțul celor văzute în vestita cetate:

„După cum mi-a fost porunca, am cercetat rând pe rând toate locurile cetății, de la palat până la colibe. La acestea din urmă

numai, am cunoscut lacrimile fără nici un amestec de răutate. Căci acolo unde s-au adunat bunurile și puterea stau demonii lăcomiei, ai zavistiei, ai minciunii. Acolo oamenii se pleacă în fața legii împăratului și legii lui Dumnezeu, însă cu viclenie, alcătuiindu-și dobândă numai pentru poftă și patimi. Vorbele dulci și zâmbetele au în ele otravă. Pe meșteșugari și pe plugari îi istovește camăta; pe robi harapnicul; pe neguțători vistieria și mita. Flămânzii și calicii împărăției s-au adunat aici, cerșind pe toate căile cetății, răcnind la hipodrom, pândind noaptea palatele, așteptând căderea domnilor. Palatul autocratului e sub sabia străjerilor; ș-aceștia stau la pândă, râvnind comorile. M-am îndreptat spre cuvioșii monahi din sfintele mănăstiri, nădăjduind să găsesc la ei altă lege. Am cunoscut și într-înșii pe cerșetorii vieții și zarafii rugăciunilor.“

În *Creanga de aur*, Dacia și Bizanțul sunt polii opuși ai lumii, lume aflată în cumpănă, sunt trecutul și viitorul. Se poate observa și o simetrie dintre personajele celor doi poli, redusă desigur doar la câteva exemple, deoarece Dacia e mai mult un tărâm imaginar, de mit, decât o realitate: bătrânului preot păgân, păzitorul legii vechi din Dacia, îi corespunde în Bizanț filozoful Plafon, preotul legii noi. Ei sunt unul și același personaj, în două ipostaze convenționale, simbolizând înțelepciunea absolută care nu se modifică nici după timp, nici după loc. Apoi, dacul Constantin, slujitorul devotat al lui Kesarion, care îl însoțește pretutindeni și-l apără ca un geniu bun, poate fi opus celui alt Constantin, împăratul desfrânat și viclean, piaza rea din destinul lui Kesarion.

Această antiteză implicată în substratul *Crengii de aur* nu vine numai din sensul tradiționalist al gândirii lui Sadoveanu, din acel cult al trecutului existent în întreaga sa operă, ci are și rostul unei opțiuni în privința originii poporului român. Sadoveanu face parte dintre acei intelectuali care aderă la ideea esențialității fondului nostru tragic - Eminescu, V. Pârvan, G. Călinescu etc. - apărută în

paralel cu ideea latinității poporului român atât de vehiculată de-a lungul a două secole. Iată ce spune Sadoveanu într-una din confesiunile sale:

„Mărturisesc că nu înțeleg tocmai bine de ce e nevoie să se dovedească latinitatea noastră exclusivă și noblețea noastră de la Roma, ca să devenim un mare popor. Aș fi înclinat să mă bucur mai mult de o origine geto-dacică, întrucât acești vechi pământeni, geto-dacii, se bucurau de o reputație excelentă în lumea antică, pe când despre romani nu se poate vorbi numai cu laude. În sfârșit, în ceea ce mă privește, mă simt onorat de a fi coborâtor din băștinașii care erau sub oblăduirea vechiului nostru Boerebista.” (*Pe marginea Dicționarului Academiei*, în vol. *Mărturisiri*, ESPLA, 1960, p. 191).

Dacă Dacia e, în *Creanga de aur*, mai mult o lume imaginară, bănuită, în schimb Bizanțul e scena realistă a acțiunii romanului. Și pe cât de liniștit e universul arhaic din care vine Kesarion Breb, pe atât de agitată e viața marelui oraș. Se petrec fapte sângeroase, cad capete încoronate, se răzvrătesc oșteni. Motorul mecanismului istoriei este la Sadoveanu *voința de putere* - observă criticul E. Simion. În Bizanț își dispută puterea împărătească Irina și fiul ei Constantin, iar lupta lor bezmetică determină și destinul noroadelor, căci – cum spune vicleanul dregător Stavrikie – „Dumnezeu a voit să fie împărați, dregătorii să împlinească, noroadele să asculte, oșteanul să nu-și uite jurământul, robul să nu se schimbe din starea lui”.

La prima vedere, Bizanțul se înfățișează, sub poleiala orbitoare a luxului și fastului, aproape ca o cetate de basm:

„În hipodrom se vânturau aurării, brocarturi și steme; împărătița ieșea în uliță cu alaiuri înfricoșate, între străjeri cu platoșe și arme scumpe; bogățiile și fala mergeau pe toate căile până la Șapte Turnuri, până la Poarta de aur, până la Apeducul lui Valentie; închinarea norodului se făcea cu sunet; muzicile cântau între grădini

înflorite; soarele sporea bogățiile și frumusețile lumii grămădite în acea cetate de cătră atâția împărați, într-atâtea veacuri, după atâtea războaie; între cerul ca o boltă de peruzea și între lucirea de oglinzi a Propontidei toate erau întocmite să pară un paradis“.

Dar sub acest strat gros de fard strălucitor, cetatea, supranumită „Doamnă a lumii“, ascunde spectacolul celei mai cumplite mizerii omenești, pe care Sadoveanu îl zugrăvește într-o pagină de mare artă, îmbinând stilul coroziv al „balcanicilor“ cu blânda lui maliție moldovenească:

„În uliți lăuntrice fumegau leșuri și gunoaie; sub șandramale se coceau leprele; slujitorii marelui papias mânau cu boldurile sulitelor pe oamenii sărmani spre închisori; cuvioși monahi umblau ca să descopere iritici și binevoiau a-i bate cu toiagele în cap, pentru credința cea adevărată și în numele lui Isus, Domnul milei; convoiuri de pricinași cu aceleași straie negre, făcând același semn al crucii, se grămădeau la poarta Patriarhiei, bătând groaznic război pentru vadul credincioșilor, ori pentru vorbe. Măririle lumii treceau cu fală; oștenii cu semeție; la liman veneau corăbiile Asiei și insulelor; dinspre Tracia, pe porțile cetății, intrau șiraguri de care cu grâu; hamalii purtau poveri din care n-aveau a se împărtăși cei flămânzi și lipsiți; fructele și cărnurile se purtau pe spinările catârilor cătră palate, iar răspântiile ulițelor și pridvoarele bisericilor erau înțesate cu mișei și calici, care întindeau palma cântând cu jale și cerșind milă în această viață.“

În concepția generală asupra lumii, la Sadoveanu istoria e *timpul*, însă în accepția lui terestră, de element curgător, timpul care își săvârșește neodihnit lucrarea la nivelul *faptelor* („în fapte stau viermii ca în flori“). Existențele comune se aglutinează în această neîntreruptă, „mare trecere“, de care profită oamenii de acțiune. Un asemenea individ, omul epocii lui, este tânărul împărat Constantin. Dar mintea pătrunzătoare a înțeleptului vede în el „una dintre acele

vietăți în care întârzie *formele fără conștiință*”.

Eroul sadovenian are însă, în general, o fire contemplativă, înclinată spre meditație (duh), cu alte cuvinte neeroică. El nu participă la istorie cu adevărat („Fiu al faptei nu sunt”), sau participarea e negativă, prin opoziție față de fapte (Eugen Simion). Kesarion Breb, ca și Nicoară Potcoavă, trebuie să îndeplinească un legământ fundamental și această datorie constituie viața lui interioară, istoria lui.

Mitul *luminii* revine și în legătură cu stratul social al *Crengii de aur*. Noroadele „se silesc de veacuri să coboare din negură către lumină”, spune Sadoveanu, imagine interesantă prin sensul atribuit luminii. Aspirația către lumină nu e reprezentată ascensional în spațiu, cum ne-am obișnuit, ci ca mișcare *în jos*, în adânc. E ca și când lumina s-ar afla într-un spațiu de basm, pe „celălalt tărâm”, spre care eroul popular se coboară cu hârzobul. Sau poate lumina e un „joc secund”, realitatea purificată prin reflectare în spirit.

Dar cel mai fermecător sens al *Crengii de aur* e *erosul*, căci - cum spune povestitorul în introducere - „povestea asta e, în definitiv, o poveste de dragoste”.

Kesarion Breb, aflat la Amnia în căutarea viitoarei mirese a împăratului, are revelația iubirii, fulger neașteptat ce deschide o prăpastie în destinul lui de om sortit singurătății. La fel ca în povestirile lui V. Voiculescu, dragostea e aspirația bărbatului spre frumusețea ideală, spre acel tipar al eternului feminin întruchipat de miticele zeițe. Când Maria apare în cadrul ușii, luminată de razele soarelui în amurg, Kesarion Breb, vede „frumusețea strălucită a tinereții, stând sub cer și în veșnicie, ca o zeiță”. Această „vedenie a frumuseții eterne” îl subjugă brusc, nelăsându-i nici o clipă pentru apărare: „și inima lui de pulbere îl umili, primind lovitura unei clipe, singură în veșnicie și nemurire”.

Zeița întrupată în copila de la Amnia pare a fi Diana, zvelta

fecioară al cărei mers mândru l-au visat poeții: Maria este „un cântec al mersului“, „o armonie mlădioasă“.

Însă dragostea dintre Maria și străinul venit din nord s-a născut sub semnul imposibilului, fiindcă între ei stau două ziduri de interdicții, amândouă de netrecut. Ea devine împărăteasă și menirea ei o închide într-un cerc terestru; el e un muritor care a văzut ideile pure din templul cunoașterii, și la capătul drumului îl așteaptă cercul mitic al muntelui.

Și totuși această imposibilă iubire, între două ființe ce-și au destinul dincolo de dragoste, este luminoasă în adâncul ei ca o rază suspendată în veșnicie, fără trecut și fără viitor, și tocmai de aceea desăvârșită. Îndrăgostiții comunică în gând și se împărtășesc din acea melancolică bucurie a dorinței pure, ce nu va cunoaște alterarea. „Inima mea te-a găsit - zice Kesarion fără cuvinte. Clipa aceasta zadarnică putem s-o lăsăm să se înalțe în soare ori să cadă în Propontida; avem înaintea noastră veșnicia întristării.“

O sugestie venită din romanul *Nunta Domniței Ruxanda*, unde apare aceeași temă a iubirii fără speranță, leagă erosul de *lumină*, dându-i o semnificație de matrice ereditară și, mai mult, de element cosmic, peren. „Nebunia iubirii nu trece“ - spune Sadoveanu. „Se suie și poate lucește în stele. Cu lacrimi se va îndrepta spre acea *lumină*, într-un veac viitor, un urmaș din sângele tău.“

Există în *Creanga de aur* un foarte frumos episod în care Kesarion și Maria își dau întâlnire în gând, în ceasul amurgului. Razele soarelui în asfințit par a fi rețeaua de fire ce poartă fluidul *luminii* - în sens mitic, de principiu interior al elementelor -, comunicând celor doi un mesaj intim. Bărbatul stă la țărnul mării, sub *luceafărul* de seară, uitându-se la umbra ce i se alungește pe valuri.

În același timp, departe, în grădinile palatului domnesc, Maria se așază și ea sub *luceafăr*, dar cu fața spre soarele în asfințit. Închizând ochii ea vede, în vis, umbra iubitului ce se desprinde de țărnul

mării și vine către dânsa. „O pătrunzătoare și dulce otravă” a acestei întâlniri de o clipă, în suflet, îi cuprinde ființa întregă, în timp ce luceafărul de seară (steaua ciobanilor sau astrul cu numele de Venus) le protejează dragostea. Acesta e momentul maximei fericiri ce le-o poate da iubirea, înainte ca sufletele lor, pregătite pentru jertfă, să cunoască încă o durere, ultima.

Tulburător e faptul că în *Creanga de aur* soarele în *asfințit* joacă mereu un rol în destinul eroilor. Kesarion a văzut-o prima oară pe Maria la Amnia într-un amurg, iar peste doi ani, exact în aceeași clipă, se întâlnesc din nou, în vis, în Bizanț. Când Maria apare la curtea împărătească din Bizanț toți văd asupra ei „strălucirea dumnezeiască a asfințitului”. E ca și cum „steaua amurgului”, luceafărul, domină peisajul sufletesc al cărții.

De ce această atracție a lui Sadoveanu spre lumina asfințitului ? Este o notă întâmplătoare în viziunea asupra cosmosului, limitată de scrierea de față, sau are un sens mai adânc?

Răspunsul la întrebare îl aflăm dacă mergem pe firul aceluiași mit al *luminii*. Lumea Daciei păgâne din *Creanga de aur* se închină *soarelui-înțelept*, „zeul luminii”, pentru că el generează înnoirea naturii primăvara, încolțirea bobului de grâu, viața turmelor, bucuria plugarilor și păstorilor. Ceea ce îl atrage însă pe Sadoveanu nu e plenitudinea luminii solare, corespunzând momentului de *amiază* din durata zilei sau verii toride, în ciclul anual. Pe scriitor îl interesează clipele dramatice din cariera soarelui, punctele de *cumpănă*, când în univers se produce o schimbare, iar traiectoria ciclică a astrelor se relevă și pe pământ.

Un asemenea moment e *echinocțiul* de primăvară, când soarele, în mișcarea lui aparentă pe elipsă, taie ecuatorul ceresc. După o clipă de echilibru, în care ziua e egală cu noaptea, timpul începe să încline cumpăna balanței - pentru cei de pe Terra - în favoarea *luminii*; soarele își începe ciclul lui anual și păstorii sărbătoresc „Buna-

Vestire a soarelui nou“.

Mergând pe firul imaginației populare, care atribuie acestor momente astronomice deosebite o semnificație fantastică, Sadoveanu vede în ele punți magice ale omului spre cosmosul infinit. Acum, în sufletul omului care nu s-a îndepărtat de înțelepciunea naturii, se trezesc pentru câteva clipe forțele latente ale magiei și el intră în comunicare cu celelalte regnuri, vorbind cu păsările și dobitoacele, așa cum se presupune că s-a întâmplat cândva, în stadiul primar dinaintea desprinderii omului de animal.

Într-o asemenea zi de echinocțiu, la sfârșitul lunii martie, i se arată povestitorului viziunea bătrânului mag din muntele ascuns. Imaginea amintește de scena morții lui Euthanasius, personajul eminescian, sau de sfârșitul zeului Pan, la Blaga: „Cenușa veche sta încă în vatra părăsită; lătra în adâncime cățelul pământului; am intrat și l-am găsit palid și semeț în jilțul dăltuit în stâncă. Cu dreapta ținea toiagul de fildeș. Avea mușchi în plete și pe sân; îi ajungea barba la pământ și genele la piept; deasupra-i fâlfâia, gonindu-se în roate «cu aripile-ostenite un alb ș-un negru corb...»“

Celălalt punct crucial din destinul soarelui, *solstițiul*, stârnește și el imaginația lui Sadoveanu. În *noptile de sânziene* - spune scriitorul în romanul ce poartă chiar acest titlu simbolic - „se schimbă crugul cerului și soarele începe să dea îndărăt. De aceea în zodie e semnul racului.“ Acum se deschid căile spre aștri, ființele terestre intră în consonanță cu cosmosul și toate făpturile se pătrund, pentru câteva frânturi de timp, de *lumina* comunicării universale.

În codrul străvechi al Borșei dobitoacele țin soborul lor anual la care participă și un om, pădurarul Peceneaga, ființă primitivă, aproape fantastică, înrudită cu luparul sau berevoiu din povestirile lui Voiculescu:

„La miezul nopții e un răstimp de liniște, când stau în cumpănă toate stihiiile, și cerurile cu stelele și vânturile, după care dintr-odată

toate purced în scădere. Iarna începe a-și pregăti harmasarii în grajdurile ei din miazănoapte. În acest ceas al cumpenei e pace între toate animalele, jigăniile și paserile. Ele au pentru o clipă lumina înțelegerii, adică grăiesc ca oamenii. Se strâng în sobor și țin sfat.“

Și în *Creanga de aur* noaptea *solstițiului* de vară poartă semnificația unei tensiuni cosmice excepționale, la fel ca în *Noapțile de Sânziene*. Este tot un moment de *comunicare* între diferite straturi la care s-a sedimentat cunoașterea în univers, acum fiind singurul interval de timp, foarte scurt, când marele preot păgân se arată oamenilor pentru a le aduce mesajul *luminii*. În această zi și numai atunci, are loc o mare adunare la care vin oameni de pretutindeni. De la ceasul amiezii, „când soarele stă pe cer la cea mai mare înălțime a lui“, astrul luminii începe să dea înapoi, ca și semnul zodiei, Racul. Numai acum bătrânul din muntele ascuns, arătându-se de la înălțimea unui tăpșan, cu brațele ridicate în semn de binecuvântare, comunică cu ceilalți oameni. După ce le dă sfaturi privind pământul și vitele și tălmăcește visurile și vindecă de boli grele, bătrânul se retrage *odată cu asfințitul soarelui*.

Dacă ne raportăm la concepția tipologică a lui G. Călinescu din *Clasicism, romantism, baroc*, după care ora clasicului e amiaza, iar a romanticului miezul nopții, Sadoveanu nu aparține nici uneia dintre aceste structuri liminare. Prin atracția față de *amurg*, el se apropie mai degrabă de sensibilitatea poezilor simbolști și postsimbolști, adică de natura artistului modern, înclinat în special spre zonele de penumbră și clar-obscur, spre percepția lumii într-un con de lumină crepusculară. (Această posibilă deplasare spre modernitate a concepției noastre asupra lui Sadoveanu se face tot mai mult simțită în exegezele critice recente, constituind premiza integrării mai profunde a scriitorului în literatura epocii contemporane.)

Privit de sus, destinul lui Kesarion Breb este comparabil cu al soarelui, acest soare „dramatic“ din viziunea lui Sadoveanu. Și

despre eroul din *Creanga de aur* se poate spune, la fel ca despre Nicoară Potcoavă cu aceleași cuvinte ale presviterii Olimpiada: „Soarele își umblă nebiruit calea; așa au legea sufletului unii bărbați, de la răsăritul și până la asfințitul lor“.

Legea vieții lui Kesarion este datorită ce o are față de străbuni, esențializați în spiritul „muntelui ascuns“, și pentru a o îndeplini el trebuie să se supună unui ritual existențial, adică să urmeze itinerariul fix stabilit de mit. Dar dacă însuși soarele, astrul pus să străjuiască impasibil deasupra instabilității omenești, trece uneori prin momente de cumpănă și se „melancolizează“ la schimbările de zodie, devenind parcă vulnerabil, cu atât mai mult omul, fie el oricât de astral în substanță, precum Kesarion Breb, poate întâlni clipa care să-i clatine destinul. Pentru el această cumpănă începe să se arate din momentul în care o vede pe Maria, la Amnia.

Totuși, deruta nu intervine imediat în destinul său pentru a-l dezechilibra, ci mai târziu; în primul rând deoarece iubirea solului pentru aleasa împăratului este prevăzută în schema basmului, neconstituind o surpriză, iar în al doilea rând pentru că cei doi tineri privesc predestinarea ca pe o coordonată firească a lumii lor și consimt la sacrificiul cerut de reguli. Sau poate că sub resemnarea născută odată cu iubirea se ascunde ușoara speranță a unei fericiri fragile, de a fi aproape, de a se vedea din când în când, de a se întâlni cu sufletele și cu ochii. Jertfa pare, la început, a aduce cu sine mângâierea.

Însă povestirea nu se desfășoară până la capăt conform schemei presupuse și Maria, ajungând împărăteasă, nu cunoaște nici măcar mulțumirea de a se fi jertfit pentru liniștea împărăției. Sălbaticul împărat Constantin devine tot mai sălbatic, se dedă desfrâului și faptelor crude, în timp ce gingașa lui soție, înspăimântată de atâta violență, se cufundă în umilință și nefericire.

Când Kesarion află cât de departe poate merge cruzimea

împăratului față de Maria și cât de adâncă e durerea ei, își dă seama că el poartă responsabilitatea acestei prăbușiri, având *vina* de a fi intervenit în destinul unei ființe umane pentru a o călăuzi spre distrugere. „Eu am fost solul care am adus o floare curată și am aruncat-o într-o volbură prihănită” - mărturisește cu tristețe.

Sentimentul vinovăției declanșează o criză adâncă în personalitatea omului care părea a fi atins desăvârșirea cristalului. Ceea ce nu poate înțelege – și acest lucru umilește inteligența lui luminoasă – este faptul că există în lume factori întâmplători și ostili, neprevizibili pentru mintea filozofului, care pot perturba tragic viața unui om nevinovat. Ce sunt aceste „principii inimice”, acești „demoni mărunți și răi” (cum îi numește Al. Philippide în poemul *Monolog în Babilon*)? După atâția ani închinați cunoașterii și după atingerea cotei celei mai înalte, aproape supraumane, la care se poate ridica mintea gânditorului, Kesarion nu poate realiza de ce jertfa Mariei a trebuit să fie *inutilă*, iar el însuși, care o iubește, a trebuit să joace în destinul ei rolul de agent al răului.

Nu este vorba aici de un element caracteristic gândirii mitice, în spațiul căreia cunoașterea nu poate fi desăvârșită, generând acel sentiment de tristețe metafizică, întâlnit și la Blaga. Nu, pentru că toți înțelepții din lumea lui Sadoveanu poartă pe chip o „mâhnire dulce”, semnul melancoliei spiritului în fața limitelor, iar Kesarion Breb are acest semn de la început, în ochii ce privesc dincolo de lucruri.

Semnificația romanului iese din lumea arhaică a mitului și se prelungește spre înțelegerea modernă, *vinovăția fără vină* a lui Kesarion putând fi raportată la tema *absurdului*. În fond ceea ce se opune inteligenței adânci a eroului este un fapt ce iese din necesitatea logică a lucrurilor, o fisură absurdă în logică.

De ce trebuie să sufere Maria, tocmai ea care este cea mai *luminoasă* ființă din lumea ei? De ce soarta o amăgește, ridicând-o la

rangul strălucit de împărăteasă, pentru ca de fapt s-o coboare pe cea mai de jos treaptă a suferinței? Jertfa fusese prevăzută, suferințele însă nu.

Nu știm ce gândește și ce simte Kesarion în clipa de cumpănă a vieții lui. Sadoveanu descrie doar comportamentul, lăsând loc imaginației noastre, la fel ca în atâtea alte zone de discreție ale operei sale. Kesarion se închide timp de nouă zile în chilia lui, în tăcere și în singurătate, fără să mănânce și fără să vadă pe nimeni. Când episcopul Platon reușește să pătrundă la el, îl găsește slăbit, cu pleoapele obosite, dar cu ochii lucind de un foc lăuntric. Este poate o pedeapsă la care se supune, dar și un mod de a se confrunta singur, cu întrebarea ce „scurmă în el ca un vierme”.

Lumina interioară parcă ar vrea să-l părăsească sau el, poate, se desprinde de ea, coborând pentru un timp în unul din cercurile de întuneric ale infernului. Când își mărturisește, în câteva cuvinte, vina și durerea, bezna îl cuprinde deplin și numai glasul îi rămâne, afară, în realitate: „Cuviosul părinte Platon se cutremură de acel glas; pipăi prin întunecime, căutându-l cu teamă, ca și cum omul nu mai era acolo, și numai glasul acela de durere rămăsese în locul lui, ca o ființă de sine stătătoare”.

Bănuim că în sufletul lui Kesarion se petrece un proces violent și dramatic, pe care Sadoveanu îl sugerează doar, fiindcă „într-o societate de tip arhaic zbuciumul se rezolvă în rit” (G. Călinescu).

Pe planul narațiunii, se poate observa în *Creanga de aur* că uneori *mitul* coboară în fabulația *basmului*. Când împăratul Constantin vrea să se însoare, în întreaga împărăție pornesc soli care duc cu ei un pantof mic și delicat ca să-l încerce toate fetele, așa cum se întâmplă în basmul Cenușăresei.

Urmând schema dată, condurul - purpuriu și împodobit cu un stârc de argint - se potrivește unei fete sărace, care va deveni astfel împărăteasă.

Interesant este faptul că lumea din *Creanga de aur* aderă la basm în mod firesc și parcă conștient, din dorința de a se supune unui ritual favorabil, căci basmul se fundamentează pe morala populară care îi dă totdeauna dreptate omului simplu. „Cei mulți și săraci sunt sarea pământului - spune milostivul Filaret; pe aceștia îi asupresc puterile lumii; mările, munții și râurile nu le-ar putea da cât li se cuvine”.

Singura lume unde binele triumfă împotriva răului e tărâmul fictiv al basmului și de aceea poporul din Bizanț consimte bucuros să intre în povestea Cenușăresei ajunsă împărăteasă. „Măcar atâta mângâiere se cuvenea să aibă noroadele în râvna și în visurile lor.”

Până la un punct, lucrurile se desfășoară după această schemă prestabilită, chiar și faptul că Maria este jignită de o înfumurată fată de boier care crede că ea va fi aleasa împăratului. Textul consemnează umilința Mariei ca pe un element prevăzut de rit: „Maria își simți ochii plini de lacrimi de umilință. Aceste vorbe aspre ale copilei lui Gherontie Strategul trebuiau însă rostite, ca să se plinească rânduielile de mai înainte scrise, iar poveștile noroadelor din împărăție și de dincolo de hotare să aibă în ele floarea misterioasă pe care le-o pune Dumnezeu semn.”

Cum se vede, povestitorul însuși atrage atenția că basmul reprezintă o realitate convențional-misterioasă, care se exprimă la modul simbolic, printr-un limbaj de *semne*. Aceste *semne* trimit din nou la universul blagian sau, mai departe la „pădurea de simboluri” din *Corespondențele* lui Baudelaire. Natura e un templu populat de simboluri, conținând în ele un principiu de înțelegere intuitivă și esențializată a lucrurilor; la Sadoveanu, semnele au mai mult o semnificație morală, în timp ce în poezia sau teatrul lui Blaga ele poartă un mesaj cosmic, al cunoașterii universale.

Privind chipurile dregătorilor ce stăpânesc în Bizanț, Kesarion citește în ele emblema răului, semnul animalului inferior, dominat

de instincte: „în împărăteasa Irina e o putere aspră și flămândă. Părea întinsă cu toate unghiurile înainte, ca o *lupoaică*.” Constantin, cu fruntea îngustă și cu dinții care sticlesc sălbatici prin părul negru al bărbii, e *fiul lupoaicei*, la fel de lacom și de crud ca și mama lui. Marele sftenic Stavrikie poartă semnul *vulpei*, viclenia disimulată. Până și înțeleptul episcop Platon, „slab, mohorât și cu nas lung” pare un simbol ciudat, o *pasăre ibis* a smârcurilor.

De asemenea eroul *Crengii de aur* știe să citească și alte *semne* din lucruri și din oameni. El vede gândurile împărătesei Irina și prevede destinul lui Constantin, lupul cel tânăr. La Amnia, văzând un negustor gras care pregătea cu mare artă o friptură de berbec în țigla, *solul* venit din Bizanț înțelege că acest Kirie Agatocle a fost cândva, în altă viață, un *șacal* gras. Cu o zi înainte de alegerea împărătesei, unele *semne* arată că Maria, fata săracă de la Amnia, va fi aleasă.

Mai târziu, când povestea se apropie de sfârșit, în grădinile de la Elefterion se arată o *pasăre măiastră*, cu ochi și glas de om, care strigă lumii că împăratul și-a găsit o țuitoare, călcând legământul sacru al căsătoriei.

Tot un semn este și *șarpele* care stă la picioarele bătrânului mag, încolăcindu-se cu coada la gură. El simbolizează timpul, în curgerea lui eternă și ciclică. Într-adevăr, basmul se termină, în Bizanț, cu reîntoarcerea pe tron a împărătesei Irina, iar în Dacia cu împlinirea ciclului celui de-al 32-lea Dekeneu și intrarea într-un timp nou.

Totuși basmul e numai o tentație de moment a *povestitorului*, acesta aflându-se de fapt în afara fabulației. Aspectul ceremonios al narațiunii este subminat parcă de neîncrederea povestitorului, care introduce uneori o notă de ironie față de textul prestabilit. Astfel, predestinarea Mariei de a ajunge împărăteasă nu se realizează în mod firesc, cum s-ar cuveni, ci întâmpină oarecari dificultăți sociale, pantoful potrivindu-se la început numai unor fete bogate, din

familiei de „patrici“ (ca și cum dreptul celui sărac se impune greu!). Numai după selectarea a douăzeci de fete frumoase și bogate, este aleasă mai târziu Maria, cea mai săracă dintre ele.

Ulterior, Kesarion Breb, analizând în profunzime destinul Mariei, se gândește că s-ar putea să nu fie vorba de nici o fatalitate aici, ci numai de un calcul politic abil al împărătesei Irina: pentru a-l compromite total pe fiul ei Constantin și a-l nimici la momentul potrivit, era nevoie de o victimă a nelegiurii lui, o ființă curată, pentru ca pedepsirea vinovatului să pară un act de dreptate.

Și semnul „Crenгии de aur“ - care dă titlu cărții - este doar în parte un element de basm. În povești se vorbește adesea de un pom cu frunze și fructe de aur, înzestrat cu puteri miraculoase și cu harul tinereții fără bătrânețe; „Creanga de aur“ ar putea fi o ramură din acest copac magic.

Dar și aici basmul e depășit de semnificații mai largi și mai complexe.

Se poate pleca de la observația că în opera lui Sadoveanu *floarea* apare ca un atribut sau corespondent al femeii. Eroii sadovenieni se îndrăgostesc, aproape totdeauna de fete foarte tinere, copile crude având vârsta Julietei sau Ofeliei. Ele sunt asemuite de povestitor unor flori încă nedeschise, promisiuni ale vieții vegetale desăvârșite prin strălucire și puritate. Aceste *flori* suave își așteaptă, liniștite și încrezătoare, înflorirea prin dragoste, fără să știe cât de scurtă le poate fi bucuria.

În concepția scriitorului - care se situează în prelungirea filozofiei populare - femeia are o natură de osebă de a bărbatului, nu în sensul opoziției între *fizic* și *metafizic*, ci mai mult ca statut moral. Această filozofie o exprimă haiducul Vasile cel Mare din *Județul al sârmanilor*, atunci când trebuie să judece pe boierul Răducan Chiorul și pe o femeie necredincioasă, amândoi vinovați față de prietenul său Constandin Moțoc: „muirea fiind așa lăsată de Dumnezeu,

vicleană ca apa și trecătoare ca florile, eu o sudui și o iert. Dar nu uit a păli pe cel care nu m-a iertat și pe cel care m-a asuprit.”

Fiindu-i dată doar clipa trecătoare a iubirii, ce ține cât scurta tinerețe, femeia o întâmpină cu dăruire totală și nu crede că i-ar putea fi luată.

„Toate cele pământești și omenești ar trebui să aibă o *înflorire* - gândește Maria, formulând în câteva cuvinte legea destinului femeii, în care se cuprinde și nevoia de speranță.

La fel, presvitera Olimbiada își ridică glasul cu amărăciune ca să apere dreptul gingașei Ilinca la puțină iubire. Dar Ilinca nu-l va mai vedea niciodată pe Nicoară, alesul inimii ei, și se va stinge curând. Acest destin îl au multe dintre eroinele lui Sadoveanu, *flori ofilite*, fără dragoste, ca și Maria din *Creanga de aur*.

O lumină molatică de crepuscul fanează timpuriu florile-copile din lumea creată de marele povestitor.

În acest sens s-ar putea ca „*Creanga de aur*” să fie un simbol prin opoziție cu „floarea ofilită”, adică perenitatea *ideii de dragoste opusă dragostei* înseși. „*Creanga de aur*” e sinonimă cu „floarea de gheață” - care dă titlul ultimului capitol al cărții -, adică e nemurirea rece a lui Hyperion. Ochii străinului venit de departe, din legendă, în lumea terestră a Mariei, sunt înghețați („ochi de mort” - zice poetul) și numai zâmbetul unei fete frumoase îi poate face să *înflorească* pentru o clipă: „Maria își ridică privirile ațintindu-le asupra străinului și-și păstră zâmbetul până ce înfloriră și ochii aceia înghețați de care se sfiise în prima clipă”.

Ca și Hyperion, *străinul* din *Creanga de aur* nu-și poate schimba destinul situat pe o orbită de sus, deasupra oamenilor, și trebuie să se întoarcă „în locul său venit, din cer”. Și el înainte de a părăsi lumea, îi spune câteva cuvinte copilei pământene pe care a îndrăgit-o, dar nu sunt vorbele aspre ale geniului romantic, orgolios, jignit de „norocul” fetei alături de un om egal cu ea. Nevinovată și nefericită,

Maria primește drept ofrandă *metafizică* din partea lucefărului ei creangă de aur care va luci în sine, în afară de timp. „Iată, ne vom despărți. Se va întâmpla mai mult decât atât, când se va desface și amăgirea care se numește trup. Dar ceea ce e între noi acum, lămurit în foc, e o creangă de aur care va luci în sine, în afară de timp.”

Strălucirea „crengii de aur”, nemuritoare și rece, e proiecția în mit a dragostei, în ea întâlnindu-se simbolul *florii* cu mitul *luminii*, frumusețea cu veșnicia.

În această lume de simboluri Kesarion Breb este purtătorul „crengii de aur”, adică *mesagerul* mitului luminii. Pe măsură ce povestirea își desfășoară cursul, el se relevă a fi un *străin*, o ființă singulară în care nimeni nu recunoaște un egal. Nu numai în Bizanț unde este străin, dar și în Dacia natală, întors după mai mulți ani, pare tot un străin. Cei din neamul lui de ciobani îl privesc cu sfială, ca pe un om alcătuit dintr-o altă esență, supraumană: „Nepoții și cumnatele i se închină ca unui străin, întristându-se, iar bărbații îi sărutară amândouă mâinile” (gestul de a-i săruta mâna îl făcuse și Maria). Când se apropie de sat, venind prin soarele de toamnă, cu capul gol, Kesarion pare a avea la tâmplă „coarne de lumină”, ca un zeu.

Dincolo de această înstrăinare de oameni, care este reflexul datoriei lui excepționale, mai dureros și mai dramatic este sentimentul *înstrăinării de sine*. Kesarion Breb e un om singur, condamnat să rămână în singurătatea sufletului său, dar nici acolo nu găsește liniștea, pentru că lumina cunoașterii care i-ar putea fi alinare se întunecă în fața problemei existențiale a *vinovăției*. Lumea se revelă absurdă într-un sens al alcătuirii ei și eroul se pierde pe sine, se alienează, ca un om modern. „Părea într-un pustiu deasupra propriului său suflet” - spune Sadoveanu.

Ultima imagine a eroului lângă peștera Dekeneului, simbolizează intrarea, sau poate reîntoarcerea *în mit*. Cu ochii înghețați ai lui

Hyperion, el intră în „muntele ascuns” ca să devină preotul vechii legi păgâne, ultimul dintre preoți. Se încheie un ciclu, un ev - cum ar spune Blaga - și jertfa lui Kesarion Breb se aseamănă cu sacrificiul *ultimului berevoi* din spațiul magic creat de Voiculescu sau cu gestul simbolic de autodevorare al lui Nastratin Hogeia din Isarlâkul lui Ion Barbu: o lume veche, refuzând timpul, se închide în „slava stătătoare” a mitului, egală cu sine, pentru a-și păstra întregă, nealterată, *lumina*.

ELENA ZAHARIA-FILIPAȘ

BIBLIOGRAFIE SELECTIVA

I. EDIȚII

- CREANGA DE AUR, București, Editura Cartea românească, 1933.
- CREANGA DE AUR. Ediție revăzută. București, Editura Cartea românească, 1943.
- OPERE, vol. XII. București, Editura de Stat pentru literatură și artă, 1958.
- ROMANE ȘI POVESTIRI ISTORICE, vol. I. Ediție bibliofilă. Cu o prefață de G. Călinescu. București, Editura de stat pentru literatură și artă, 1961.
- CREANGA DE AUR. MĂRIA SA, PUIUL PĂDURII. NUNTA DOMNIȚEI RUXANDA. Ediție îngrijită de Constantin Mitru. București, Editura pentru literatură, 1969.
- CREANGA DE AUR. VIAȚA LUI ȘTEFAN CEL MARE. Ediție îngrijită și tabel cronologic de Constantin Mitru. Cu o prefață de Marin Mincu. București, Editura Minerva („Biblioteca pentru toți“), 1973.

II. REFERINȚE CRITICE

- G. Călinescu: *Tendința națională: M. Sadoveanu*, în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București, Fundația regală pentru literatură și artă, 1941, p. 558.
- Tudor Vianu: *Realismul artistic și liric. 6. M. Sadoveanu*, în *Arta prozatorilor români*, București, Editura Contemporană, 1941.

- Ediție nouă, în *Opere*, 5, București, Editura Minerva, 1975, p. 201-202.
- G. Călinescu: *Prefață* la M. Sadoveanu: *Romane și povestiri istorice*, București, Editura de stat pentru literatură și artă, 1961.
- Savin Bratu: *Mihail Sadoveanu. O biografie a operei*, București, Editura pentru literatură, 1963, p. 400-408.
- Constantin Ciopraga: *Mihail Sadoveanu*, București, Editura Tineretului, 1966, p. 182-187.
- Ov. S. Crohmălniceanu: *Mihail Sadoveanu, în Literatura română între cele două războaie mondiale*, ed. I, p. 224, București, Editura pentru literatură, 1967. Ed. a II-a, București, Editura Minerva, 1972, p. 225.
- Paul Georgescu: *Destinul interior*, în vol. *Polivalența necesară*, București, Editura pentru literatură, 1967, p. 21-37.
- Gavril Istrate: *Vocabularul operei lui Sadoveanu: „Creanga de aur”*, în „Iașul literar”, XX, nr. 2, 1969.
- Savin Bratu: *Introducere în limbajul emblematic al „Crengii de aur”*, în „Viața românească”, XXIII, nr. 9, 1970. Reprodus în vol. *Ipoteze și ipostaze*, București, Editura Minerva, 1973, p. 349-371.
- Laurențiu Ulici: „*Creanga de aur*”, în „Contemporanul”, nr. 45, 1970.
- Ion Rotaru: *Mihail Sadoveanu*, în *O istorie a literaturii române*, II. București, Editura Minerva, 1972, p. 267-277.
- Mihai Ungheanu: *Sadoveanu*, în vol. *Pădurea de simboluri*, București, Editura Cartea românească, 1973, p. 127-128.
- Marin Mincu: *Prefață* la M. Sadoveanu: *Creanga de aur. Viața lui Ștefan cel mare*, București, Editura Minerva, 1973.
- Nicolae Manolescu: *Utopia cărții*, în vol. *Sadoveanu sau utopia cărții*, București, Editura Eminescu, 1976, p. 212-221.
- Zaharia Sângeorzan: *Istoria. Dacica*, în vol. *Mihail Sadoveanu. Teme fundamentale*, București, Editura Minerva, 1976, p. 109-123.

E.Z.-F.

CUPRINS

CAPITOLUL I.....	5
E vorba de părinții noștri de demult, iar stăruința bătrânului mag de odinioară e departe de a fi o simplă iluzie	5
CAPITOLUL II	13
Puterile sufletului erau proaspete și curate în lumea veche a Daciei și sub semnul lor sta Kesarion Breb	13
CAPITOLUL III.....	19
Kesarion asculta sfaturile și descântecelor bătrânului Decheneu	19
CAPITOLUL IV.....	25
Lui Kesarion Breb îi apare preasfințitul episcop Platon de la Sakkoudion	25
CAPITOLUL V	31
Aici se arată frumusețea și puterile Bizanțului pe când era împărăteasă prea slăvita Doamnă Irina și se leagă prietenie între preasfințitul Platon și Kesarion Breb egipteanul.....	31
CAPITOLUL VI.....	44
Despre Dumnezeu și oameni, pământ, cer și mare; despre neamurile împărătești și mai cu seamă despre un conducător de cămile, care, fără să știe, aduce primele vești de la Sfântul Filaret.	44
CAPITOLUL VII	59
Înainte de a ajunge la fericitul Filaret, Kesarion Breb cunoaște și alți oameni vrednici din Paflagonia și de la Amnia	59
CAPITOLUL VIII.....	70
Aici Kesarion Breb află bucuriile cuviosului Filaret și ale doamnei Teosva, precum și o bucurie a sa proprie.....	70
CAPITOLUL IX.....	79
În care lucrurile se petrec ca în vremea cea de demult a basmelor mamei.....	79
CAPITOLUL X	88
Mărirea și tihna stau în hotare deosebite.	88
CAPITOLUL XI.....	104

Sub strălucirea purpurei bizantine se vădesc lucruri nu tocmai bine mirositoare.....	104
CAPITOLUL XII	117
Steaua amurgului	117
CAPITOLUL XIII	125
Soarta celor tari ai lumii e una cu soarta mișeilor	125
CAPITOLUL XIV	139
Despre o pasere măiastră cu ochi și glas de om	139
CAPITOLUL XV	154
În care, celor fericiți și nefericiți li se încheie timpul	154
CAPITOLUL XVI.....	164
Carte de la Sakkoudion.....	164
CAPITOLUL XVII.....	168
Floarea de gheață.....	168
POSTFAȚĂ	175
BIBLIOGRAFIE SELECTIVA	201